

Jalkapallon maskuliininen hegemonia miesten ja naisten
otteluselostuksien representaatioissa

Maisterintutkielma

Tanja Kivelä

Suomen kieli

Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto

2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty	Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department	Kielten laitos
Tekijä – Author	Tanja Kivelä		
Työn nimi – Title	Jalkapallon maskuliininen hegemonia miesten ja naisten otteluselostuksien representaatioissa		
Oppiaine – Subject	Suomen kieli	Työn laji – Level	Maisterintutkielma
Aika – Month and year	Huhtikuu 2018	Sivumäärä – Number of pages	91
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimukseni aiheena on jalkapallon maskuliininen hegemonia ja sen ilmeneminen miesten ja naisten otteluiden selostuksissa. Keskityn erityisesti representaatiomalleihin ja niiden keskinäisiin eroavaisuuksiin. Sukupuolten välinen tasa-arvo, yhteiskunnassa ja erityisesti urheilussa, on alati pinnalla oleva asia. Maailman seuratuimpana ja suosituimpana lajina jalkapallolla olisi hyvä asema näyttää esimerkkiä, mutta sen sijaan se on poikkeuksellisen sitkeästi pitänyt kiinni konservatiivisesta ympäristöstään, jossa naisten asema on systemaattisesti huonompi. Hypoteesini mukaan tämä tilanne näkyy ja uusiutuu myös otteluselostuksien kielellisissä valinnoissa, ja pyrin löytämään siitä merkkejä sen tässä tutkielmassa.</p> <p>Tutkimuskysymykseni ovat: 1. Miten mies- ja naispelaajia representoidaan selostuksissa ja millaisia rooleja nämä representaatiot antavat mieheydelle, naiseudelle, maskuliinisuudelle ja feminiinisuudelle jalkapallossa? 2. Millaisia miesten ja naisten jalkapalloon liittyviä diskursseja selostuksissa nousee esiin näiden valintojen myötä? 3. Pitävätkö nämä valinnat yllä jalkapallon maskuliinista hegemoniaa, vai murtavatko ne sitä?</p> <p>Tutkielmani teoreettinen viitekehys on systeemifunktionaalinen teoria. Teorian isä M. A. K. Hallidayn tavoitteena on tutkia kieltä merkityksenannon näkökulmasta ja selvittää kielisysteemin toimintatapoja. Halliday on jakanut kielen kolmeen perustehtävien keskittymään, metafunktiioon. Tarkastelen tutkielmassani näistä pääasiassa ideationaalista metafunktiota, joka keskittyy ihmisten kokemuksiin maailmasta ja niiden hahmottamiseen. Teoriataustaan kuuluu myös sukupuolentutkimus, ja keskeisiä käsitteitä ja näkökulmia ammennan erityisesti kriittisestä mies- ja maskuliinisuustutkimuksesta.</p> <p>Käytän aineistonani neljäätoista Ylen kanavilla vuosina 2016–2017 näytettyä jalkapallo-ottelua, joista seitsemän on miesten ja seitsemän naisten. Aineisto on litteroitu karkeasti, ja tutkin sitä diskurssianalyysin avulla. Tärkeää on ottaa huomioon konstruktivistinen näkökulma, jossa kieltä tarkkaillaan osana sitä sosiaalista todellisuutta, jossa se on olemassa. Kielen, kielenkäyttäjien ja ympäristön keskinäinen vuorovaikutus täytyy ottaa huomioon.</p> <p>Osoitan tutkielmassani jalkapallon otteluselostuksissa esiintyviä maskuliinisia painottumia ja sukupuolittuneita toimintatapoja, jotka ilmentävät lajin piirissä vallitsevaa maskuliinista hegemoniaa ja voivat omalta osaltaan uusintaa ja vahvistaa sitä. Käsittelem sekä ulkoista hegemoniaa, eli miesten dominanssia naisiin nähden, että sisäistä hegemoniaa, ideaalien miesten ylivaltaa muihin miestyyppeihin nähden. En usko, että sukupuolten välisen epätasa-arvon poistaminen jalkapallosta on mahdollista vielä pitkään aikaan, mutta kieli on yksi epätasa-arvon rakentamisen mahdollinen paikka. Tulemalla tietoiseksi näistä luonnollisina pidetyistä toimintamalleista, voimme kenties suhtautua kriittisemmin niiden rakentamiin kuvauksiin.</p>			
Asiasanat – Keywords Representaatiot, maskuliininen hegemonia, jalkapallo			
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto			
Muita tietoja – Additional information			

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Aluksi	1
1.2 Aiempi tutkimus	4
1.3 Tutkimuskysymykset	6
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1 Systemis-funktionaalinen teoria	7
2.2 Sukupuolentutkimus, maskuliinisuustutkimus ja urheilu	11
2.3 Representaatio	14
3 AINEISTO JA METODI	17
3.1 Aineisto	17
3.2 Diskurssianalyysi	19
4 PELAAJIEN REPRESENTOINTI – MIEHIÄ JA NIITÄ MUITA	21
4.1 Puhuttelusanat	21
4.1.1 Sukupuolivärityneet puhuttelusanat	22
4.1.2 Sukupuolineutraalit puhuttelusanat	26
4.1.3 Miksi naisia ei puhutella naisina?	28
4.2 Järkäläisiä miehiä ja isoja naisia – ulkonäön representointi	32
4.2.1 Mitä ulkonäöstä saa sanoa?	33
4.2.2 Ihanteellinen, jalkapalloileva mies	39
4.3 Vertauskuvat vertailussa	42
4.4 Mies, jalkapallon luonteva osallistuja	47
5 MIEHEYDEN ENSISIJAISUUDEN REPRESENTOINTIA	49
5.1 Mieheyden ensisijaisuus suomen kielessä	49
5.1.1 Miehiset sananparret ja mahdolliset/mahdottomat feminiiniset korvikkeet	50
5.1.2 Geneerinen maskuliinisuus ja sen harha	52
5.2 Mieheyden ensisijaisuus jalkapallossa	55
5.2.1 Miesten jalkapallo lajin kategoriastandardina	55
5.2.2 Keskinäiset viittaukset – ”ja kuten jalkapallonystävät tietävät...”	58
5.2.3 Olympiajalkapallo säännön vahvistavana poikkeuksena	68
6 SISÄINEN HEGEMONIA JA MASKULIINISUUDEN KRIISI	71
6.1 Odotuksia, odotuksia	72
6.2 Kritiikkiä, kritiikkiä	75
6.3 Mahdollisuus lukea vastakarvaan	78
7 PÄÄTÄNTÖ	81
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Aluksi

Sukupuolten välinen yhdenvertaisuus herättää jatkuvasti tunteita ja keskustelua. Tämä on tilanne jopa – tai kenties erityisesti – sellaisissa yleisesti tasa-arvoisina ja moderneina pidetyissä hyvinvointiyhteiskunnissa, kuten Suomi. Suomen kielen rooli potentiaalisena tasa-arvon tai eriarvoisuuden rakentamisen paikkana on ollut pitkään keskustelunaiheena esimerkiksi sukupuolivärityneiden ammattinimikkeiden vuoksi. Suomen kielen lautakunta on jo yli kymmenen vuotta sitten linjannut, että sukupuolineutraali kielenkäyttö ja seksistisen kielen välttäminen edistävät yhdenvertaisuutta (ks. Väisänen 2013).

Suhtautuminen ajatukseen kielen seksistisyydestä on kahtalainen. Toisten mielestä kieli itse on perin juurin – sanaston, rakenteen sekä kielijärjestelmän piilo- ja ilmitasolla – patriarkaalinen koodi. Toisten mielestä vain kielen käyttö vinoutuneine sanastoineen ja vakiinnutetuine epäsymmetrioineen heijastaa seksismiä, mutta kielen järjestelmä sinänsä on arvoista vapaa. (Tainio 2001: 41.) Palaan myöhemmin siihen, miten todenmukaisilta nämä näkemykset vaikuttavat valitsemisani konteksteissa, eli miesten ja naisten jalkapallo-otteluiden selostuksissa, ja niissä mahdollisesti rakentuissa eriarvoisuuksissa.

Jalkapallon, kuten urheilun yleensäkin, merkitystä yleisesti ymmärrettynä referenssien ja kielellisten merkitysten luojana, ylläpitäjänä ja kulttuurisena kehyksenä on aiemmin jokseenkin aliarvioitu (Meân & Halone 2010: 254–255). Meânin (2011: 162) mukaan urheilu voi kuitenkin olla jopa avainasemassa, kun tuotetaan kulttuuria ja ideologisten muotojen ja käytänteiden assosiaatioita, erityisesti identiteettejä ja rajaavia voimia sukupuolelle ja seksuaalisuudelle. Urheilun seuraamisella on monille ihmisille sisäsyntyinen arvo, ja siksi sen välittämät viestit ja representaatiot otetaan usein vakavasti ja saatetaan hyväksyä tosiksi ilman kyseenalaistusta. Näkyvimmit urheilulajit tavoittavat lisäksi valtaisan määrän ihmisiä, joille representaatioitaan esittää. Dwarkinin ja Wachsin (2000: 50) mielestä mediassa näkyvät urheilulajit naturalisoivat arvoja ja näkökulmia, jotka ovat yleensä ristiriidattomia kulttuurisen hegemonian kanssa ja alkavat sen vuoksi näyttää itsestään selviltä. On siis tärkeää, millaista kuvaa urheilun piirissä luodaan esimerkiksi juuri tasa-arvosta ja sukupuolirooleista.

Urheilua on pidetty miehisyuden viimeisenä linnakkeena. Syyt ovat ilmiselvät: naiset on päästetty kilpakentille vähitellen ja usein vasta pitkän miehisen harkinnan päätteeksi. (Tiihonen

1999: 89.) Vielä ennen vuosituhannen vaihdetta urheilua kuvattiin konservatiivisena instituutiona, joka enimmäkseen tapasi uusintaa olemassaolevia epätasaisia valtasuhteita miesten ja naisten välillä, samoin kuin epätasaisia luokan, etnisyyden ja seksuaalisuuden valtasuhteita miesten keskuudessa (McKay, Messner & Sabo 2000: 2). Jalkapallo on maailman suosituimpana ja seuratuimpana urheilulajina tutkimukselleni otollinen konteksti. Se on myös ympäristö, joka on huomattavan sitkeästi pitänyt kiinni konservatiivisesta **maskuliinisesta hegemonias-taan**. Tainio (2001: 18) määrittelee maskuliiniseksi hegemoniaksi sen epätasapainon, jossa maskuliininen ja feminiininen asettuvat eriarvoisiksi, ja sukupuolten eriarvoisuuteen kiinnittyvä työnjako palvelee enemmän miehisiä tarpeita. Vastakohtapareissa, kuten juuri maskuliinisuudessa ja feminiinisyydessä, on hänen mukaansa tavallista, että parin toinen puolisko on hallitsevassa asemassa ja asettuu edustamaan myös osaa toisen merkityksestä. **Hegemoninen maskuliinisuus** taas viittaa tietyssä yhteiskunnassa tai kulttuurissa – kuten jalkapallokulttuurissa – tietynä aikana hallitsevaan miehisyyteen tai maskuliinisuuteen, johtavaan miesryhmään ja tämän miehisyyden ikoneihin. Käsite kuvaa, miten miehillä on ylivalta naisista, ja miten tuo valta keskittyy tietyille miehille. (Ks. Julkunen 2012: 36.)

Jalkapallossa vallitseva maskuliininen hegemonia on helppo havaita soveltamalla esimerkiksi mies- ja maskuliinisuustutkimuksen pioneerin R. W. Connelin jaottelua (ks. Connel 1995: 68–71, Soilevuo Grønnerød 2008: 16–17). *Empiirisessä mielessä* jalkapallo on maskuliinista, kun viitataan miesten lukumääräiseen enemmistöön jalkapallon piirissä. Vaikka naisten osuus lajin parissa kasvaa jatkuvasti, esimerkiksi FIFA:n vuonna 2007 tekemän suuren selvityksen mukaan rekisteröityneitä jalkapallon harrastajia oli maailmassa 34.2 miljoonaa miestä ja 4.1 miljoonaa naista (Kunz 2007: 14). *Normatiivisessa mielessä* jalkapallo on maskuliinista, kun miesten tapa pelata jalkapalloa nähdään oikeana tapana. Tällainen ajattelumalli näkyy esimerkiksi siinä, kuinka miesten jalkapallo nauttii asemaa **jalkapallon kategoriastandardina**, eli oletettuna muotona. Tämä tulee esiin myös aineistossani, ja palaan siihen myöhemmin analyysiosiossa. *Essentialistisessä mielessä* jalkapallo on maskuliinista, kun toimijoiden kyvyt pelata jalkapalloa hyvin ja ”oikein” liitetään heidän miessukupuolensa aiheuttamiin ominaisuuksiin. Tällaisia voivat olla muun muassa naisia parempi fyysinen voima, nopeus ja teknisyys. *Symbolisessa mielessä* jalkapallo taas voi olla maskuliinista sen äänellisissä ja visuaalisissa ilmauksissa, ja nimenomaan äänellisten ilmausten tutkimiseen ja niiden mahdollisten maskuliinisuuksien kartoittamiseen tulen tutkielmassani paneutumaan.

Jalkapallon maskuliinisuudella voidaan viitata myös siihen, että naiset ovat yleensä sen piirissä huonommassa asemassa. Jalkapallo on aktiivisesti torjunut ja vastustanut naisten mu-

kaantuloa etenkin maissa, joissa pelillä on pitkä historia, kuten Englannissa, ja myös kattojärjestö FIFA on yhä äärimmäisen maskuliininen, heteroseksuaali ja valkoinen (Meän 2010: 65–66). FIFA on saanut lukuisia syytöksiä seksismistä monilta naisjalkapalloilijoilta, ja muun muassa USA:n naisten maajoukkue suunnitteli vuonna 2016 haastavansa myös oman jalkapalloliittonsa oikeuteen sukupuolisyrynnästä. Vuoden 2014 Brasilian miesten MM-kisoihin käytettiin rahaa yli kahdeksan miljardia euroa, ja maahan rakennettiin tapahtumaa varten kokonaan uusia stadioneita, kun taas vuoden 2015 Kanadan naisten MM-kisoissa pelattiin pelin laatua heikentävillä ja pelaajien loukkaantumiseriskillä kasvattavilla tekonurmialustoilla, koska aitojen nurmialustojen vaihtaminen stadioneille olisi maksanut 1,5 miljoonaa euroa. Miesten maailmanmestaruuden Brasilian kisoissa voittaneelle Saksan joukkueelle FIFA maksoi palkkiorahaa 35 miljoonaa dollaria, kun taas Kanadan kisojen naisten MM-kullan voittanut USA sai kaksi miljoonaa, ja järjestö on myös suoraan sanonut, ettei suunnittele vastaavien palkkioerojen pienentämistä lähitulevaisuudessa. Pelaajien tienaamien rahamäärien erot ovat valtaiset myös seurajoukkueissa. Maailman kymmenen parhaiten palkattua naispelaajaa ansaitsevat vuodessa noin 60 000–400 000 dollaria, ja parhaiten ansaitsevien palkoista suurin osa tulee sponsoreilta. Kymmenen parhaiten palkattua miespelaajaa puolestaan ansaitsevat ilman sponsoritulojen ja muiden lisäansioden mukaan laskemista 17–58 miljoonaa dollaria vuodessa. Lisäksi täytyy muistaa, että jalkapallolla elantonsa tienaa naispelaajat, samoin kuin ne paikat, joissa sellainen on heille mahdollista, kuten esimerkiksi Yhdysvaltojen ammattilaisliiga, ovat poikkeuksellisia. Valtaosa Euroopan huippusarjoistakin on naisten puolella niin kutsuttuja puoliammattilaisliigoja, joissa likikään kaikki pelaajat eivät saa niin suurta palkkaa, että voisivat elättää itsensä pelkästään jalkapallolla. (Ks. esim. Kivelä 2014, Dure 2016, Close 2016, Forbes 2017.)

Hegemoninen maskuliinisuus jalkapallossa on siis ilmeistä ja monin tavoin havaittavaa. Hegemoninen maskuliinisuus ymmärretään toistuvina toimintoina – eli tapoina tehdä asioita, ei vain joukkona oletuksia ja identiteettejä – jotka sallivat miesten dominanssin naisiin nähden jatkua (Connell & Messerschmidt 2005: 832). Kieli ja kielelliset valinnat, jos mitkä, ovat toistuvia toimintamalleja, joten kielellä voi olettaa olevan merkittävä rooli siinä, vahvistetaanko maskuliinista hegemoniaa, vai murretaanko sitä. Valitsin tutkimuskohteekseni nimenomaan puhutun kielen, selostuksen, kirjoitetun materiaalin sijaan, koska halusin aineistostani mahdollisimman autenttisen. Päätin, että puhuttu teksti, jota selostajat joutuvat tuottamaan jatkuvan spontaanisti otteluiden aikana, ilmentäisi sanavalinnoillaan ja ilmauksillaan todennäköisimmin heidän luontaisia ja teeskentelemättömiä näkemyksiään jalkapallosta, ja sen sukupuolittuneisuksista.

1.2 Aiempi tutkimus

Urheilua on tutkittu runsaasti monenlaisista näkökulmista, sekä suomen että erityisesti englannin kielellä. Pitkään miesten urheiluun ja naisten urheiluun keskittyvät tutkimukset pidettiin kuitenkin erillään toisistaan, mahdollisesti siksi, että valtaosassa urheilulajeja miehet ja naiset on eroteltu omiin sarjoihinsa. Miesurheilun tutkimuksessa sukupuolinäkökulma pysyi hyvin näkymättömissä 1980-luvulle saakka, ja miesten urheilua tutkittiin ennemminkin urheilun neutraalina muotona. Sukupuoli kuitenkin siirtyi analyysien keskiöön 1990-luvun aikana, ja myös maskuliinisuuksien kriittinen tarkastelu on siitä eteenpäin ollut keskeistä useissa empiirisissä tutkimuksissa. (McKay, Messner & Sabo 2000: 2.) Tällaisia ovat olleet esimerkiksi Prongerin (1990) tutkimus homoseksuaaleista miesurheilijoista, Kleinin (1993) tutkimus kehonrakentajien alakulttuurista sukupuolirakenteineen, Davisin (1997) tutkimus hegemonisesta maskuliinisuudesta *Sports Illustrated*-lehdessä, sekä tutkimukset useiden eri maiden, kuten Australian (McKay 1991), Kanadan (Gruneau & Whitson 1994) ja USA:n (Trujillo 1991) urheilukulttuureista.

Kriittinen feministinen analyysi miesten urheilusta esiteltiin akateemisen tutkimuksen piirissä niin ikään 1990-luvun alussa ja näkökulma hyväksyttiin, jopa kanonisoitiin, nopeasti ja laajalti (McKay, Messner & Sabo 2000: 3). Tutkittuja ilmiöitä olivat erityisesti urheilun parissa ilmenevä misogynia ja seksuaalinen ahdistelu. Schacht (1996) tutki miespuolisten rugby pelaajien sukupuolittuneeseen maailmaan kuuluvaa misogyniaa, Crosset ja McDonald (1995) puolestaan seksuaalisesta ahdistelusta ilmiannettuja miespuolisia opiskelijaurheilijoita. Brackenridge (1997) sekä Volkwein, Schnell, Sherwood ja Livezey (1997) toivat tutkimuksissaan keskiöön urheilun parissa seksuaalista ahdistelua kohdanneiden naisten oman äänen ja kokemukset.

Sitä mukaan, kun naiseudesta on tullut yhä hyväksytympi kategoria urheilussa, on avautunut lisää miesten ja naisten urheilua yhdisteleviä ja vertailevia tutkimusmahdollisuuksia. Urheilututkimuksessa onkin nähty tarve kehittää **relaationaalista suuntausta**, sukupuolen ja urheilun analyysia, joka tekee dialogia miesurheilun ja naisurheilun tutkimuksien välille ja ottaa huomioon miesten ja naisten elämien vastavuoroisuuden sekä sen, että maskuliinisuuksien tuottaminen on kietoutunut yhteen feminiinisyyksien tuottamisen kanssa ja päinvastoin (McKay & Messner ym. 2000: 4–5). 1990-luvun jälkipuoliskosta eteenpäin miesten ja naisten väliset suhteet huomioon ottavaa urheilututkimusta on ruvettu tekemään yhä enemmän. Relatonaalista

suuntausta ovat edustaneet muun muassa tutkimus miesten ja naisten yliopistokoripallon televisionäkyvyydestä (Messner, Duncan & Wachs 1996), kartoitus naisten urheilullisista mahdollisuuksista Amerikan korkeakouluissa (Sabo 1997), tutkimus murrosikäisten osallistumisesta urheilutoimintaan ja seksuaalisesta käyttäytymisestä (Miller, Sabo, Farrell, Barnes & Melnick 1998), sekä analyysi urheilun roolista binäärisen sukupuoliajaottelun uusintajana (Kane 1995). Jyväskylän yliopistossa aihetta on käsitellyt muun muassa Ruuskanen (2011) maisterintutkielmassaan naisten asemasta Ecuadorin jalkapallokulttuurissa.

Monien tutkimusten mukaan keskeinen miesten ja naisten urheilun eriarvoisuuden luoja on niiden näkyvyys joukkotiedotusvälineissä. Ideologioita sukupuolesta, rodusta, luokasta ja seksuaalisuudesta tuotetaan ja uusinnetaan mediateksteissä, sekä oletamuksissa, jotka ovat näiden tekstien perustoina ja joissa urheilu ja urheilijat nähdään kulttuurisesti merkittävänä. Useat aiheesta tehdyt tutkimukset demonstroivat, miten naisista ja feminiinisyydestä rakennetaan vähempiarvoisia medianäkyvyyttä saavissa urheilulajeissa, ja kuinka miehistä ja maskuliinisuudesta implisiittisesti rakennetaan ylempiarvoista. (Dwarkin & Wachs 2000: 50.) Tällaisia ovat esimerkiksi jo mainittu Messnerin, Duncanin ja Wachsien yliopistokoripallon televisionäkyvyyttä käsitellyt tutkimus, kuten myös Duncanin, Messnerin ja Wilsonin (1994) tutkimus televisoidun urheilun välittämistä sukupuolistereotyyppioista. Duncan ja Hasbrook (1988) puolestaan ovat tutkineet vallan kieltämistä televisoidussa naisten urheilussa, Nelson (1994) seksimiä amerikkalaisessa urheilu- ja penkkiurheilukulttuurissa, ja Meän urheilumedian taipumusta rakentaa maskuliinisuutta ja rajoittaa feminiinisyyttä (2010), sekä sukupuolittuneesti epätasapainoisen urheilukuvan rakentumista ESPN:n nettisivustolla (2011).

Jonkun verran aiempaa tutkimusta löytyy myös kielen roolista urheilun eriarvoisuuden rakentamisessa. Aihe on ollut pinnalla myös Jyväskylän yliopistossa. Kytölä on tutkinut vähemmistöryhmien diskursseja jalkapallossa ja identiteettien rakentumista jalkapallokeskustelufoorumeilla (ks. esim. Kytölä 2008, 2013, 2017). Lehtinen (2006) vertaili maisterintutkielmaansa mies- ja naisurheilijoiden representointia Helsingin Sanomien Ateenan olympialaisia koskevassa uutisoinnissa, ja Kaivosari (2017) tutki väitöskirjassaan naishiittäjien representoinnissa tapahtuneita muutoksia *Urheilulehden* teksteissä vuosina 1905–2010. Meän taas havaitsi artikkelissaan *Identity and discursive practice: doing gender on a football pitch* (2001) vaihtelua jalkapalloerotuomareiden kielellisissä valinnoissa miesten ja naisten otteluissa. Selostajien kielellisiä vaihteluita aloin itse tutkia jo kandidaatintutkielmassani (Kivelä 2016), ja pyrin nyt syventämään tuolloin tekemiäni havaintoja, sekä testaamaan niiden toistuvuutta laajemmassa aineistossa.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tarkastelen tutkielmassani sitä, millainen kuva miesten ja naisten jalkapallosta muotoutuu otteluselostuksissa. Hypoteesini mukaan selostuksien kielellisissä valinnoissa ilmenee keskinäistä vaihtelua, joka ylläpitää ja uusintaa jalkapallon maskuliinista hegemoniaa. Perustan tämän oletuksen aiempiin sukupuolinäkökulmaa käyttäviin ja relationaalista suuntausta edustaviin tutkimuksiin, joissa on havaittu muun muassa maskuliinisia hegemonioita urheilukonteksteissa, sukupuoli-ideologioiden uusintamista urheilua käsittelevissä mediateksteissä ja niiden perustana olevissa oletuksissa, ja vaihtelevaa kielellistä käytöstä sekä naiseuden ja feminiinisyyden ilmentämistä alempiarvoisena miesten ja naisten urheilukonteksteissa. Naiseuden ja feminiinisyyden vähempiarvoisuuden rakentamista on ilmennyt etenkin medianäkyvyyttä saavissa lajeissa. Tässä kategoriassa jalkapallo on omassa luokassaan.

Haluan jatkaa urheilututkimuksen relationaalista suuntausta, ja siksi tutkielmani aineistoon kuuluu yhtä suuri määrä sekä miesten että naisten otteluita. Uskon McKayn, Messnerin ja Sabon (2000: 4–5) tavoin, että maskuliinisuuksien tuottaminen on kietoutunut yhteen feminiinisyyksien tuottamisen kanssa. Vaikka pyrin tutkielmassani etsimään juuri maskuliinisuutta suosivia kielellisiä toimintamalleja, maskuliinisuus tarvitsee olemassa ollakseen feminiinisyyden vastaparikseen. Lisäksi, kuten käyn myöhemmin läpi alaluvussa 2.2, maskuliinisuus ei ole automaattisesti läsnä pelkästään miehisissä konteksteissa. Oletan maskuliinisen hegemonian vallitsevan koko jalkapallon piirissä, en pelkästään miesten otteluissa.

Koska oletan selostuksissa esiintyvän sukupuolittunutta epätasa-arvoisuutta, tarkastelen sitä, millaisia rooleja selostuksien sanavalinnoissa mieheydelle, naiseudelle, maskuliinisuudelle ja feminiinisyydelle annetaan, ja pyrin pohtimaan mahdollisia syitä näiden valintojen taustalla. Keskityn pelaajien representaatioihin, maskuliinisiin ja feminiinisiin kielenaineksiin, sekä niiden myötä esiin nouseviin diskursseihin. Relationaalisen suuntauksen mukaisesti havainnoin myös, millaisia suhteita miesten ja naisten jalkapallon välille mahdollisesti rakennetaan.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten mies- ja naispelaajia representoidaan selostuksissa ja millaisia rooleja nämä representaatiot antavat mieheydelle, naiseudelle, maskuliinisuudelle ja feminiinisyydelle jalkapallossa?
2. Millaisia miesten ja naisten jalkapalloon liittyviä diskursseja selostuksissa nousee esiin näiden valintojen myötä?
3. Pitävätkö nämä valinnat yllä jalkapallon maskuliinista hegemoniaa, vai murtavatko ne sitä?

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Systemis-funktionaalinen teoria

Käytän tutkimukseni teoreettisena viitekehysenä systemis-funktionaalista teoriaa. Tämä lähestymistapa tarkastelee kieltä ensisijaisesti tekoina ja merkitystä rakentavina toimintoina, joiden avulla kieli voi paitsi välittää tietoa myös ilmaista asenteita. Teorian perusidea ei siis ole vain erilaisten puhetekojen luokittelu, nimeäminen ja kuvaus, vaan kielisysteemin selittäminen ja ymmärtäminen kielen funktionaalisten perustehtävien kautta. (Luukka 2002: 101–102.) SF-kieliopissa on kyse merkityksestä, ja niistä välineistä, joita kieli meille tarjoaa merkityksellisten asioiden sanomiseen ja tekemiseen (Shore 1992: 21). Kieli on siis systeemi, jota toimijat, kielenkäyttäjät, hyödyntävät erilaisiin funktioihin. Nämä keinot ja päämäärät, tiedostetut ja tiedostamattomat, ovat tutkimuksen keskiössä.

Systemis-funktionaalisen kielitieteen kiistaton isä on M. A. K. Halliday. Halliday syntyi vuonna 1925 Leedsissä, Englannissa, ja siirtyi vuonna 1947 opiskelemaan kiinan fonologiaa, sanastoa ja vertailevaa kielihistoriaa Pekingin yliopistoon. Kaksi vuotta myöhemmin hän palasi Englantiin, väitteli Cambridgen yliopistossa, ja opetti siellä sen jälkeen kiinaa muutaman vuoden ennen paluutaan Lontooseen. Lontoossa hän toimi kielitieteen professorina vuoteen 1970, ja 1976 hän perusti kielitieteen laitoksen Sydneyn yliopistoon Australiaan. Läpi Hallidayn uran hänen vahvana motiivinaan oli soveltava näkökulma. Hallidayn kantava ajatus on aina ollut se, että kieliopin ja kielentutkimuksen tulee hakea motivaationsa tästä maailmasta: kielen, merkityksenannon, tekstien, kielen omaksumisen ja oppimisen kysymyksistä. (Luukka 2002: 91–92.)

Halliday opiskeli Britannian ensimmäisen kielitieteen professorin, Lontoon koulukunnan perustajana pidetyn J. R. Firthin johdolla, ja tämän vaikutus Hallidayn ajattelutapoihin on ollut merkittävä. Firthin perusajatus kielestä liittyi tiiviisti kontekstuaalisiin merkityksiin. Hänen mukaansa kieli oli sosiaalista toimintaa, jonka tutkimisessa ei voinut jättää huomiotta tilannekontekstia ja kulttuurikontekstia, joissa kieli kulloinkin toteutui. Firth ei ollut kiinnostunut yksittäisistä tilanteista vaan siitä, mikä kontekstuaalisessa kielenkäytössä oli tyypillistä ja toistuvaa. Hänen mielestään kielitieteen tehtävänä ei voinut olla vain yksittäisten tapausten kuvaus, vaan ennen muuta näiden tapausten pohjalla olevan systeemin kuvaus. (Ks. esim. Shore 2012a: 132, Luukka 2002: 92, 96.) Tämän vuoksi metodinani toimivan diskurssitutkimuksen, jota

käsittelen tarkemmin alaluvussa 3.2, kvalitatiivisesta luonteesta huolimatta pyrin tutkimuksesani havainnoimaan erityisesti systemaattisesti toistuvia ilmiöitä.

Kantava idea koko systeemis-funktionaalisen kielitieteen taustalla on ajatus ihmisestä toimijana sosiaalisessa yhteisössä ja ajatus kielestä yhtenä sosiaalisen toiminnan muodoista. Systeemis-funktionaalisen kielitieteen tutkimuskohteena on siis toisaalta ihmisten merkityksenanto, toisaalta kielisysteemin toimintatapojen selvittäminen. Teoria koostuu kolmesta peruselementistä, kontekstista, tekstistä ja kielen systeemistä, ja pyrkii kuvaamaan näiden kolmen ilmiön yhteiselämää. (Luukka 2002: 89–90.) Tavoitteenani on siis tarkastella sitä, millaisia merkityksiä selostajat antavat representaatioillaan ja muilla kielellisillä toimintatavoillaan miesten ja naisten jalkapallolle ja pelaajille. Pyrin myös ottamaan kaikki peruselementit huomioon tulkinnoissani. Aiemmin mainittu kahtalainen näkemys kielen seksistisyydestä näkyy myös tässä: pyrin pohtimaan, kuinka havaitsemiini kielellisiin vaihteluihin vaikuttaa suomen kieli systeeminä, kuinka puolestaan ne tilanteet, joissa sitä käytetään.

Halliday on luonnehtinut teoriaansa käytännönläheiseksi. Hänen mukaansa teorian onnistuneisuuden kriteeri ei ole sen eleganttius, vaan sen käytettävyys. (Luukka 2002: 89.) Systeemis-funktionaalille teorialle on ominaista laaja-alaisuus: se pyrkii ymmärtämään merkityksenantoa ihmisyhteisössä, ja hyödyntää siinä usein myös muiden tieteenalojen, kuten sosiologian – ja tässä tapauksessa sukupuolentutkimuksen – näkemyksiä. Halliday on kuvaillut teoriaansa myös tuhlailevaksi: sen kattavuus ei tarkoita, että siihen nojautuvan tutkimuksen olisi oltava kattavaa, vaan systeemis-funktionaalista teoriaa voi käyttää myös kehikkona, johon suhteuttaa oma tutkimuskohteensa (Shore 2012a: 157).

Systeemis-funktionaalinen teoria on tutkimukselleni sopiva kehys myös siksi, että se haluaa kieliopillisen kuvauksensa taipuvan kirjoitetun kielen ohella myös puhutun kielen tutkimiseen. Halliday painottaa, että puhuttu materiaali on autenttista – puhe on kirjoitettua materiaalia spontaanimpaa ja aidompaa, ja siinä ihminen todella tutkii ja venyttää merkityspotentiaaliaan (Halliday & Matthiessen 2004: 34).

Systeemis-funktionaalisen teorian keskeisimpiin käsitteisiin kuuluu **metafunktio**. Kyseessä on abstrakti yläkäsite, jonka kautta konkreettiset puheteot voidaan kuvata kielen systeemin tasolla. Systeemis-funktionaalisen teorian perusidea ei ole vain erilaisten puhetekojen luokittelu, nimeäminen ja kuvaus, vaan kielisysteemin selittäminen ja ymmärtäminen kielen funktionaalisten perustehtävien kautta. (Ks. Luukka 2002: 102.) Tästä funktionaalisesta lähtökohdasta käsin pohditaan, kuinka kielen muotoa ovat säädelleet ne funktiot, joiden palvelemiseksi se on kehittynyt (Halliday 1973: 7). Perusajatus on siis se, että koska kieli on kehittynyt ihmisten tarpeisiin, sitä voidaan myös tutkia ja analysoida näiden tarpeiden kautta.

Koska ei ole mahdollista luetella systemaattisesti kaikkia kielen käyttötapauksia ja kielellisiä tekoja, Halliday (esim. 1973, 1978) on erottanut kolme metafunktiota, jotka muodostavat kielisysteemin perustan. Kieltä käytetään kolmeen perustehtävään: maailman hahmottamiseen, maailmaan osallistumiseen ja tekstien rakentamiseen. *Ideationaalinen metafunktio* jäsentää ihmisen kokemusta maailmasta. *Interpersoonainen metafunktio* liittyy vuorovaikutussuhteiden ylläpitämiseen ja kattaa sen kielenkäytön, joka mahdollistaa sosiaalisen yhdessäolon ja itseilmaisun. *Tekstuaalinen metafunktio* taas tarjoaa resurssit koherentin ja rakenteisen tekstin luomiseen erotukseksi satunnaisesta virkejonosta. (Luukka 2002: 102–103.)

Keskityn tutkimuksessani erityisesti ideationaaliseen metafunktiioon. Se keskittyy ihmiskokemuksiin ja tapoihin, joilla yksilöt ilmentävät niitä leksikaaliskieliopillisin voimavaroin (Halliday & Matthiessen 2004: 29). Ideationaalisen metafunktion avulla puhuja hahmottaa todellisuutta ja samalla rakentaa tietynlaisen tulkinnan siitä – kielen ideationaaliset resurssit tarjoavat puhujalle keinot jäsentää, nimetä, luokitella ja kuvata maailmaa sellaisena kuin puhujan kokee ja havaitsee (Luukka 2002: 102). Juuri näin selostajat aineistossani tekevät: he näkevät edessään sen hetkisen tilannekontekstin, jalkapallo-ottelun, ja luovat siitä kielen ideationaalisten resurssiensa kautta kuvan, jonka sitten välittävät eteenpäin katsojille ja kuulijoille. Siihen, millainen kuvaus kontekstista syntyy, vaikuttavat ottelun tapahtumien ohella myös se, millaisena selostajat hahmottavat miesten jalkapallon ja naisten jalkapallon ja millaisena ne näyttäytyvät heidän kokemusmaailmassaan. Ideationaalista metafunktiosta voidaan käyttää myös nimeä representatiivinen metafunktio, sillä sen avulla puhuja kuvailee, miltä hänen maailmansa, sisäinen tai ulkoinen, näyttää (ks. esim. Halliday 1973: 39–42, 105). Tämän vuoksi representaatio, jota on avattu tarkemmin alaluvussa 2.3, nousee tutkielmassani niin oleelliseksi keskitymisenkohteeksi – se on ideationaalisen metafunktion merkittävimpiä ilmenemismuotoja.

Ideationaalinen metafunktio jakautuu vielä kahteen alafunktiioon: eksperientiaaliseen eli kokemukselliseen ja loogiseen metafunktiioon. Kokemuksellinen funktio viittaa siihen, kuinka käytämme kieltä konstruoimaan kokemusmaailmamme tapahtumia, tiloja ja toimijoita, sekä niihin liittyviä olosuhteita. Loogisella metafunktiolla taas tarkoitetaan sitä, kuinka kielen avulla rakennetaan tapahtumien laajemmat kompleksit esimerkiksi lause- ja lausekeyhdistelminä. (Halliday 1973: 99, 106.) Eksperientiaalisesta näkökulmasta huomio suunnataan leksikaalisiin eli sisältösanoihin, kuten nimityksiin ja kuvailuihin, ja niiden välisiin suhteisiin, sekä maailmaa konstruoiviin, eli kuvaaviin ja kuvaa luoviin, lausetyyppeihin (Shore 2012a: 147).

Myös interpersoonainen metafunktio kulkee kuitenkin analyysissäni väistämättä mukana, sillä samalla kun selostajat representoivat ottelutapahtumia, pelaajia, miesten jalkapalloa ja naisten jalkapalloa, he tuovat ilmi omia mielipiteitään niistä ja niihin liittämistään diskursseista.

Halliday olettaa, että kielen funktionaalinen perusta on monifunktionaalinen, ja kielellä tehdään samanaikaisesti useita eri asioita (Shore 2012a: 146). Varsinkin ideationaalinen ja interpersoonainen metafunktio toimivat yhdessä tuodessaan ilmi kielessä reaalistuvia merkityksiä (Halliday 1973: 39–42, 66). Toisinaan niitä on siis hyvin vaikeaa, peräti mahdotonta, erottaa toisistaan.

Suomenkielisessä systeemis-funktionaalisisessa tutkimuksessa on ollut tavallista keskittyä juuri niihin kielellisiin seikkoihin, jotka ovat tutkimusongelman kannalta keskeisiä, tyhjentävään metafunktionaaliseen kuvaukseen pyrkimisen sijaan (Shore 2012a: 156). Tutkielmani sisältää ennakko-oletuksen, jonka mukaan jalkapallossa vallitsee maskuliininen hegemonia ja jonka olen perustellut johdannossa. Tavoitteenani on tutkia tapoja, joilla se ilmenee ja uusiutuu juuri otteluselostuksissa, jolloin selostajien kokemusmaailma jalkapallosta on tärkeä. Niinpä keskityn tutkielmassani ensisijaisesti ideationaaliseen metafunktioon, sen alafunktioista eksperientiaaliseen funktioon, ja tarvittaessa interpersoonaiseen metafunktioon. Kuten sanottu, erityisen keskeisiksi nousevat representaatiot tapahtumista, toimijoista ja niihin liittyvistä olosuhteista. Eksperientiaalisen näkökulman maailmaa kuvaavista prosessityypeistä (ks. Shore 2012b: 164–166) oleellisimpia tällöin lienevät suhdeprosessit ja käyttäytymisprosessit. Suhdeprosessit sisältävät Hallidayn (1994) termin luonnehtivat ja identifioivat lauseet, joista ensimmäisessä konstruoidaan suhde olion ja ominaisuuden välille, toisessa taas samaistetaan olio ja ominaisuus. Suhdeprosesseihin kuuluvat myös olosuhteista kertovat prosessit, eli ilmaisut olion sijoittumisesta johonkin paikkaan. Käyttäytymisprosessit puolestaan kuvaavat ihmiselle tyypillistä toimintaa. (Shore 2012b: 165–166.)

Uskon, että otteluselostukset ovat toimiva aineisto miesten ja naisten jalkapallon diskursioiden tutkimiseen. Vaikka systeemis-funktionaalisisessa teoriassa puhutaan valinnoista ja vaihtoehtoista, ei silti tarkoiteta sitä, että kielellisissä valinnoissa olisi kyse vain kielenpuhujan tekemistä rationaalisista päätöksistä (Shore 1992: 22). Kielen merkityspotentialiluonne ei ole staatinen merkitysten varasto tai koodisysteemi, josta puhuja järkipäisesti valitsee kuhunkin tilanteeseen sopivat merkityksen kielennystavat (Luukka 2002: 105). Etenkin ideationaalinen ja interpersoonallinen metafunktio vaikuttavat siihen, mihin vaihtoehtoihin merkityspotentialin valikoimasta päädytään, ja uskon, että omassa aineistossani tämä on hyvinkin korostunutta – joutuvathan selostajat tuottamaan tekstiä vaihteleviin tapahtumiin ilman ennakkosuunnittelua reagoiden jatkuvalla syötöllä 90 minuutin ajan ympäristössä, joka ei katso hyvällä liian pitkiä miettimistaukoja. Tämä luo ihanteelliset olosuhteet aitojen ja manipuloimattomien ideationaalisten metafunktioiden syntymiseen.

2.2 Sukupuolentutkimus, maskuliinisuustutkimus ja urheilu

Sukupuolentutkimusta on tehty ja opetettu Suomessa jo vuosikymmeniä, mutta pitkälle 2000-luvun puolelle tieteenalaa kutsuttiin nimellä ”naistutkimus”. Tämä kuvastaa hyvin sen alkupe-
räistä painopistettä, samoin kuin se, että toisinaan sille vaihtoehtoisena käsitteenä on käytetty
nimitystä ”feministinen tutkimus”. Naistutkimus on saanut alkunsa tutkimuksena naisista, nai-
silta, naisille, ja siihen on sisällynyt pyrkimys vallitsevan epäoikeudenmukaiseksi koetun asi-
antilan muuttamiseksi. Mukana on kulkenut vahvana käsitys, että mies on sekä arkiajattelussa
että tieteessä ollut se ensisijainen normi, johon naista on verrattu. (Ks. Saresma, Rossi & Juvo-
nen 2010: 9–11.) Samoin kuin varhaisessa feminismissä, miehiä käsiteltiin varhaisessa naistut-
kimuksessa pääasiassa naisten vertailukohtana tai naisten elämää haittaavina tekijöinä, ja en-
simmäisen aallon miestutkimuskin keskittyi sellaisiin aiheisiin kuin parisuhdeväkivalta, rais-
kaukset ja pornografia (Jokinen 2010: 134). Maskuliinisuus oletettiin niin ikään monoliittiseksi,
ongelmattomaksi kokonaisuudeksi (Mac an Ghail 1996: 1).

Suomessa tehty tutkimus on kuitenkin kansainväliseen tapaan jo pitkään koskenut naisiin
liittyvien kysymysten lisäksi myös miehiä, ja nykyään sukupuolentutkimus on vakiintunut tie-
teenalaa kuvaavaksi kattokäsitteeksi. Nykytutkimuksen hengessä voidaan ajatella, että käsite
tekee tilaa kaikenlaisten sukupuolten tutkimiselle, myös niiden, jotka eivät helposti asetu vain
joko nais- tai mieskategorioihin. (Saresma & Rossi ym. 2010: 11–12.) Tiedostankin, että nyky-
ään binääristä mies/nainen-sukupuolijaottelua pidetään rajoittuneena, ja sukupuolen moninai-
suuteen suhtaudutaan monissa maissa ja kulttuureissa yhä avoimemmin (ks. esim. Juntunen
2017: 1–2). Olen kuitenkin rajannut muunsukupuolisuuden tämän tutkielman ulkopuolelle, ja
oletan kaikkien aineistoni otteluissa esiintyvien ja selostuksen representaatioiden kohteena ole-
vien pelaajien kuuluvan mies- ja naiskategorioihin. Miehillä viitataan henkilöihin, jotka identi-
fioituvat miehen sosiaaliseen ja kulttuuriseen kategoriaan, ja joilla useimmiten on tietty miehen
fyysis-anatominen hahmo (Jokinen 2010: 128), naisilla taas vastaavasti naisen sosiaaliseen ja
kulttuuriseen kategoriaan identifioituihin ja useimmiten naisen fyysis-anatomisen hahmon
omaaviin henkilöihin. Jalkapallon virallisissa sarjoissa, kilpailuissa ja joukkueissa tehdään jako
miehiin ja naisiin, joten aineistoni otteluissa esiintyvät pelaajat ovat osoittaneet ainakin hyväk-
syvänsä itseensä liitetyn sukupuolikategorian.

Kattokäsitteen sukupuolentutkimus alle on siis syntynyt myös miestutkimuksen alue, joka keskittyy miehiin ja maskuliinisuuksiin. Suurin edistäjä mieheyden ja maskuliinisuuden progressiiviselle akateemiselle tutkimukselle on ollut australialainen sosiologi R. W. Connell (Howson 2006: 2). Mies- ja maskuliinisuustutkimus tekee näkyväksi nimenomaan miesten ja poikien sukupuolta. Se tutkii, miten sukupuoli vaikuttaa miehiin ja poikiin, sekä mitä heidän sukupuolisuutensa merkitsee yhteiskunnassa ja kulttuurissa. (Jokinen, Ahlbäck & Kinnarinen 2012: 172.) Vaikka keskityn tutkielmassani sekä miehiin että naisiin, hyödynnän paljon miestutkimuksen, etenkin kriittisen miestutkimuksen ja maskuliinisuustutkimuksen, näkökulmia ja käsitteitä.

Kriittinen miestutkimus kysyy, miten miehen sukupuoli tuotetaan, mitä merkityksiä sillä on ja millaisia miehet ovat ja miksi. Tavoitteena on muuttaa vallitsevaa mieskulttuuria ja sukupuolijärjestelmää. (Jokinen 1999: 8.) Urheilu on ollut kriittisen miestutkimuksessa suosittu kiinnostuksenkohde, sillä suuntaus on perinteisesti keskittynyt sellaisiin järjestelmiin ja instituutioihin, joissa hegemonisen maskuliinisuuden on katsottu elävän vahvana ja jotka ovat siten tuottaneet ja uusintaneet maskuliinisuutta. Siksi se tarjoaa myös tutkielmalleni hedelmällisen viitekehysten ja hyödyllisiä käsitteitä.

Tutkielmalleni tärkeimmät miestutkimuksen yksittäiset käsitteet ovat juuri **maskuliininen hegemonia** ja **hegemoninen maskuliinisuus**. Niitä on tutkittu urheilun ympärillä kriittisen miestutkimuksen näkökulmasta, ja esimerkiksi urheilun parissa esiintyvien mediarepresentaatioiden on havaittu olevan merkittävä maskuliinisen hegemonian konsepti. Erityisesti kontaktilajien katsotaan toimivan loputtomasti uusiutuvana maskuliinisuuden symbolina. (Connell & Messerschmidt 2005: 833.) Tämän perusteella aineistostani tulisi siis löytyä runsaasti maskuliinista hegemoniaa ylläpitäviä ja uusintavia representaatioita.

Maskuliinisuus käsitteenä on kohdannut myös kritiikkiä, muun muassa epämääräisyydestään (ks. esim. Hearn 1996, Clatterbaugh 1998), ja R. W. Connell itsekin on myöntänyt, että termien *maskuliinisuus* ja *maskuliinisuudet* määrittely on haasteellista. Näitä termejä käytetään monesti epäjohdonmukaisesti eri kirjoittajien välillä ja tavoilla, jotka yksinkertaistavat ja tekevät staattiseksi identiteettiä ja luovat epärealistisen yksiselitteisen eron miesten ja naisten välille. Connell kuitenkin muistuttaa maskuliinisuuden merkityksestä mieheyden ideaalina ole-massaolona. Hän puolustaa termin tarpeellisuutta, kun puhutaan miesten ja naisten kuulumisesta sukupuolen kentälle, kun nimetään sellaista käyttäytymistä, jota tuo kenttä ohjailee ja muotoilee, ja erotetaan se muihin sosiaalisen elämän malleihin liittyvästä käyttäytymisestä.

Täytyy tiedostaa, että joskus maskuliininen käyttäytyminen tai maskuliininen identiteetti yhdistyvät naiskehoon. Näin ollen on tarvetta konsepteille, joilla nimetään sukupuolittuneita toimintatapoja, ei vain ihmisryhmiä. (Ks. Connell 2000: 16–17.)

Maskuliinisesta hegemoniasta puhuttaessa oleellista on ymmärtää, että erilaisia maskuliinisuuksia – kuten myös feminiinisyyksiä – on useita. Hegemonisen muodon ei tarvitse olla maskuliinisuuden yleisin, puhumattakaan mukavimmasta, muodosta. Jotkut miehet, kuten urheilusankarit, nähdään esimerkkeinä hegemonisesta maskuliinisuudesta, joten heitä vaaditaan yltämään siihen väsymättömästi – joskus kovallakin hinnalla, kuten loukkaantumisilla, terveysongelmilla ja muilla elämän rajoituksilla. (Connell 2000: 11.) Palaan myöhemmin siihen, miten tämä maskuliinisen hegemonian piirre ilmenee aineistossani.

Toinen tutkielmalleni oleellinen mies- ja maskuliinisuustutkimuksen ajatus on ajatus maskuliinisuudesta **konfiguraationa**. Tämän ajatuksen mukaan toiminnat ja teot konfiguroivat laajempina yksikköinä, ja kun puhumme maskuliinisuudesta ja feminiinisyydestä, nimeämme sukupuolittuneiden toimintatapojen konfiguraatioita. Maskuliinisuus ja feminiinisyydet ymmärretään täten sukupuoliprojekteina – ne ovat konfiguraatiomallien dynaamisia prosesseja, joiden aloituspisteet ovat sukupuolirakenteissa. (Ks. Connell 2000: 27–28.) Pelaajien oletetun mies- ja naissukupuolen ohella kiinnitänkin huomioni maskuliinisuuteen ja feminiinisyyteen sukupuolittuneina toimintamalleina, joille oletukseni mukaan rakennetaan otteluselostuksissa erilaiset roolit jalkapallossa.

Connellin teoria sukupuolijärjestelmästä valtasuhteiden dynaamisena systeeminä, jossa useita maskuliinisuuksia ja feminiinisyyksiä jatkuvasti rakennetaan, kilpailutetaan ja muokataan, on ollut peruskivi sukupuolinäkökulmaa hyödyntävälle urheilututkimukselle (McKay & Messner ym. 2000: 1–2). Kun maskuliinisuutta tarkastellaan maskuliinisuuksina, oletetaan monimuotoisuuden keskellä olevan olemassa – enimmäkseen symbolinen, mutta legitiimi – ideaali maskuliinisuuden tyyppi, joka ohjaa kaikkia muita maskuliinisuuksia, sekä feminiinisyyksiä, siitä, millaisia heidän identiteettiensä ja aseimensa sukupuolijärjestelmässä pitäisi olla. Tämä ideaali – hegemoninen maskuliinisuus – nousee ja kehittyy sosiokulttuurisessa miljöössä, ja havainnollistuu selkänäjäksi, jota vasten kaikkien miesten täytyy mitata menestyksensä sukupuolijärjestelmässä. (Ks. Howson 2006: 3.)

Tarkastellessani jalkapalloa tällaisena sosiokulttuurisena miljöönä, oletan siis siellä valitsevan sekä maskuliinisen hegemonian, miesten ylivallan naisiin nähden, että hegemonisen maskuliinisuuden, ideaalin mieheyden mallin ylivallan muihin miestyyppeihin nähden. Tämän vuoksi otan tarkasteluun kriittisen mies- ja maskuliinisuustutkimuksen ajatuksista myös käsite-

parin **sisäinen** ja **ulkoinen hegemonia**. Ulkoinen hegemonia viittaa miesten dominanssiin naiseen nähden ja sen institutionaalistamiseen, sisäinen hegemonia taas yhden miesryhmän valta-asemaan muihin miesryhmiin nähden (Connell & Messerschmidt 2005: 844).

Viimeinen maskuliinisuustutkimuksesta hyödyntämäni käsite on **maskuliinisuuden kriisi**. Koska Connellin käsityksen mukaan maskuliinisuuksia on useita, tavallisia ovat myös hegemonisen muodon kohtaamat haasteet ja muutokset. Hegemonia saattaa joutua mukautumaan kohtaamiensa haasteiden myötä, ja uusia hegemonisia maskuliinisuuksia voi syntyä. Tällaisia muutosprosesseja voidaan kutsua maskuliinisuuden kriiseiksi. (Connell & Messerschmidt 2005: 833–840.) Pohdin tutkielmassani myös sitä, voiko aineistostani havaita merkkejä tällaisesta ilmiöstä, joko menneenä, nykyisenä tai tulevana.

2.3 Representaatio

Representaatio on vakiintunut keskeiseksi käsitteeksi ja kysymykseksi humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Knuutila & Lehtinen 2010: 8). Ilmiönä representaatio – jonkin asian merkitseminen jollakin toisella, kuten sanalla tai kuvalla – on toki ollut olemassa aina, mutta muutaman sadan vuoden ajan se on dominoinut lähestymistapoja kielenkäyttöön ja merkityksien rakentumiseen (Webb 2009: 2). Viime vuosikymmenten kuluessa siitä on esimerkiksi kulttuurintutkimuksessa tullut yksi tärkeimmistä analyttisistä työkaluista (Vänskä 2012: 42). Representaatiot ovat myös omassa tutkimuksessani keskeisessä roolissa, kun pyrin hahmottamaan jalkapallo-otteluiden selostuksissa syntyvää, kuvattavaa ja uusinnettavaa maskuliinista hegemoniaa.

Termin etymologia johtaa latinan kantasanaan *repraesentare*, jolla on kaksi päämerkitystä: (1) kuvailla mielessään, asettaa silmien eteen, havainnollistaa tai kuvailla, ja (2) tehdä heti tai toteuttaa. Nykyään sillä voidaan kontekstista riippuen tarkoittaa muun muassa edustamista, kuvaamista, esittämistä, merkitsemistä, havainnollistamista tai epäsuoraa, välineellistä ilmentämistä. Representaation nykymerkitykseksi on tarjottu verbiä *edustaa*, jonka englanninkielinen vastine *standing for* viittaa jonkin toisen puolesta olemiseen. (Knuutila & Lehtinen 2010: 10.)

Monimuotoisuutensa ja jopa epäselvyytensä takia representaation on sanottu olevan käsitteenä kriisissä. Konstruktionistiset suuntaukset – joihin myös metodinani toimiva diskurssintutkimus kuuluu – katsovat kuitenkin ylittäneensä tämän kriisin. Niiden mukaan kulttuuri ja sosiaalinen todellisuus ovat erilaisin representaatioin tuotettuja ja sellaisina erilaisten intressien

ja ideologioiden läpäisemiä. (Ks. Knuuttila & Lehtinen 2010: 8–9.) Tärkeää onkin muistaa, että kaikki representaatioiden käyttö merkityksien luomiseksi on perustavanlaatuisesti epistemologista. Ei ole yksinkertaista peiliä maailmasta, vaan ainoastaan tapoja nähdä asioita, joihin vaikuttavat ideologiset perspektiivit. Me näemme, ja ymmärrämme näkemäämme, ainoastaan perustuen ymmärrykseemme siitä, millainen maailma on. (Webb 2009: 4.) Systemis-funktionaalinen teoria ja representaation käsite sopivat näin ollen hyvin yhteen: merkityksien luonti representaatioiden avulla kuvastaa kielenkäyttäjien ideologioita ja tapoja hahmottaa maailmaa, toisin sanoen heidän ideationaalisia metafunktioitaan.

Representaatio on keskeinen käsite myös diskurssitutkimuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 55). Filosofiasa tapahtuneen niin sanotun kielellisen käänteiden jälkeen mentaalisten representaatioiden sijaan alettiin puhua kielellisistä representaatioista, kuten lauseista, merkityksistä, propositioista ja referensseistä (Knuuttila & Lehtinen 2010: 12). Diskurssianalyysin näkökulmasta tarkastellaan myös laajempia, kulttuurissa kiertäviä ja käytössä olevia merkitysjärjestelmiä ja puhetapoja. Tällöin oletetaan, että representaatiot viittaavat myös tilanteen ulkopuolisiin prosesseihin. Tutkija on puhujien sanallisen ja ruumiillisen vuorovaikutuksen ja niiden tuottaman sosiaalisen järjestyksen lisäksi kiinnostunut siitä, miten representaatiot ylläpitävät, täsmentävät ja muuntavat kulttuurisesti ”tässä ja nyt”-tilanteen ylittäviä diskursseja, kuten sanastoja ja merkitysjärjestelmiä, sekä niiden tukemia jäähmettyneitä käytäntöjä, instituutioita ja totunnaisia valta-asemia. (Törrönen 2010: 282.) Koska pyrin havainnoimaan konteksteistani, yksittäisten jalkapallo-otteluiden selostuksista, laajemmalle ulottuvaa ilmiötä, lajikulttuurin maskuliinista hegemoniaa, näkökulmani on tällainen.

Esimerkin representaatioiden analyysistä tästä yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarjoaa kriittinen diskurssianalyysi. Tunnetuin malli on peräisin kielitieteilijä Norman Fairclough’lta, joka analysoi representaatiota kolmesta näkökulmasta: (1) representaatiot materialisoituvat *teksteissä*, (2) ne ovat *diskurssikäytäntöjen* tuottamia, ja (3) niillä on dialoginen suhde *sosio-kulttuurisiin käytäntöihin*. Tulkintaprosessi pitää sisällään kolme päävaihetta näistä näkökulmista: kuvailun eli tekstianalyysin, tulkinnan eli prosessianalyysin, ja selittämisen eli sosiaalisen analyysin. Kriittisessä diskurssianalyysissä yhteiskunnan rakenteen analyysi, eli makrokonteksti, on ontologisesti ensisijainen tekstianalyysiin ja prosessianalyysiin, eli mikrokontekstiin, verrattuna. (Ks. Törrönen 2010: 283–284.)

Kun aineistoja analysoidaan piileviä merkityksiä sisältävinä diskursiivisina konstruktioina, päästään tarkastelemaan, millaisten sanastojen, luokitusten ja metaforien avulla ne representoivat ominaisuuksia todellisuuden tiloille, toimijoille ja tapahtumille. *Sanastoilla* viitataan käsitteisiin, joita aineistojen puhujat tai kertojat valitsevat kohdetta määrittäviin kuvauksiinsa.

Sanavalinnat ilmentävät yleensä laajempia diskursseja tai puhetapoja, joilla todellisuuden objekteille, tapahtumille ja subjekteille annetaan kokoavia tulkintoja. *Luokituksilla* tarkoitetaan niitä vastakkainasetteluja, joiden varassa aineistojen puhujat tai kertojat representoivat sosiaalista todellisuutta ja kokemuksiaan siitä. Ne voivat ilmetä teksteissä tai puheessa avoimina tai piilevinä vastakkainasetteluina, jännitteinä, kontrasteina, rinnastuksina tai metaforina. *Metafora* taas voidaan määritellä yhden käsitteellisen alueen, merkitysjärjestelmän, ymmärtämiseksi toisen käsitteellisen alueen avulla. Toista käsitteellistä aluetta käytetään lähdealueena toisen, kohdealueen, ymmärtämiseksi. (Ks. Törrönen 2010: 287–288, Edley 2001: 198, Kövecses & Benczes 2010: 4.) Pyrin tutkielmassani löytämään esimerkkejä kaikista näistä representaation muodoista.

Representaatio voi tarkoittaa myös jonkun abstraktin asian, kuten tutkielmassani mieheyden tai naiseuden, tuomista esiin erilaisilla sanavalinnoilla ja ilmauksilla. Filosofi ja elokuvantutkija Teresa de Lauretis kirjoitti jo 1980-luvun lopulla, että sukupuoli *on* representaatio – sukupuolen merkitykset rakennetaan representaatioissa, eivätkä nämä merkitykset koskaan lopullisesti valmistu, vaan sukupuolen tuottaminen on alati käynnissä oleva prosessi niin yhteiskunnallisissa instituutioissa kuin tieteessäkin (Luhtakallio 2016: 92). Representaatiot ovat avainasemassa, kun tutkin jalkapalloselostuksien sukupuolittuneita toimintatapoja ja maskuliinista dominanssia, ja yksi keskeinen kiinnostuksenkohteeni onkin se, millaisia mieheyden, naiseuden, maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representaatioita selostuksissa esiintyy, ja mitä ne ilmentävät.

Representaatiot luovat ja välittävät eteenpäin käsityksiä ja ihanteita, sekä voivat toimia kokemusten ja identiteettien rakentamisen välineinä (Vänskä 2012: 42, 44). Representaatiot luovat siis kuvia siitä todellisuudesta, jota heijastavat, esittävät ja edustavat. Representaatiot uusintavat, tuottavat ja markkinoivat ymmärryksiä sukupuolesta (Paasonen 2010: 41). Siksi voi olettaa, että mieheyden, naiseuden, maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representaatioilla on vaikutusta siihen, millaisena maailmana jalkapalloa kuvataan ja millaisina sukupuolet rooleineen sen piirissä nähdään.

3 AINEISTO JA METODI

3.1 Aineisto

Aineistoni koostuu neljästätoista (14) Ylen kanavilla vuosina 2016–2017 esitetystä jalkapallo-ottelusta. Näistä seitsemän (7) on miesten jalkapallo-otteluita ja seitsemän (7) naisten jalkapallo-otteluita. Lisäksi käytän osassa analyysiäni vertailukohtana kandidaatintutkielmaani (Kivelä 2016), nähdäkseni, toistuvatko silloin tekemäni havainnot suuremmassa aineistossa. Koska Suomessa ei ole naispuolisia jalkapalloselostajia, kaikki aineistoni selostajat ovat miesoletettuja. Naisten otteluissa mukana on kuitenkin myös kaksi naispuolista asiantuntijakommentaattoria, joten pystyn jossain määrin tuomaan mukaan pohdintoja siitä, vaikuttaako sukupuoli siihen, millaisia kielellisiä valintoja selostuksissa tapahtuu.

Aineistoni miesten ottelut ovat:

Mestarien Liigan puolivälierien 2. osaottelu Manchester City – Paris Saint Germain (12.4.2016, selostajana Tapio Suominen, lyhenne **MCPSG**)

Mestarien Liigan loppuottelu Real Madrid – Atlético Madrid (28.5.2016, selostajana Matti Härkönen ja kommentaattorina Jari Litmanen, lyhenne **RMATL**)

Euroopanmestaruuskisojen alkulohko-ottelu Espanja – Tšekki (13.6.2016, selostajana Tero Karhu, lyhenne **ESPCHE**)

Rion olympiaturnauksen alkulohko-ottelu Irak – Tanska (4.8.2016, selostajana Aaro Linnalaakso, lyhenne **IRQDEN**)

MM-karsintaottelu Suomi – Kosovo (5.9.2016, selostajana Matti Härkönen, lyhenne **FINKOS**)

Mestarien Liigan alkulohko-ottelu Manchester City – FC Barcelona (1.11.2016, selostajana Matti Härkönen ja kommentaattorina Petri Pasanen, lyhenne **MCBAR**)

Mestarien Liigan neljännesvälierien 1. osaottelu Paris Saint Germain – FC Barcelona (14.2.2017, selostajana Lauri Kottonen, lyhenne **PARBAR**)

Aineistoni naisten ottelut ovat:

EM-karsintaottelu Suomi – Irlanti (3.6.2016, selostajana Matti Härkönen ja kommentaattorina Marianne Miittinen, lyhenne **FINIRL**)

Rion olympiaturnauksen puolivälierä Kanada – Ranska (13.8.2016, selostajana Tero Kainulainen, lyhenne **CANFRA**)

Rion olympiaturnauksen välierä Saksa – Kanada (16.8.2016, selostajana Tero Kainulainen, lyhenne **CANGER**)

Rion olympiaturnauksen loppuottelu Saksa – Ruotsi (19.8.2016, selostajana Tero Kainulainen, lyhenne **SWE-GER**)

Euroopanmestaruuskisojen alkulohko-ottelu Saksa – Ruotsi (17.7.2017, selostajana Lauri Kottonen ja kommentaattorina Marianne Miettinen, lyhenne **GERSWE**)

Euroopanmestaruuskisojen alkulohko-ottelu Ranska – Itävalta (22.7.2017, selostajana Matti Härkönen ja kommentaattorina Rosa Lappi-Seppälä, lyhenne **FRAAUT**)

Euroopanmestaruuskisojen alkulohko-ottelu Norja – Tanska (24.7.2017, selostajana Matti Härkönen, lyhenne **NORDEN**)

Yllä olevassa erittelyssä olen antanut otteluille lyhenteet, joita vastedes käytän viitatesani niihin. Lyhenteet ovat samat, joita otteluiden televisioinneissa käytettiin. Koska useammassa ottelussa on sekä selostaja että kommentaattori, merkitsen käyttämiini esimerkkeihin kulloisenkin puhujan nimikirjaimien avulla. Olen valinnut aineistoni osittain mielivaltaisesti, mutta pyrkinyt antamaan painoarvoa sille, että saisin mukaan mahdollisimman monta eri selostajaa ja kommentaattoria. Näin pyrin minimoimaan sitä mahdollisuutta, että tekemäni havainnot johtuisivat vain tietyn ihmisen henkilökohtaisesta tyylistä puhua miesten tai naisten jalkapallosta, ja saamaan tuloksistani mahdollisimman yleistettäviä. Yritin myös löytää selostajia, jotka selostaisivat sekä miesten että naisten otteluita, jotta voisin tarkastella, vaikuttaako pelaajien sukupuoli heidän selostustyyliinsä. Tämä onnistui, sillä Matti Härkönen ja Lauri Kottonen esiintyvät aineistossani sekä miesten että naisten otteluissa. Lisäksi Tero Karhu, joka selostaa aineistossani yhden miesten ottelun, selostaa kandidaatintutkielmani aineistoon kuuluneista naisten otteluista kaksi.

Aineistoni on litteroitu. Kaikki ottelut ovat kestoltaan 90 minuuttia sekä lisäaika, jonka pituus vaihteli kahden ja kymmenen minuutin välillä. Miesten otteluista RMATL eteni jatkoajalle, jonka jätin aineistoni ulkopuolelle. Rajasin niin ikään pois studio-osuudet, jotka edelsivät osaa otteluista, sekä otteluiden puoliajoilla tapahtuneet pelaajahaastattelut, huippuhetkien läpikäynnit ja studioanalyysit. Aloitin litteroinnin, kun televisiokuva siirtyi stadionille, ja ottelun varsinainen selostaja aloitti puhumisen. Koska olen tutkimuksessani kiinnostunut ideationaalisista merkityksistä – kuten representatiivisista merkitysrakenteista ja diskursiivisista käytän-teistä – litterointi on tehty karkeasti ja kuvaa lähinnä puheen sisältöä (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 162).

3.2 Diskurssianalyysi

Pyrin tutkielmassani luomaan kuvaa siitä, millaisia jalkapallon diskursseja selostajien ja kommentaattorien kielellisissä valinnoissa muotoutuu, ja millainen on miesten jalkapallon ja naisten jalkapallon asema näissä diskursseissa. Hypoteesini siis on, että diskursseissa ilmenee maskuliinista hegemoniaa, sen uusintamista ja ylläpitämistä.

Diskurssianalyysi on empiiristä tutkimusta, joka perustuu kokemuksiin, havaintoihin ja tarkkailuun (Jokinen, Juhila & Suominen 2004: 7). Diskurssintutkijoita kiinnostaa merkityksen sosiaalinen rakentuminen sekä kielenkäytön mikrotason ja laajemman yhteiskunnallisen makrotason yhtäaikaisen läsnäolon tavat (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 7). Kieli siis luo kuvaa ympäröivästä todellisuudesta, mutta ympäröivä todellisuus vaikuttaa myös kieleen. Aineistoni selostajat valitsevat tapojaan puhua jalkapallosta sen perusteella, miltä jalkapallo näyttää heidän sosiaalisessa todellisuudessaan – selostus siis peilaa todellisuutta, ja luo sitä kautta jalkapallon diskursseja. Sen lisäksi, että etsin miesten ja naisten otteluiden selostuksista toisistaan poikkeavia sanavalintoja ja toistuvia teemoja, on oleellista myös muistaa analysoida, mitkä ovat ne todellisuuden vaikuttimet, jotka johtavat selostajat näihin tiettyihin valintoihin ja teemoihin. Punaisena lankana diskurssintutkimuksessa on kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan yhteenkietoutuneisuus (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 7).

Tämä diskurssintutkimuksen peruslähtökohta liittyy laajempaan teoreettiseen viitekehykseen, **sosiaaliseen konstruktivismiin**. Tämä on yleisnimi tutkimussuunnille, joissa tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Kieli on todellisuutemme keskeinen rakentaja ja muokkaaja. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12.) Sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta kielen käyttöä ei tarkastella siltana todellisuuteen, vaan osana todellisuutta itseään (Jokinen & Juhila ym. 2004: 9). Tämä käy myös hyvin yhteen systeemis-funktionaalisen teorian ideationaalisen metafunktion kanssa, sillä selostajat nimenomaan käyttävät kieltä rakennusvälineenä tuodessaan osaksi todellisuutta kuvaa siitä, millaisena miesten jalkapallo ja naisten jalkapallo näyttävät heidän kokemusmaailmassaan. Systeemis-funktionaalinen teoria sopiikin hyvin yhteen diskurssintutkimuksen kanssa, ja sen funktionaalista käsitystä kielestä hyödynnetään monesti diskurssintutkimuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14).

Diskurssintutkimukselle on tyypillistä, että tutkimus ei etene lineaarisesti, suoraviivaisen selkäräjaisina ja perättäisinä jaksoina, vaan eri vaiheet limittyvät eri tavoin tutkimusprosessin aikana (ks. Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 139–140). Tärkein osa työskentelyä onkin työläs,

tulkintoja kehittävä uurastus aineiston kimpussa. Käytännössä tämä tarkoittaa keskeisten aineistokohtien useita kymmeniä keskittyneitä luku-, kuuntelu- ja katselukertoja. (Jokinen & Juhila ym. 2004: 11.) Analyysiprosessia voi verrata siihen, että tutkija ikään kuin kohdistaa valokiilaa hetkeksi yhteen kohtaan, mutta seuraavaksi suuntaakin sen toiseen kohtaan. Analyysin kokonaisuus muodostuu lopulta kaikista valotetuista – ja pimeistäkin – kohdista. Näitä valaisun eri vaiheita voi nimittää vaikka analyysin askelmiksi. Varsinaisessa analyysissä aineisto pitää pilkkoa, purkaa, koota, eheyttää ja täydentää valituista teoreettisista näkökulmista ja valittujen käsitteiden avulla niin, että lopulta voi vastata esittämiinsä tutkimuskysymyksiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 164–166.) Juuri näin toimin aineistoni kanssa, ja tämän analyysiprosessin myötä myös tarkastelun painopisteet, askelmat, selkeytyivät tutkimuskysymyksiäni ja teoriataustaani vastaaviksi.

Olen jakanut analyysiosion kolmeen päälukuun. Luvussa 4 tarkastelen pelaajien representointia puhuttelusanojen, ulkonäön kuvailujen sekä vertauskuvien kautta. Luvussa 5 tarkastelen sitä, millaisia rooleja maskuliinisuus, feminiinisyys, mieheys ja naiseus saavat jalkapallossa esimerkiksi kielenainesten ja keskinäisten suhteiden ilmausten avulla. Luvussa 6 tutkin selostuksissa rakentuvia diskursseja kahden maskuliinisen hegemonian keskeisen käsitteen, sisäisen hegemonian ja maskuliinisuuden kriisin, kautta.

4 PELAAJIEN REPRESENTOINTI – MIEHIÄ JA NIITÄ MUITA

Representaatio on yksi diskurssintutkimuksen kannalta keskeisistä käsitteistä. Sanotaan, että kieli representoi maailmaa, ja kielen representaatioluonne koskee nimenomaan sitä, miten maailmaa esitetään ja kuvataan. Representaatio – kirjaimellisesti uudelleen esittäminen – valaisee merkityksenannon sosiaalista, sopimuksenvaraista ja vaikutusvaltaista luonnetta. Sen avulla on mahdollista tarkastella esimerkiksi sitä, millä tavoin todellisuutta kuvataan, millaisesta näkökulmasta ja millaisin keinoin. Se vaikuttaa ihmisten asemaan ja liittyy kysymyksiin vallasta: kuka saa kuvata ketäkin ja missä konteksteissa, mitä tehdään näkyväksi, mitä ei. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 56.)

Keskityn tässä osiossa siihen, miten mies- ja naispelaajia representoidaan ja kuvaillaan, ja minkälaisia diskursseja näihin kuvailuihin liittyvät valinnat ja painotukset välittävät miesten ja naisten jalkapallosta. Yksi tyypillinen tapa tutkia representaatioita mikrotasolla on tarkastella sitä, miten maailman ilmiöitä, asioita, tapahtumia ja ihmisiä nimetään ja kuvataan – diskurssintutkimuksessa puhutaankin usein *nimeämisestä* keskeisenä kielellisenä toimintana (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 71). Tämä kuuluu myös oleellisena osana ideationaalisen metafunktion prosessityyppeihin.

Nimeämisen osana voidaan erotella myös *luokittelu* ja *kategorisointi*, joka ilmentää yhtä kielen perustehtävää: luokittelemme maailmaa – esimerkiksi ihmisiä – ryhmiin ja erilaisiin hierarkioihin, ja annamme näille luokille sitten nimiä. Nimeäminen ja luokittelu ovat diskurssin kielellisiä piirteitä. Näin ollen yksittäinen nimitys voi herättää kokonaisen diskurssin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 71.)

4.1 Puhuttelusanat

Diskurssintutkimuksen kvalitatiivisesta luonteesta huolimatta kiinnostus sen piiriin kuuluviin aiheisiin herää usein, kun huomio kiinnittyy johonkin kielenkäytössä toistuvaan tapahtumaan tai ilmiöön (ks. Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 139). Kun tein kandidaatintutkielmaani, havaitsin, kuinka paljon enemmän selostajat käyttivät sukupuoliväritettyjä puhuttelusanajoja miesten

otteluiden kuin naisten otteluiden selostuksissa. Iso osa tutkielmastani keskittyikin tähän havaintoon (ks. Kivelä 2016: 6–12).

4.1.1 Sukupuolivärityneet puhuttelusanat

Maskuliinisten puhuttelusanojen runsas määrä feminiinisiin puhuttelusanoihin verrattuna toistuu myös suuremmassa aineistossa. Seitsemässä miesten jalkapallo-ottelussa pelaajiin ja joukkueisiin viitataan miessukupuolta ilmi tuovalla puhuttelusamalla yhteensä **281** kertaa (MCPSG 59 kertaa, RMATL 25 kertaa, ESPCHE 26 kertaa, IRQDEN 68 kertaa, FINKOS 21 kertaa, MCBAR 28 kertaa ja PARBAR 54 kertaa).

Yleisin sukupuoliväritynyt puhuttelusana aineistossani on *mies*, joka esiintyy selostuksissa **152** kertaa, ja toiseksi yleisin on *herra*, joka esiintyy **33** kertaa. Näiden lisäksi selostajat käyttävät pelaajista ja joukkueista satunnaisemmin yhteensä 22 erilaista selkeästi miessukupuolta ilmentävää puhuttelusanaa (esimerkit 1–24).

- 1) MH: Ja nyt myös Neymar linkuttelee, nostaa kuitenkin vähän peukaloa ylöspäin, joten eiköhän **mies** pysty jatkamaan. (MCBAR)
- 2) LK: Valenciastahan **herra** tuli viime vuonna tuonne Barcelona riveihin (PARBAR)
- 3) PP: **avainmiehet** kunnossa, Agüero, niinku sanoit, kaks maalii viikonloppuna (MCBAR)
- 4) AL: Irakin **miehistö** on nyt selvästi eri mieltä tästä asiasta, ja jälleen kerran erikoistilanne Tanskan joukkueelle” (IRQDEN)
- 5) LK: Neymar, siinä **maanmies** Lucas vastassa (PARBAR)
- 6) ”kaksi tärkeää vierasmaalia siis Citylle, ja se tarkoittaa sitä, että vähämaalinen tasapelikin veisi **isännät** tänään jatkoon” (MCPSG)
- 7) LK: Todellinen temppeleitä tämä Parc des Princes on ollut, nimittäin **isäntäjoukkue** on hävinnyt siellä vain kerran viimeisen vuosikymmenen aikana (PARBAR)
- 8) TS: Rabiot, **nuorimies** hänkin, ikää 21 vuotta (MCPSG)
- 9) TS: mutta koko Taivaansinisten **miehitys** sen verran alhaalla erikoistilanteessa (MCPSG)
- 10) TS: isovanhemmat aikanaan nimesivät sitten **pikkupoika** Sergion ”Kun” Agüeroksi (MCPSG)
- 11) TS: hän on ainoa tavallaan oma kasvatti, toki hänkin oli jo **teinipoika**, 15-vuotias, kun siirtyi PSG:n akatemiaan (MCPSG)
- 12) AL: Jacob Bruun Larsen, 17-vuotias Borussia Dortmundin **pelimies** tähän olympiaryhmään mukaan (IRQDEN)

- 13) LK: panos ei ehkä ihan niin kova ole tuonne hyökkäyspäähän kuin André Gomesin, ja tänään Portugalin **maajoukkue**mies saa sitten luvan aloittaa (PARBAR)
- 14) MH: ja parin tunnin päästä olemme ehkä viisaampia siinä, kumpi on se Madridin **kuningas** (RMATL)
- 15) MH: Schüller nyt mikään pitkien heittojen **erikoismies** ei ole (FINKOS)
- 16) TK: Aduriz on selkeä viimeistelijä, target, osaa ottaa pallon hyvin haltuun, osaa syötellä hyvin, mutta ennen kaikkea viimeistelijänä **ammattimies** (ESPCHE)
- 17) LK: siellä on muurissa sen verran omia **äijiä**, että ei oikein pääse Suarez siitä hyökkäämään pallon kimppuun (PARBAR)
- 18) LK: Nyt lähtee Cavani, mutta tuo Rabiot'n syöttö on kuitenkin huono, ja siihen ei tämä Uruguayn **ihmemies** (PARBAR)
- 19) MH: Valon Berishan **veli**, Veton Berisha, hän sitten puolestaan pelaa Norjan paidassa (FIN-KOS)
- 20) AL: mutta ei onnistu, ei onnistu siinä Hammad Ahmad, 26-vuotias **kärkimies** hommaa sine-töimään maalin muodossa (IRQDEN)
- 21) AL: ja Irakilla puolestaan on sitten **isäntämaa** Brasilia vastassa (IRQDEN)
- 22) AL: Isä Ismand Nielsen painoi vielä liigamaaleja Tanskassa tuossa 12 vuotta sitten, mutta nyt hänen on aika ollut jäädä sivuun, ja **poika** laittaa näitä keskityksiä sitten maajoukkuepaidassa (IRQDEN)
- 23) AL: tällä kertaa sitten puolestaan Abdul-Raheem, eli molemmat **vaihtomiehet** nyt peräjälkeen pääsevät yrittämään (IRQDEN)
- 24) AL: Hojbjergin Esbjergin seurassa siis pelaa tätä nykyä, ja nyt sitten tuolle **virikaveljelle** toiseen päähän pallo (IRQDEN)

Tämän lisäksi aineistossa esiintyy puhuttelusanoja, jotka eivät suoraan sanatasolla tuo ilmi sukupuolta, mutta synnyttävät miehisyteen viittaavia assosiaatioita. Lisäksi joillekin pelaajista annetaan lempinimiä, jotka sisältävät maskuliinisia kielenaineiksia, joskus myös muista kielistä kuin suomesta. (Esimerkit 25–34).

- 25) TS: Yaya Touré on sellainen **kaveri**, että näissä keskialueen väännöissä, tai oikeastaan minkä tahansa alueen väännöissä hän harvoin jää toiseksi (MCPSG)
- 26) MH: mutta kun **jässikkä** Robin "Rolli" Lod on vastassa, niin näin voi käydä (FINKOS)
- 27) MH: Hän [David Silva] on **velho**, **Merlin** hänen lempinimensä on Manchesterissä, ja velhomainen oli tuokin pallon pito ja syöttö (MCBAR)
- 28) LK: "el **Matador**", "tappaja", niin kuin hänen [Edinson Cavanin] lempinimensä kuuluu, jonka Napolissa aikanaan sai (PARBAR)
- 29) MH: ja 32 nollapeliä Oblak pelannut tällä kaudella, todellinen **Mister Clean-sheet** (RMATL)

30) MH: mutta Otamendi katkoo, siinä on sellainen **liukarilasse**, joka laittaa kankkua aika herkästi tuonne kentän pintaan (MCBAR)

31) LK: Mikäli PSG tosiaan saa tämän Barcelonan tehotrion Messi-Suarez-Neymar pidettyä kurrissa, niin taaempaa ei tulivoimaa juuri ole löytynyt tämä kauden Champions Liigassa, Iniesta tehnyt yhden maalin, Gerard Pique yhden maalin, ja loput on jäänyt **kolmen amigon** harteille tämän kauden Champions Liigassa (PARBAR)

32) MH: mutta siinä nähdään illan **gladiaattorit**, Real Madrid ja Atlético Madrid, valmiina tulemaan kentälle (RMATL)

33) MH: mutta Pepe on kiistanalainen hahmo, mutta toki ollut viime aikoina lähes **laupias samarialainen** (RMATL)

34) MH: Pukki tulee, **duunari** Pukki tulee, ja hankkii Suomelle kulmapotkun (FINKOS)

Kaveri on tietyissä asiayhteyksissä sukupuolineutraali ilmaus. Olen kuitenkin määritellyt sen tässä tutkielmassa maskuliinisesti värittyneeksi, sillä selostajat eivät tunne otteluiden pelaajia henkilökohtaisesti. Kielitoimiston sanakirja määrittelee *kaverin* toissijaiseksi merkitykseksi – toverin, ystävän tai kumppanin jälkeen – seuraavan: ’ark. miehestä t. pojasta: heppu, kundi, tyyppi, jätkä’ (KS s.v. *kaveri*). Sana esiintyy miesten otteluiden selostuksissa 13 kertaa, kun taas naisten otteluiden selostuksissa se ei esiinny kertaakaan muutoin kuin yhdyssanojen perus- tai määriteosana, ja silloinkin se viittaa aina kahden pelaajan väliseen suhteeseen (esimerkit 35–37).

35) MH: mutta nyt tulee vastaan toinen kymppi, **seurakaveri** Wolfsburgista (NORDEN)

36) MH: ja nyt tulee aika **kaveripallo** Lykke Petersenille Line Jenseniltä (NORDEN)

37) TK: sen käy sitten **joukkuekaveri** sinne takaisin lykkäämässä (CANFRA)

Esimerkissä 26 esiintyvä *jässikkä* on niin ikään puhuttelusana, joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan tuo ilmi miessukupuolta: ’kookkaasta, kömpelöstä pojasta t. miehestä’ (KS s.v. *jässikkä*). Esimerkin 27 *velhon* määrittelyminen maskuliinisesti värittyneeksi on sen sijaan kyseenalaisempaa. Sekä *velho* että *noita* viittaavat yliluonnollisia kykyjä, taikavoimia, omaavaan henkilöön, ja joskus esimerkiksi kirjallisuudessa näkee tehtävän jaon, jossa velhot ovat miespuolisia ja noidat naispuolisia. Kielitoimiston sanakirja ei kuitenkaan määrittele *velholle* ja *noidalle* ensisijaisesti sukupuolta, mutta antaa *noidalle* toissijaiseksi merkitykseksi ’noita-akan’ (KS s.v. *noita*). Lisäksi aineistossani mainitaan David Silvan velhoksi kuvailemisen yhteydessä myös *Merlin*, kuuluisa miespuolinen mytologinen hahmo, joten olen päättänyt lukea *velhon* tässä yhteydessä maskuliinisesti värittyneeksi.

Esimerkissä 28 puhuttelusanana toimii niin ikään pelaajan vakiintunut lempinimi, *el Matador*, jolla viitataan uruguaylaiseen Edinson Cavaniin. Sen lisäksi, että härkätaistelu on äärimmäisen miesvaltainen ala, maskuliininen artikkeli *el* sanan edessä paljastaa myös, että kyse on miespuolisesta henkilöstä. Esimerkissä 29 Matti Härkönen taas kertoo Atlético Madridin maalivahti Jan Oblakin huippukaudesta kutsumalla tätä englanninkielisellä tittelillä *Mister Clean-sheet*, vapaasti käännettynä 'Herra Nollapeli'. Sama selostaja kehittelee lempinimen myös esimerkiksi 30, tällä kertaa Manchester Cityn toppari Nicolás Otamendille, ja miessukupuolta ilmentävä kielenaineiksena toimii yhdyssanan jälkiosaksi muuttunut suomalainen miehennimi Lasse. Esimerkissä 31 taas mainitaan *kolme amigoa*, jolla viitataan FC Barcelonan hyökkäystrioon Lionel Messiin, Luis Suareziin ja Neymariin. Nimitys ilmentää miessukupuolta sekä espanjan kieliopin mukaan maskuliinisella o-päätteellään että intertekstuaalisella viittauksella vuoden 1986 yhdysvaltalaiseen komediaelokuvaan.

Kuten sanottu, joidenkin puhuttelusanojen maskuliinisuus perustuu ennen kaikkea niiden aiheuttamiin assosiaatioihin. Kun Real Madridin ja Atlético Madridin pelaajia esimerkiksi 32 kuvaillaan *gladiaattoreiksi*, sana voi synnyttää mielleyhtymän antiikin Rooman aikaisiin taistelunäytöksiin, jotka nykyisen härkätaistelun tapaan olivat tiettävästi erittäin miesvaltaisia. Toinen mahdollinen mielleyhtymä voi kuitenkin olla esimerkiksi samaa nimeä kantanut, alun perin 90-luvulla televisiosta näytetty viihdeohjelma, jossa kilpaili yhtä lailla sekä miehiä että naisia. Esimerkissä 33 mainittu *laupias samarialainen* on sen sijaan kiistatta miespuolinen, jos sen tulkitsee viittaukseksi alkuperäiseen lähteeseen, jossa kyseinen hahmo esiintyy, Raamattuun. Aineistossani *laupias samarialainen* on kuitenkin mahdollista tulkita myös pikemminkin tietynlaisen käyttäytymisen kuin konkreettisen henkilön kuvailuksi, jolloin sen voi nähdä sukupuolineutraalina. Esimerkissä 34 esiintyi puhuttelusana *duunari*, johon liittyvät mielleyhtymät saattavat niin ikään olla vahvasti maskuliinisia. Vaikka *duunari* voi viitata sukupuolineutraaliin 'työläiseen', Kielitoimiston sanakirja määrittelee sen vasta sanan toissijaiseksi merkitykseksi maskuliinisesti värittyneen 'työmiehen' jälkeen (KS s.v. *duunari*).

Seitsemässä naisten jalkapallo-ottelussa pelaajiin viitattiin naissukupuolta ilmi tuovalla puhuttelusanalla yhteensä **14** kertaa (FINIRL kerran, CANFRA kerran, CANGER kerran, SWEGER kerran, GERSWE 6 kertaa, FRAAUT 2 kertaa ja NORDEN 2 kertaa). Näistä yleisin – ja ainut useampaan otteeseen toistunut – oli kahdeksan kertaa esiintynyt *nainen*, minkä lisäksi kertaalleen käytettiin kuutta muuta naissukupuolta ilmentävää puhuttelusanaa (esimerkit 38–44).

- 38) LK: Rosengårdissa **nainen** [Anja Mittag] pelaa, joten siinä mielessä ruotsalaiset ovat kyllä tuttuja hänelle (GERSWE)
- 39) MH: Norjan joukkueen **äitihahmo** [Ingrid Hjelmseth], kuten monet pelaajat ovat sanoneet, pötköttää nurmen pinnassa mutta ilmeisesti jatkaa, osoittaa taistelijaanluonnettaan (NORDEN)
- 40) LK: Kahtena viime kautena [Dzsenifer Marozsan] ollut maailman toiseksi paras pelaaja, **nais-pelaaja** nimenomaan (GERSWE)
- 41) MH: Billa Feiersingerille, mutta ei ehdi Wolfgang Feiersingerin **tytär** palloon (FRAAUT)
- 42) TK: se on hieno asia, se on ollut hyvää, hyvää mainosta, peeärrää, tälle turnaukselle, ja näille **huippunaisjalkapalloilijoille** (SWEGER)
- 43) TK: Matheson on ollut hyvä, neljän vuoden takainen **pronssisankaritar** (CANGER)
- 44) TK: jalkapallo on vienyt hänenkin [Jessie Flemingin] sydämensä, niin kuin aika monen **tytön** Kanadan puolella viimeisten vuosien aikana (CANFRA)

4.1.2 Sukupuolineutraalit puhuttelusanat

Sekä miesten että naisten otteluiden selostuksissa esiintyy myös runsaasti sukupuolineutraaleja tapoja viitata pelaajiin. Molemmissa yleisin yksittäinen puhuttelusana on *pelaaja*, joka monesti saa seuraukseen myös jonkun määräiteosan, kuten pelaajan edustaman jalkapalloseuran, kansalaisuuden tai pelillisestä roolista kertovan spesifioinnin (esimerkit 45–52).

- 45) MH: Sergi Roberto, hän on sellainen **pelaaja**, johon tänään kannattaa myös huomio kiinnittää” (MCBAR)
- 46) MH: ja kentälle tulee Stephanie Roche, hänkin on mielenkiintoinen **pelaaja** siinä mielessä (FINIRL)
- 47) MH: ja vähän tavaramerkkilaukausta ulkosyrjällä hakee Suarez, mutta jälleen kerran päin Stonesia **Barcelona-pelaajan** laukaus (MCBAR)
- 48) TK: Pauline Hammarlund, **göteborgilaispelaaja**, tulee tässä kamppailussa viimeiseksi puoleksi tunniksi kehiin (SWEGER)
- 49) TS: Huhuthan ovat tuomassa Zlatania ensi kaudeksi Englantiin, mutta ainakin Louis van Gaal ehti jo ilmoittamaan, että **ruotsalaispelaaja** ei sovi ainakaan hänen ajatuksiinsa (MCPSG)
- 50) TK: siitä **saksalaispelaaja** juuri sopivasti loukkaantuu, sieltä otetaan vielä yksi vaihto, Saksa ottaa Alexandra Poppin sivuun (CANGER)
- 51) JL: Casemiroa on keuhuttu useammankin kerran tommosena keskikentän **pohjapelaajana**, kontrolloivana pelaaja (RMATL)
- 52) MM: todella vaarallinen **vastahyökkäyspelaaja** [Stina Blackstenius], ja erinomanen syvyysjuoksija (GERSWE)

Pelaaja-sanan ja siitä muodostettujen määrittelyyhdyssanojen lisäksi sukupuolineutraalit puhuttelusanat jakautuvat viiteen selkeästi erottuvaan kategoriaan, jotka ovat samat sekä miesten, että naisten otteluissa. Nämä kategoriat ovat pelipaikat, kansalaisuudet, edellisten kategorioiden yhdistelmät, pelinumerot, sekä pelipaitojen värit (esimerkit 53–62).

53) MH: kahdeksan ottelua oli maajoukkuepelit mukaan lukien Agüero ilman osumia, se on pitkä putki hänen kaltaiselleen **hyökkääjälle** (MCBAR)

54) TK: **vasen laitapakki** Allysha Chapman, hän loukkasi Ranska-ottelussa ikävän näköisesti olkapäätään (CANGER)

55) TS: Thiago Motta takareisivamman, pakaravamman takia sivuun, ja **brassi** Lucas kentälle (MCPSG)

56) MH: Tässä vielä tämä Reitenin paikka, hyvin kääntyy 22-vuotias **norjalainen** (NORDEN)

57) TS: Jesús Navas, **espanjalainen laitalinkki** (MCPSG)

58) MH: Ei saa **Lyonin tähtihyökkääjä** yhtään ylimääräistä tilaa kentällä, Hegerberg joka karsinnoissa teki 10 maalia, on jäänyt tässä turnauksessa nollille (NORDEN)

59) LK: ja senpä takia Rafinha tuota maskiaan pitää, **numero 12**, lisää hyökkäysvoimaa, ennen kaikkea lisää aseita tuohon keskikentälle Luis Enrique hakee (PARBAR)

60) TK: ja näyttäisi siltä, että **numero kymppi** Dzenifer Marozsan on tänään hieman alemmassa roolissa (SWEGER)

61) TS: siinä on kuitenkin kolme **sinipaitaa**, ja sitten se neljäs eli De Bruyne vie pallon (MCPSG)

62) TK: Schmidt, eteenpäin, mutta aina on seuraaja, aina on joku **valkopaita** siinä välittömässä läheisyydessä (CANFRA)

Tämän lisäksi sekä miesten, että naisten otteluissa esiintyy muutamia yksittäisiä puhuttelusananoja, jotka eivät kuulu mihinkään edellä eritellyistä ryhmistä (esimerkit 63–65).

63) TS: Joe Hart, toinen iso **hahmo** tässä kamppailussa, nostaa kätensä kohti taivasta (MCPSG)

64) TK: Rosický ehdottomasti tärkeä pelaaja tässä Tshekin palapelissä, on luova **yksilö** (ESP-CHE)

65) TK: Matheson, neljän vuoden takainen **sankari**, saa pallon itselleen (CANFRA)

Huolimatta siitä, että naissukupuolta ilmentäviä puhuttelusananoja käytetään huomattavasti miessukupuolta ilmentäviä vähemmän, naisten peleissä ei esiinny merkittävästi suurempaa määrää sukupuolineutraaleja ilmauksia kuin miesten peleissä. Yksittäisiin naispelaajiin viitataan siis puhuttelusanoina kokonaisuudessaan harvemmin kuin yksittäisiin miespelaajiin. Sen

sijaan naisten peleissä esiintyy paljon enemmän ilmauksia, jotka viittaavat yhtäaikaaisesti useampaan pelaajaan tai koko joukkueeseen (esimerkit 66–69).

66) MH: Anna Westerlund, Maija Saari, molemmat **topparit** vahvoja pääpelaajia, ja näin sitten mennään lopulta maalivahdin eteen (FINIRL)

67) LK: sieltä Marozsan tavoittelee Anja Mittagia mutta **Ruotsin puolustus** on hereillä ja saa jalkaansa väliin (GERSWE)

68) TK: Ja tästäkö **kanadalaiset** kuittaavat itselleen jälleen maalin? Sehän olisi täydellistä hyökkäämistä, jos näin kävisi (CANFRA)

69) MH: Kulmapotkuja Norjalla on ollut todella paljon tässä turnauksessa, nyt tulee siihen eteen, mutta ei pääse **valkopaidat** jatkoille (NORDEN)

Tällaisia ilmauksia esiintyi naisten otteluissa lähes nelinkertainen määrä miesten otteluihin nähden, joten voi olettaa, että naispelaajia yksilöitiin vähemmän kuin miespelaajia, ja heidän toimintansa rinnastettiin herkemmin koko joukkueen toiminnaksi.

4.1.3 Miksi naisia ei puhutella naisina?

Maskuliinisia puhuttelusanoja esiintyy jalkapallo-otteluiden selostuksissa huomattavasti feminiinisiä puhuttelusanoja enemmän. Tämä ilmiö toistuu yhtenäisesti ja systemaattisesti selostajasta riippumatta, ja toteutuu samanlaisena sekä kandidaatintutkielmani suppeammassa että maisterintutkielmani laajemmassa aineistossa (ks. Kivelä 2016: 6–7). Kyse ei myöskään ole tiettyjen selostajien henkilökohtaisesta tyylistä olla käyttämättä sukupuolta ilmi tuovia puhuttelusanoja, sillä esimerkiksi Matti Härkönen käyttää selostamassaan NORDEN-ottelussa ainoastaan kahta feminiinistä puhuttelunsanaa, mutta FINKOS-ottelussa tuo miessukupuolta ilmi 21 kertaa. Lauri Kottonen puolestaan käyttää GERSWE-pelissä naissukupuolta ilmaisevaa puhuttelusanaa peräti kuusi kertaa, mutta verrattain suuri määrä kalpenee silti PARBAR-pelin 54 maskuliiniselle puhuttelusanalle. Sen lisäksi, että pelaajien mieheys tuotiin toistuvasti esiin naisuuden jäädessä taka-alalle, miessukupuolen ilmaisun tavat olivat myös monimuotoisempia. Maskuliinisia puhuttelusanoja esiintyi aineistossani – miehisiä assosiaatioita aiheuttavat sanavalinnat mukaan lukien – 38 erilaista, feminiinisiä ainoastaan seitsemän.

Lindsey J. Meân sai samankaltaisia tuloksia tutkiessaan erotuomarien tapaa puhutella pelaajia miesten ja naisten jalkapallo-otteluiden aikana artikkelissaan *Identity and discursive*

practice – doing gender on a football pitch. Meänin mukaan naisten suora mukanaolo jalkapallossa on paikka sukupuolittuneelle konfliktille, sillä kyseessä on pitkään aikaa ollut hyvin mies-sukupuolittunut urheilulaji, jolla on vahvat linkit maskuliinisuuteen ja miehiseen identiteettiin. Meän oletti, että nainen pelaamassa jalkapalloa olisi suuri haaste tärkeän miesdiskurssin rutiinittuneelle tuottamiselle, ja että sen vuoksi maskuliinisuuden tuottamisen ja puolustamisen tulisi ilmetä näkyvästi jalkapallopelin tekemisessä jokapäiväisellä tasolla ja olla havaittavissa sosiaalisissa ja diskursiivisissa käytänteissä, kuten puheessa. Meänin saamien tuloksien mukaan erotuomarit, samoin kuin selostajat, käyttivät miespelaajia puhutellessaan runsaampaa ja varioivampaa sanastoa kuin naispelaajia puhutellessaan. (Ks. Meän 2001: 790–797.)

Meän muodosti neljä mahdollista johtopäätöstä siitä, miksi erotuomarit käyttivät miespelaajien kanssa keskustellessaan useammin ja useampia puhuttelusanoja kuin naispelaajien. Yksi mahdollisuus oli tuomarien korkeampi tarve merkitä omaa auktoriteettiaan miespelaajien kuin naispelaajien keskuudessa. Meän oletti, että koska kaikki hänen aineistonsa erotuomarit olivat miehiä, he saattoivat kokea naisten peleissä auktoriteettiasemansa olevan turvattuna ilman erillistä korostamista. (Meän 2001: 796–797.) Tämän vaihtoehdon en katso pätevän omaan aineistooni, sillä on epätodennäköistä, että peliä ulkopuolelta käsin kommentoivilla selostajilla olisi tarvetta merkitä auktoriteettiaan pelaajiin, olivat nämä miehiä tai naisia. Lisäksi monet miesten otteluiden erotuomarien käyttämät puhuttelus sanat olivat väheksyviä ja tuomarin ylempi arvoisuutta pelaajiin nähden ilmaisevia (*'boys', 'son', 'kid'*), kun taas miesten otteluiden selostajien käyttämässä puhuttelusanoissa oli usein vahvasti ylistävä sävy (*velho, kuningas, ihmemies, mister Clean-sheet, isäntä, avainmies, ammattimies*).

Seuraavat kaksi päätelmää olivat vähempi solidaarisuuden tunne naispelaajien kuin miespelaajien kanssa sekä epävarmuus siitä, miten puhutella naispelaajia (ks. Meän 2001: 797). Mielestäni nämä vaihtoehdot linkittyvät toisiinsa ja siirtyvät saumattomasti myös selostuskontekstiin, ja kandidaatintutkielmassani pidinkin näitä todennäköisimpinä syinä feminiinisten puhuttelusanojen vähyyteen. Arvelin, että koska kaikki aineistoni selostajat olivat miesoletettuja, ja kuuluivat näin ollen miespelaajien kanssa samaan sukupuolikategoriaan, he myös tunsivat tämän kategorian yhteisen, jaetun kokemusmaailman ansiosta. Koska myös jalkapallon voi olettaa olevan selostajille tuttu ympäristö, heidän maailmankuvansa ja ideationaalinen meta-funktionsa miehestä jalkapallonpelaajana muodostuu paljon laajemmaksi, tarkemmaksi ja moniulotteisemmaksi kuin naisesta jalkapallonpelaajana. (Ks. Kivelä 2016: 9–11.) Päättelin siis, että syy harvalukuisten naissukupuolta ilmentävien puhuttelusanojen taustalla oli epävarmuus siitä, miten naispelaajista kuuluu ylipäätään puhua – eiväthän he ole ehtineet olla osa jalkapallon diskurssia likikään yhtä kauan kuin miehet.

Joudun kuitenkin arvioimaan tätä tulkintaani uudelleen maisterintutkielmani aineiston valossa. Toisin kuin kandidaatintutkielmassani, nyt mukana on miesselostajien ohella kaksi naispuolista kommentaattoria, Marianne Miettinen (FINIRL ja GERSWE) ja Rosa Lappi-Seppälä (FRAAUT), jotka eivät käytä pelaajista puhuessaan feminiinisiä puhuttelusanoja yhtään sen useammin kuin miesselostajat. Miettinen on entinen Suomen pääsarjatason pelaaja ja on toiminut valmentajana suomalaisissa ja ruotsalaisissa seurajoukkueissa sekä Suomen U19- ja U20-tyttömaajoukkueissa. Lappi-Seppälä puolestaan voitti pelaajauransa aikana Suomen mestaruuden useita kertoja ja pelasi sen lisäksi myös Belgiassa, Yhdysvalloissa ja Italiassa. Molemmilla on siis runsaasti asiantuntijuutta naisjalkapallosta, yhteinen kokemusmaailma naispelaajien kanssa, ja heidän ideationaalisen ymmärryksensä naisesta jalkapalloilijana voi olettaa erittäin laajaksi ja syvälliseksi. Minkäänlaisen korrektiuteen liittyvän epävarmuuden ei pitäisi pidätellä heitä käyttämästä feminiinisiä puhuttelusanoja.

Mantila (1998: 22–23) on osoittanut, että suomen kielestä löytyy ylipäätään huomattavasti enemmän miessukupuoleen liitettäviä puhuttelusanoja, jotka ovat monesti myös naissukupuoleen liitettäviä puhuttelusanoja kuvailevampia ja spesifioivempia. Tämän seurauksena itse sana *mies* on muodostunut sukupuolisidonnaisista sanoista neutraaleimmaksi ja taajimpaan käytetyksi. Tässä suhteessa suomi ei poikkea juurikaan kielistä, joissa miestä merkitsevä sana on laajentunut merkitsemään myös ihmistä yleensä (Niemikorpi 1998: 42). Koska ihmiset käyttävät kieltä tavalla, jonka he ovat oppineet kokemaan luontevaksi, tällaiset suomen kielen vaikiintuneet piirteet voivat varmasti osaltaan selittää sukupuolittuneiden puhuttelusanojen epätasapainoa.

Se ei silti tarkoita, etteikö aineistoni maskuliinissa ja feminiinisissä puhuttelusanoissa näkyisi viitteitä siitä, että miesten mukanaolo jalkapallossa nähdään luontevampana kuin naisten. Aineistossani esiintyvistä miessukupuolta ilmentävistä puhuttelusanoista peräti kymmenen on *mies*-loppuisia yhdyssanoja: *avainmies*, *maanmies*, *nuorimies*, *pelimies*, *maajoukkue mies*, *erikoismies*, *ammattimies*, *ihmemies*, *kärkimies* ja *vaihtomies*. Vastaavia sanoja ei esiinny lainkaan naisten otteluiden selostuksissa, mutta kerran *nais*-liite on laitettu yhdyssanan alkuun (*naispelaaja*), ja kerran keskelle (*huippunaisjalkapalloilijat*).

Merkillepantavaa *mies*-loppuisissa yhdyssanoissa on se, ettei niiden funktio tunnu olevan pelaajan sukupuolen esiin tuominen. Niiden sijaan ja niiden rinnalla voitaisiin aivan hyvin käyttää sanojen sukupuolineutraaleja vastineita – ja käytetäänkin. *Kärkimieheessä* ja *kärkipelaajassa* ei katsota olevan mitään eroa, vaan kumpikin on yhtä tavanomainen ja normaali tapa viitata joukkueen muodostelmassa ylimpänä pelaavaan ja yleensä maalintekijäksi profiloituneeseen hyökkääjään. Karppisen (2001: 45) mukaan *mies*-sanaan assosioidut myönteiset konnotaatiot

ilmenevätkin juuri siten, että sanaa käytetään vahvistavana elementtinä silloin, kun sen käytölle ei ole tarvetta sisällön merkityksen kannalta. Hyvin synonyymimäisesti miespelaajien kerrotaan aineistossani olevan myös *tietyn joukkueen miehiä*, samaan tapaan kuin heidän kerrotaan olevan *tietyn joukkueen pelaajia*. (Esimerkit 70–77.)

70) AL: Hammadi Ahmad on niin ikään myös maaliahne **kärkimies** (IRQDEN)

71) TS: Kelechi Iheanacho, toivottavasti lausunta meni oikein, tulossa sisään, **kärkipelaaja**, nuori nigerialainen (MCPSG)

72) LK: mihin Italian **maajoukkue mies** Marco Verratti on suuntaa ottamassa (PARBAR)

73) TS: 32-vuotias Norsunluurannikon **maajoukkuepelaaja**, Nations Cupin voittaja viime talvelta (MCPSG)

74) MH: Erikoistilanteiden **erikoismies**, Kroos, laittaa pallon maalille (RMATL)

75) MH: Kosovolta löytyy melkoinen vapaapotkujen **spesialisti**, Alban Meha (FINKOS)

76) TK: Siellä **Arsenalin mies** käy kuumana kentän pinnassa (ESPCHE)

77) MH: Koke näyttää siinä, että yritti osua palloon, ja ei siitä korttia tule **Atléticon pelaajalle** (RMATL)

Tällainen synonyymimäinen käyttö osoittaa, kuinka vakiintuneita maskuliiniset urheiluja ja jalkapalloaiheiset ilmaukset ovat, ja luo kuvaa siitä, miten luonnollinen asia miespuolinen jalkapalloilija on. Kaikista aineostoni *mies*-loppuisista yhdyssanoista olisi ainakin teknisesti mahdollista tehdä feminiiniset vastineet vaihtamalla perusosaksi *nainen*. Näin ei kuitenkaan tehdä, vaan naisten otteluiden selostuksissa käytetään yksinomaan sanojen sukupuolineutraaleja vaihtoehtoja (esimerkit 78–82).

78) TK: ja tekevät peliä sitten yksinäiselle **kärkipelaajalle** Eugénie Le Sommerille (CANFRA)

79) TK: **Vaihtopelaaja** Stina Blackstenius on maalintekijä (SWEGER)

80) TK: Behringer antamaan erikoistilanteita, hän on vapaapotkuspesialisti (CANGER)

81) MH: aikaisemmin joukkueen **avainpelaajat** olivat kokeneimmasta päästä (NORDEN)

82) TK: Vaikka hän on kokenut **maajoukkuepelaaja**, niin ei häneltä näitä arvokisavoittoja juuri-kaan löydy (SWEGER)

Nais-määriteosa esimerkkien 40 ja 42 sanoissa *naispelaaja* ja *huippunaisjalkapalloilija* tuntuu sen sijaan erikseen korostavan pelaajan sukupuolta, sillä se ei toimita sanoissa mitään muuta virkaa, ja sanat voisivat olla olemassa myös ilman sitä. Samanlainen tehtävä on myös *tAr*-johtimella esimerkin 43 sanassa *pronssisankaritar*.

Nais- ja *mies*-määriteosia käytetään suomen kielessä usein esimerkiksi ammattisanastossa ilmaisemassa toimijan sukupuolta silloin, kun se on yllättävä ja poikkeaa yleisestä oletusarvosta. On paljon todennäköisempää kuulla puhuttavan naispoliiseista ja naisupseereista kuin miespoliiseista ja miesupseereista, ja vastaavasti mieshoitajista ja miesmalleista kuin naishoitajista ja naismalleista. Monien sinänsä sukupuolineutraalien sanojen stereotypia voi siis olla hyvinkin vahvasti maskuliininen tai feminiininen. (Ks. Karppinen 2001: 54.)

Aineistoni perusteella jalkapallon diskurssissa oletusarvoinen sukupuoli on mies. Miesmääriteosaa ei esiinny otteluiden selostuksissa kertaakaan täsmentämässä, että kyse on *miespelaajasta* tai *miesjalkapalloilijasta*, koska se on jo valmiiksi lähtökohta. Näin ollen luontevuutta ilmentävillä *mies*-sanoilla ja poikkeavuutta korostavilla *nais*-sanoilla rakennetaan kuvaa mieheyden ensisijaisuudesta ja naiseuden erikoisuudesta jalkapallon parissa.

Meänin neljäs johtopäätös erotuomarien kielellisistä vaihteluista, vähempi kiinnostus ja paneutuminen naisten peleihin kuin miesten peleihin, on toki myös mahdollinen selostuskontekstissa, mutta ei ilmene samalla tavalla ainakaan puhuttelusanoissa. Meän nimittäin huomautti, että pelkkä epävarmuus korreketeista termeistä ei selittänyt sitä, mikseivät erotuomarit naisten peleissä turvautuneet miesten peleissäkin esiintyneisiin sukupuolineutraaleihin puhuttelusanoihin, kuten joukkueiden peliasujen väreihin (Meän 2001: 797). Omassa aineistossani selostajat nimenomaan korvaavat naiseutta ilmi tuovat puhuttelusanat pelipaitojen väreillä sekä lukuisilla muilla sukupuolineutraaleilla vaihtoehdoilla. Todennäköisemmiksi syiksi maskuliinisten ja feminiinisten puhuttelusanojen väliseen epätasapainoon jäävät siis hankaluus löytää korreketeja termejä sekä maskuliinisten ja sukupuolineutraalien vaihtoehtojen kokeminen luontevammiksi, niin jalkapallokontekstissa kuin suomen kielen systeemissä ylipäätäänkin.

4.2 Järkälemäisiä miehiä ja isoja naisia – ulkonäön representointi

Ulkonäön kuvailu on oleellinen representoinnin keino. Tässä osiossa käyn läpi sitä, millä tavoin ja minkälaisiin ominaisuuksiin keskittyen mies- ja naispelaajien ulkonäköä selostuksissa kuvaillaan. Miesten otteluissa ulkonäön representaatioita esiintyy yhteensä **37** kappaletta. Näistä

suurin osa, 25, liittyy pelaajien pituuteen, kokoon ja painoon, mutta selostajat kuvailevat myös pelaajien hiuksia, naamakarvoitusta, yleistä olemusta, hymyä, vartaloa ja yhdennäköisyyttä. Naisten otteluissa ulkonäön representaatioita esiintyy **12** kappaletta, ja miesten pelejäkin selkeämmin valtaosa niistä, 9, keskittyy pituuteen ja kokoon. Kaksi viittauksista kuvaa pelaajien vartaloa muutoin, ja vain yksi hiuksia.

4.2.1 Mitä ulkonäöstä saa sanoa?

Suomi kuuluu länsimaisen kulttuurin piiriin. Länsimaisella kulttuurilla tarkoitetaan yleensä eurooppalaista kulttuuria ja eurooppalaisten siirtolaisten jatkamaa kulttuuria Amerikassa (ks. Juusola 2013). Länsimainen kulttuuri on yleisesti ottaen hyvin ulkonäkökeskeistä. Korhosen (2005: 4) mukaan kauneus on tärkeää kaikkialla Euroopassa, ja elämme yhä siinä uuden ajan alussakin vallinneessa kulttuurissa, jossa ruumiillinen kauneus koetaan ennen kaikkea naisiseksi asiaksi. Feministinen representaatiotutkimus ja sitä jo 1970-luvulla edeltänyt naiskuvaus tutkimus kritisoi valtavirran, kuten mainosten, elokuvien, televisiosarjojen, naistenlehtien ja erilaisten missikisojen, tuottamia naiskuvia, joiden katsottiin pitävän yllä naisia alistavaa, esineellistävää ja väheksyvää sukupuoli-ideologiaa (Paasonen 2010: 39–43).

Tietynlainen kauneuskilpailuttaminen ei ole täysin vierasta jalkapallon kontekstissakaan, ja monesti esimerkiksi arvokisojen aikaan iltapäivälehdissä saatetaan listata turnauksen kymmenen kauneinta pelaajaa. Pitää kuitenkin muistaa, että samanlaisia, ja usein vielä räikeämmin seksualisoivia listoja syntyy myös miesten arvoturnauksien pohjalta. Kuten sanottu, yleensä kauneuden vaatimus on kulttuurisamme kuitenkin koskenut erityisesti naisia: naisten tehtävänä on pidetty kaunistautumista ja miesten tehtävänä tämän kauneuden arvostamista (ks. Hemminki 2004: 9). Siksi onkin mielenkiintoista, miten lähes täysin naispelaajien ulkonäkö jätetään selostuksissa huomiotta. Harvoista ulkonäköön liittyvistä kommentteista valtaosa keskittyy pelaajien pituuksiin ja kokoon (esimerkit 83–86).

83) MM: et siel on **isoi pelaajii** paljon boksiin (FINIRL)

84) MH: jälleen kerran Boye katkoo, hänestä on todella vaikea päästä ohi, hän on **isokokoinen**, nopea ja vahva (NORDEN)

85) MM: O’Sullivan, **kookas** kärkipelaaja, öö, tossa äskeisessä tilanteessa (FINIRL)

86) TK: hän [Wendie Renard] on siellä **pitkänhuiskeana** target-pelaajana, ja hänen tehtävänä on juuri jaella näitä palloja (CANFRA)

Naispelaajien kuvaillaan olevan *isoja, isokokoisia, kookkaita* ja *pitkänhuiskeita*, mutta juuri-kaan ei oteta kantaa siihen, millaisia mittoja tällaisten kuvausten osakseen saaminen edellyttää. Pelaajien tarkkaa pituutta verbaalistetaan aineistossani naisten otteluissa vain kahdessa kohta, ja niistäkin toisessa annetun mitan ilmaistaan olevan maalivahdille melko vähän (esimerkit 87 ja 88).

87) MH: ja nyt nostaa Ranska jälleen Renardin ja kumppanit maalille. Wendie Renard siis – **187 senttiä hänellä mittaa** (FRAAUT)

88) TK: Labbe **ei mikään pitkänhuiskea** maalivahti ole, mutta sinne vain, sinne vain maalia kohden, ja Beckie antamaan kulmuria. No on hän **178 senttiä**, Schult papereissa **180** (CAN-GER)

Miesten otteluiden selostuksissa pelaajien ulkonäköä representoidaan huomattavasti enemmän, ja vaikka naisten otteluiden tapaan koko ja pituus nousevat päärooliin, miesten otteluissa niistä puhuminen on kuitenkin naisten otteluita varioivampaa sekä korostetumpaa. Myös naisten otteluiden selostuksissa esiintyvien, pitkälti neutraalien adjektiivien lisäksi miespelaajien suurikokoisuutta korostetaan myös värikkäämmillä sanavalinnoilla, joita naisten otteluissa ei esiinny (esimerkit 89–93).

89) AL: Gomeshan on lähes kaksimetrinen **järkäle** (IRQDEN)

90) LK: Thomas Meunier, belgialainen, metri yhdeksänkymmentä senttinen **torni** (PAR-BAR)

91) MH: hymyilevä **jättiläinen** [Paulus Arajuuri] tänään siis Suomen topparina (FINKOS)

92) MH: mutta kun **jässikkä** Robin 'Rolli' Lod on vastassa, näin voi käydä (FINKOS)

93) MH: Vedat Muriqi, joka pelaa Turkin liigassa, on aika **kolossi**, lähes kaksimetrinen hyökkääjä (FINKOS)

Miespelaajien tarkka pituus kerrotaan myös useammin, ja miesten otteluiden selostuksissa vaikuttaa vallitsevan paljon selkeämmin näkyvä linja siitä, millainen mitta vaaditaan, jotta pelaaja lasketaan pitkäksi. Isoiksi kuvaillaan systemaattisesti yli 190-senttisiä pelaajia, ja jos pelaaja taas on alle 190 senttiä, sitä kuvataan rajoittavana tekijänä (esimerkit 94–100).

- 94) AL: ja sitten näkee, että sieltä on tulossa **suurikokoinen, 190-senttinen** Larsen tilanteeseen (IRQDEN)
- 95) TS: Zlatan, ensikosketus palloon, suojaa hyvin **isokokoinen, 195-senttinen** pelaaja (MCPSG)
- 96) LK: Thomas Meunier, belgialainen, **metri yhdeksänkymmentä senttinen** torni (PARBAR)
- 97) AL: Gomeshan on **lähes kaksimetrinen** järkäle (IRQDEN)
- 98) MH: Vedat Muriqi, joka pelaa Turkin liigassa, on aika kolossi, **lähes kaksimetrinen** hyökkääjä (FINKOS)
- 99) LK: **ei** voi sanoa, että mitenkään järkälemäinen toppari [Presnel Kimpembe], kun **mittaa on 183** ja kiloja 67 (PARBAR)
- 100) MH: **reilut 180 senttiä on mittaa** Pohjanpalolla, **mutta** ajoitus ja pomppu Pohjanpalolla on kohdillaan, ja hänellä on myös jotenkin sellaista tarvittavaa röyhkeyttä näissä pääpalloissa (FINKOS)

Esimerkissä 99 kuvailun kohteena oleva Presnel Kimpembe on 183 sentin mittainen, mutta Lauri Kottonen luokittelee tämän kieltosanan avulla toppariksi, joka ei täytä järkälemäisyyden vaatimuksia. Esimerkin 100 Joel Pohjanpalo on vielä aavistuksen lyhyempi, mutta pärjää Matti Härkösen mukaan silti pääpallotilanteissa ajoituksen, pomppun ja röyhkeyden ansiosta. Korrektiivista suhdetta ilmaisevan rinnastuskonjunktion *mutta* avulla annetaan ymmärtää, että ilman näitä listattuja ominaisuuksia pelkkä 180 sentin pituus ei pääpallotaisteluissa olisi riittävä.

Äärimmäistä isokokoisuutta ilmaisevien representaatioiden ja tarkkojen senttimäärien kertomisen lisäksi myös miespelaajien lyhyydestä ja pienikokoisuudesta puhutaan suorasanaisesti (esimerkit 101– 104).

- 101) TS: David Silva, **pienikokoinen** espanjalaisväkkärä (MCPSG)
- 102) TS: melkeinpä **kentän lyhyin mies** [Sergio Agüero] pääsee tähän, David Silva olisi ollut **vielä lyhyempi vaihtoehto** (MCPSG)
- 103) TS: hakee sitten keskityksellä **kentän pienintä miestä** [David Silvaa] (MCPSG)
- 104) JL: Real Madridin niiku nimenomaan **pientä vasenta puolustajaa** Marceloa kohtaan (RMATL)

Naisten otteluissa pelaajia ei suoraan representoida pieninä tai lyhyinä, vaan aihetta käsitellään pehmentävien eufemismien avulla. Mukaan liitetään myös myönnytyksiä kertomalla, miten pelaajat pituuden vähyydestä huolimatta hoitavat velvollisuutensa (esimerkit 105 ja 106).

105) MH: Feiersinger nostaa sinne kohti Bouhaddia, Bouhaddi **ei ole mikään maailman piisin maalivahti**, mutta hoitaa tämän pallon kuitenkin varmasti (FRAAUT)

106) MH: vaikka Alanen nyt **ei ole mikään järin pitkä pelaaja**, niin vääntövoimaa sieltä löytyy, painijataustalla (FINIRL)

Pituuteen, kokoon tai muutoin vartaloon liittyvien ulkonäköviittausten runsas määrä on ymmärrettävä, sillä jalkapallo on kontaktilaji, jossa fyysisyydestä on hyötyä. Useimmat viittaukset tuodaankin esiin siitä näkökulmasta, miten nämä ominaisuudet ovat kausaalisessa suhteessa pelaajien toimintaan ja pärjäämiseen kentällä (esimerkit 107–112).

107) TS: Zlatan, ensikosketus palloon, **suojaaja hyvin isokokoinen, 195-senttinen pelaaja** (MCPSG)

108) MH: siellä on myös Saúl, joka on **yllättävän hyvä pääpelaaja**, on **toki isokokoinen** (RMATL)

109) MH: [Paulus Arajuuri] **ei todellakaan ole mikään sellainen helposti sivuun siirrettävä korsi**, vaan reippaasti **yli 190 senttiä mittaa** (FINKOS)

110) TS: David Silva, **pienikokoinen espanjalaisväkkärä** (MCPSG)

111) TS: hakee sitten keskityksellä **kentän pienintä miestä**, David Silva **jää tuossa tylästi kakkoseksi** (MCPSG)

112) JL: **kolme neljä kertaa aiemminkin on yritetty** antaa pitkää, pitkää tommosta keskitystä, syöttöä tonne Atléticoon oikealle sivustalle, ja, ja, ja **Real Madridin niiku nimenomaan pientä vasenta puolustajaa Marceloa kohtaan**, elikkä saatas niiku sieltä, sieltä painetta, **voitetaan ilmataistelu** (RMATL)

Esimerkissä 107 Zlatan Ibrahimovic pystyy suojaamaan palloa hyvin isokokoisuutensa ansiosta, ja myös esimerkin 108 Saúlin myönnetään vahvistussanalla *toki* hyötyvän koostaan pääpelaamisessa. Esimerkin 109 Paulus Arajuurta vastustaja ei saa hevillä sivuun kaksinkamppailutilanteissa: Arajuuren kiistetään olevan *helposti sivuun siirrettävä korsi*, ja tämä asiantila ilmaistaan *vaan*-konjunktioilla olevan hänen reippaasti 190 senttiä ylittävän mittansa ansiota. David Silvaa esimerkissä 110 puolestaan kuvaillaan *pienikokoiseksi espanjalaisväkkäräksi*. Väkkärä, 'tuulimyllyn siipien tai lentokoneen potkurin tapainen lelu' (KS s.v. *väkkärä*), synnyttää

mielikuvan nopeasta, väsymättömästä pyörimisestä, ja *pienikokoisuuden* asettaminen sen adjektiivimääritteeksi ilmaisee, että pienuuden ansiosta Silvan liikkuminen kentällä on kepeää, ketterää ja vaivatonta. Esimerkissä 111 saman pelaajan lyhytkasvuisuus esiintyy kuitenkin negatiivisessa valossa, kun Silva *kentän pienimpänä miehenä* jää keskityspallon tavoittelussa *tylysti kakkoseksi*. Esimerkin 112 Marcelo joutuu niin ikään jatkuvasti keskityspallojen kohteeksi, mikä Jari Litmasen mukaan johtuu Atlético Madridin pyrkimyksestä hyödyntää brasilialaispuolustajan pienikokoisuutta ja saada tämän laidan kautta painetta vastustajan kenttäpäätyyn.

Naisten otteluiden representaatioissa on vielä korostuneemmin läsnä esiin tuotujen ulko-näöllisten seikkojen liittyminen itse peliin (esimerkit 113–119).

113) TK: hän [Wendie Renard] on siellä **pitkänhuiskeana target-pelaajana**, ja hänen **tehtävänä on juuri jaella näitä palloja** (CANFRA)

114) MH: Vapaapotkun siitä taitaa Ranska saada, ja nyt **nostaa Ranska jälleen Renardin ja kumppanit maalille**. Wendie Renard siis – **187 senttiä hänellä mittaa** (FRAAUT)

115) MM: O’Sullivan, **kookas kärkipelaaja**, öö, tossa äskeisessä tilanteessa jo heidän neljä ylintä pelaajaa jäi tonne ylös ja **pitkää palloa tulee aika nopeesti boksii kohti** (FINIRL)

116) MM: et millä **taktiikalla Irlanti pyrkii pääsemään maalintekotilanteisiin**, et siel on **isoi pelaajii paljon boksiin** (FINIRL)

117) MH: Feiersinger **nostaa sinne kohti Bouhaddia**, Bouhaddi **ei ole mikään maailman pisin** maalivahti (FRAAUT)

118) MH: Schiechl on vähän tuollainen, niiku **romuluisen näköinen** pelaaja, ja siinäkin **jyräsi pienemmän Perisset’n nurmen pintaan** (FRAAUT)

119) TK: **pitkistä sääristä** ei tällä kertaa ollut iloa hänelle [Linda Sembrantille], **pallo omiin**, ja Saksa johtaa 2-0 (SWEGER)

Ranskan Wendie Renardia hyödynnetään pitkänhuiskeutensa vuoksi sekä palloja jakelevana target-pelaajana esimerkissä 113, että erikoistilanteissa vastustajan maalille nousevana pääpe-
lotteena esimerkissä 114. Kun Irlanti tarvitsee Suomea vastaan tappiolla ollessaan kipeästi maa-
leja, kentälle tuodaan *kookas kärkipelaaja* Fiona O’Sullivan, ja esimerkeissä 115 ja 116 Mari-
anne Miettinen selventää tämän johtuvan Irlannin taktiikasta: O’Sullivan ja muut *isot pelaajat*
pakkautuvat Suomen kuudentoista-alueelle, jonne heille pyritään heittämään keskityspalloja.
Esimerkissä 117 Itävallan Laura Feiersinger yrittää nostaa korkeaa palloa Ranskan maalia
kohti, koska Ranskan maalivahti Sarah Bouhaddi *ei ole mikään maailman pisin*. Katharina
Schiechl esimerkissä 118 näyttää Matti Härkösen mielestä *romuluiselta*, ja pystyy siten jyrää-

mään pienempiä pelaajia tieltään, mutta Linda Sembrantin *pitkät sääret* esimerkissä 119 aiheuttavat pelin kannalta negatiivisen käänteen, kun pallo kimpoaa niistä hänen omaan maaliinsa. Naisten otteluiden ulkonäköviittauksista ainoastaan yksi, Wendie Renardin representointi hius-tyylinsä kautta, ei sisällä minkäänlaista jalkapallollista funktiota (esimerkki 120).

120) TK: vai tuleeko keskitys sitten sinne **käkkäräpää** kolmosen, Renardin, suuntaan (CAN-FRA)

Miesten otteluissa tällaisia, ottelun kulun aspektista tarpeettomia, ulkonäköviittauksia löytyy sen sijaan enemmän (esimerkit 121–125).

121) TS: 24-vuotias **punapäinen** belgialainen [Kevin De Bruyne] (MCPSG)

122) TS: Sagna - **komeat hiuslaitteet** ovat jossakin kohtaa pudonneet matkasta, jos oikein muistan, niin viikko sitten Pariisissa ne vielä ranskalaispakin hiuksia koristivat (MCPSG)

123) TS: **komean parran** kasvattanut Clichy tässä pääpallotilanteessa vahvempi (MCPSG)

124) MH: On se jotenkin **veikeän näköinen** tuo Paulus Arajuuren **hymy** (FINKOS)

125) TS: Siinä on kaksi aika **samannäköistä** brassipelaajaa tuossa keskikentän pohjalla, tämä mies, eli Fernando, numero kuutonen, ja numero 25, Fernandinho (MCPSG)

Kevin De Bruynen punatukkaisuus ja Bacary Sagnan komeiden hiuslaitteiden poisjäänti ovat ulkonäöllisiä seikkoja, jotka eivät vaikuttane heidän pelisuoritukseensa tai pärjäämiseensä kentällä, kuten ei myöskään Gaël Clichyn komea parta, Paulus Arajuuren veikeä hymy tai Manchester Cityn brasilialaispelaajien, Fernandon ja Fernandinhon, yhdennäköisyys. Edes kaikista miesten otteluiden pituus- ja kokoiheisistä representaatioista ei löydy jalkapallollista funktiota (esimerkki 126).

126) LK: kun Zlatan molemmissa joukkueissa on pelannut, ja Barcelonassa homma kaatui siihen, että siinä oli **noin metriä lyhyempi** Lionel Messi (PARBAR)

Esimerkissä 126 kumpikaan Lauri Kottosen esiin nostamista pelaajista, Zlatan Ibrahimovic tai Lionel Messi, eivät pelaa meneillään olevassa ottelussa, joten ulkonäkörepresentaatio ei liity itse peliin millään tavalla. Sen sijaan sillä vaikuttaa olevan katsojan huvittamiseen pyrkivä funktio, sillä 170-senttisen Messin kuvaileminen *noin metriä lyhyemmäksi* kuin 195-senttinen

Zlatan on vääristettyihin mittasuhteisiin ja voimakkaaseen liioitteluun perustuva hyperbola, jollaisia monesti käytetään humoristisiin tarkoituksiin.

Miespelaajien ulkonäköä kuvaillaan siis enemmän kuin naispelaajien, ja useammin myös sellaisissa tilanteissa, joissa kuvailu ei ole pääfunktion, jalkapallon, kannalta tarpeellista. Naispelaajien ulkonäön representointia ei esimerkiksi käytetä kertaakaan huumorin tuottamisen välineenä, ja miespelaajien ulkonäön representointi tuntuu myös muuten olevan vapaampaa ja avoimempaa kuin naispelaajien (esimerkit 127–129).

127) MH: vähän on tullut **harmaita hapsia** Aleksandar Kolaroville (MCBAR)

128) LK: ei voi sanoa, että mitenkään järkälemäinen toppari, kun mittaa on 183 ja **kiloja 67** (PARBAR)

129) LK: ja siitä Sergi Roberton **ruhon** kautta pallo päädyistä yli (PARBAR)

Miespelaajista tällaiset kuvailut eivät välttämättä herätä juurikaan tunteita, mutta reaktiot voisivat olla erilaisia, jos selostajat puhuisivat naispelaajien ulkoisista vanhenemisen merkeistä ja painosta tai viittaisivat näiden vartaloon sanalla, jonka merkitys 'teurastetun eläimen ruumiin' ohella on leikkimielisesti 'iso, kömpelö ihmisvartalo' (KS s.v. *ruho*).

4.2.2 Ihanteellinen, jalkapalloileva mies

Jokinen (2003: 13) huomauttaa, että maskuliinisuus ei rakennu vain sellaisista psykologisista, sosiaalisista ja fyysisistä piirteistä, jotka esiintyisivät kaikissa miehissä ja olisivat siten yksiselitteisen maskuliinisia. Sen sijaan maskuliinisuuden muodostaa tiettyssä yhteiskunnassa ja kulttuurissa tiettyyn aikaan vallitsevat käsitykset ja määritelmät siitä, miltä miehen tulee näyttää ja mitä miehen tulee olla. Länsimaisessa kulttuurissa miehekkäänä on monesti nähty sellaisia asioita kuin isokokoisuus, voimakkuus ja lihaksikkuus. Aineistoni miespelaajien ulkonäkörepresentaatiot näyttäisivät pääasiassa sopivan yhteiskunnan maskuliinisuusihanteisiin (esimerkit 130–133).

130) TS: **komean parran** kasvattanut Clichy tässä pääpallotilanteessa vahvempi (MCPSG)

131) JL: kyllähän tuosta [Cristiano Ronaldon] **kropasta** näkee, että siinä on niiku voimaa, **voimaominaisuudet kunnossa** (RMATL)

132) AL: [Ali Adnan] pystyy **raamikkaana** pelaajana hyvin suojaamaan palloa (IRQDEN)

133) MH: mutta tässäkin nähdään, että aika paljon **jerkkua** löytyy Robin Lodilla (FINKOS)

Pituuden ja vahvuuden lisäksi esiin tuodaan myös sellainen oleellinen maskuliinisuuden symboli kuin parta, jolla monesti erotellaan paitsi miehet naisista myös miehet pojista. Esimerkissä 130 sen adjektiivimääritteeksi liitetty, niin ikään maskuliinisenä pidetty kuvaileva adjektiivi *komea* tekee myös selväksi, että Gaël Clichyn naamakarvoitus ajatellaan positiivisena ja miehikkäänä ominaisuutena. Esimerkissä 131 Cristiano Ronaldon kropasta puolestaan näkee, että *voimaominaisuudet ovat kunnossa*, esimerkissä 132 Ali Adnania kuvaillaan *raamikkaaksi* ja esimerkissä 133 Robin Lodilta löytyy *aika paljon jerkkua*, eli lihasvoimaa. Tällaiset representaatiot yhdistävät nämä pelaajat niin ikään maskuliinisessa hegemoniassa ihannoituun atleettisuuteen, voimakkuuteen ja hyvään fyysiseen kuntoon, ja he asettuvat edustamaan ominaisuuksiltaan hegemonista maskuliinisuutta.

Yksi hegemonisen maskuliinisuuden keskeisiä ja parhaiten aikaa ja kritiikkiä kestäneitä käsitteitä on maskuliinisuuksien hierarkia, joka asettaa tietyt miehet ja heidän tapansa olla maskuliinisia muita ylemmäs niin kutsutussa sisäisessä hegemoniassa (ks. Connel & Messerschmidt 2005: 844, 846). Aineistoni ulkonäköviittauksissa muodostuu tällaista hierarkiaa (esimerkki 134).

134) TS: [Eliaquim Mangalan] **olemus** pelkästään oli sellainen, että Pastorella **taisi mennä löysät housuun** (MCPSG)

Tapio Suominen rakentaa esimerkissä 134 maskuliinisuuksien hierarkiaa kahden pelaajan, Manchester Cityn Eliaquim Mangalan ja Paris Saint Germainin Javier Pastoren, välille. Hän kuvailee Mangalan *olemuksen* olevan kausatiivisessa suhteessa siihen, että Pastorella menee *löysät housuun*. Näin ei tietenkään tapahdu kirjaimellisesti, vaan kyseessä on vertauskuvallinen ilmaus, jonka on tarkoitus indikoida katsojille Pastoren pelokasta ja epävarmaa toimimista Mangalan kanssa käydyssä kaksinkamppailutilanteessa. Se, että Mangalan kerrotaan saavan kilpakumppanissaan tällaisen reaktion aikaan pelkällä ulkomuodollaan, asettaa hänet tilanteen ihanteelliseksi, hallitsevaksi maskuliinisuuden edustajaksi, ja Pastoren puolestaan hierarkiassa tämän alapuolelle.

Aineistoni naispelaajien ulkonäköviittaukset eivät sen sijaan sovi yhtä saumattomasti ihanteellisiin länsimaisiin naiskuviin ja kauneusihanteisiin. Jennifer Hargreavesin (1994: 169–

171) mukaan naisurheilun historiassa onkin ollut tyypillistä, että urheilijat, jotka eivät edusta konventionaalista feminiinisyyttä esimerkiksi lihaksikkuutensa vuoksi, nähdään miesmäisinä ja ei-viehättävinä. Niistä harvoista naispelaajien ulkonäön representaatioista, joita aineistossani esiintyy, useimmat eivät tätä konventionaalista feminiinisyyttä noudata. Pituuden ja isokokoisuuden ilmauksien lisäksi myös esimerkissä 118 representoitu *romulusuus* tuo esiin yleensä enemmän maskuliinisena pidettyjä piirteitä. Kielitoimiston sanakirja yhdistää siihen ominaisuudet 'kookas, roteva ja suuriluinen', ja antaa konkreettiseksi esimerkiksi nimenomaan 'Iso, romuluinen mies' (KS s.v. *romuluinen*). Esimerkin 120 *käkkäräpäässä* ei sen sijaan ole sen paremmin maskuliinisia kuin feminiinisiä vivahteita, mutta se ei myöskään aiheuta assosiaatioita pitkistä, pehmeistä ja hulmuavista tai muuten selkeän feminiinisistä hiuksista, joiden yleisen ihanteen mukaan tulisi valua olkapäille kasvoja kehystäen.

Ainoa aineistostani löytyvä naispelaajan ulkonäön representaatio, joka sopii suoraan länsimaisiin kauneusihanteisiin, ovat esimerkissä 119 mainitut Linda Sembrantin *pitkät sääret*. Ne kuitenkin asetetaan hyvin negatiiviseen valoon, kun hän ei ehdi siirtää niitä pois pallon tieltä, mistä seurauksena on oma maali, joka lopulta maksaa Ruotsille olympiakullan. Toki sanavalinta *tällä kertaa* implikoi, että jossain muissa tilanteissa – pelillisissä tai pelin ulkopuolisissa – pitkistä sääristä on sitten ollut Linda Sembrantille iloa. (Naisten kauneusihanteista ks. esim. Vänskä 2012: 131–132 ja Rossi 2003: 31–58.)

Aineistoni pelaajien ulkonäköön liittyvien representaatioiden perusteella voisi tehdä päätelmän, että jalkapalloa pelaavat miehet sopivat yhteiskuntamme ja sosiaalisen todellisuutemme ihannemiehen edustajiksi, mutta jalkapalloa pelaavat naiset eivät sovi vastaavalla tavalla yhteiskuntamme ja sosiaalisen todellisuutemme ihannenaisen edustajiksi. Aivan näin yksioikoisen asia ei tietenkään ole. Muun muassa edellä mainitsemani kauneimpien jalkapalloilijoiden listat kertovat, että myös naispelaajia ihaillaan ulkonäkönsä vuoksi. Sellaiset ulkonäön representaatiot, jotka myös edesauttavat yksilöiden pärjäämistä pelaajina, vaikuttaisivat aineistossani kuitenkin sopivan paremmin ihanteellisen mieskomeuden kuin ihanteellisen naiskauneuden muottiin. Naispelaajia jalkapallossa hyödyttävät ulkonäölliset piirteet, kuten isokokoisuus ja romulusuus, ovat maskuliinisia, kun taas feminiinisyyden kannalta positiivisena nähty ominaisuus, pitkäsäärisyys, tuottaa itselle ja joukkueelle harmia.

Sukupuolistereotypioissa on erotettavissa kuvailevat (millaisia piirteitä tietyillä sukupuolilla uskotaan olevan) ja ohjaavat (millaisia sukupuolten tulisi olla) komponentit, joihin nojaviin stereotyyppisten oletuksien rikkoontuminen aiheuttaa ihmisissä helposti joko yllättynei-

syyttä tai vihamielistä torjuntaa (Juvonen 2016: 44). Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi jalkapalloa on niin pitkään pidetty miehisenä lajina, ja jalkapallo ja naiseus nähty huonosti yhteensopivina (ks. esim. Ruuskanen 2011: 35–39).

4.3 Vertauskuvat vertailussa

Kielikuvat, kuten vertaukset ja metaforat, ovat keskeinen representaation muoto. Vertaukseksi määritellään kielikuva, joka ilmaisee kuvattavan vertaamalla sitä johonkin toiseen. Se on kuvallinen, havainnollistava esitystapa, jossa pääkäsitteen rinnalle asetetaan toinen, usein analoginen, konkreettisempi ilmaus. Useimmiten vertaus rakentuu *kuin-* ja *niin kuin-*konjunktioiden varaan. Vertaus on perusta metaforalle, jossa sanaa tai lausetta käytetään kuvaamaan aivan toista kuin mitä se ensisijaisesti tai tavanomaisesti kuvaa. Metafora on epäsuora ja monimerkityksinen kuvailmaisuus, joka merkitsee enemmän kuin suoraan sanoo. Aristoteleeseen palautuvan käsityksen mukaan metafora on kätkeyty, ilman *kuin-*sanaa rakentuva vertaus. (Ks. Hosiaisuusluoma 2003: 577–578, 1007.) Tarkastelen seuraavaksi, millaisia kuvia mies- ja naispelaajista vertauskuvien, kuten metaforien, avulla aineistossa luotiin.

Toisin kuin aiemmin läpi käydyissä representaation muodoissa, vertauskuvissa ei esiinny kertaakaan sellaisia kielenaineiksia, jotka leimaisivat puhumisen kohteena olevan pelaajan yksiselitteisesti mieheksi tai naiseksi. Ylipäätään vertauskuvien käyttämisen representaation välineenä olisi voinut luulla olevan yhtä luontevaa niin miesten kuin naistenkin otteluissa, mutta siitä huolimatta niitä käytetään puhuttelusanojen ja ulkonäkörepresentaatioiden tavoin miesten otteluissa huomattavasti enemmän.

Ihmisaiheisia vertauskuvia esiintyy sekä miesten että naisten otteluiden selostuksissa, ja ne ovat kaikki sukupuolineutraaleja (esimerkit 135–141).

135) TK: siinä **kapellimestari** jälleen, täydellinen syöttö, oikea voimakkuus, kulma, se on vaan ihailtavaa, loistavaa katsottavaa Iniestan pelaaminen (ESPCHE)

136) TS: Javier Pastore, argentiinalainen keskikentän **taikuri** (MCPSG)

137) LK: Julian Draxler tässä tilanteen **arkkitehtinä** (PARBAR)

138) MH: Casemiro jälleen keskikentän **pallorosvona** (RMATL)

139) MH: vai onko Hjelmseth niin **sitkeä sissi**, että vielä jatkaisi (NORDEN)

140) MM: Hän [Elin Rubensson] oli **kapellimestarina** Ruotsin U19 voittaessa Euroopan mestaruuden jokunen vuosi sitten” (GERSWE)

141) MM: [Stina Blackstenius] oli taas ysikutosten U19, ysikutosikäluokan voittaessa Euroopan mestaruuden Ruotsille sen **arkkitehti** (GERSWE)

Ihmisaiheiset kielikuvat ovat keskenään hyvin samankaltaisia miesten ja naisten otteluissa. Kahta niistä, esimerkeissä 135 ja 140 esiintyvää *kapellimestaria*, ja esimerkeissä 137 ja 141 esiintyvää *arkkitehtiä*, käytetään molemmissa. Ihmisaiheiset vertauskuvat ovat sävyiltään hyvin positiivisia ja niitä käytetään monesti pelaajan kehuina. Andrés Iniesta ja Elin Rubensson kykenevät ohjaamaan joukkueensa peliä hallitusti ja kokonaisvaltaisesti kuin kapellimestari orkesteriaan ja Julian Draxler sekä Stina Blackstenius osoittavat kentällä pelikuvioiden suunnittelussa ja rakentamisessa arkkitehtimäistä taidokkuutta. Javier Pastore esimerkissä 136 saa puolestaan pallon kanssa aikaan maagisia asioita kuin taikuri, ja Ingrid Hjelmseth esimerkissä 139 jatkaa lopulta sissin sitkeydellä peliä kivuliaasta loukkaantumisesta huolimatta. Jopa sellainen yleensä negatiivisia assosiaatioita synnyttävä sana kuin *rosvo* muuttuu esimerkissä 138 ylistykseksi, kun se liitetään määritysyhdyssanan edusosaksi. Määriteosa *pallo* rajaa Casemiron ryöstelyn kohdistumaan pelivälinettä hallussaan pitäviin vastustajiin, ja sen sekä toistuvuutta ilmaisevan *jälleen*-sanan avulla brasilialaispelaajasta luodaan kuvaa ahkerana ja jatkuvasti liikaista työtä joukkueensa eteen tekevänä.

Joissakin miesten otteluiden esineisiin ja asioihin liittyvissä vertauskuvissa sen sijaan esiintyy diskursseja, joita tavataan stereotyyppisesti pitää maskuliinisina. Ilmiö, jossa ihmiset ovat taipuvaisia mieltämään tiettyjä sanoja ja aiheita maskuliiniseksi ja feminiiniseksi, on nimeltään *metaforinen sukupuoli*, joka on todettu empiirisissä tutkimuksissa laajalti olemassa olevaksi (ks. Cameron & Oittinen 1996: 106–108). Aineistoni miesten ottelussa tällaisia useimmiten maskuliiniseksi miellettyjä diskursseja ovat esimerkiksi konediskurssi ja asediskurssi (esimerkit 142–147).

142) TK: Xavi ja Alonso lähtivät Espanjan joukkueesta, he olivat tärkeitä **moottoreita** siinä lyhytsyöttöpelin ja koko Espanjan homman käynnistäjänä (ESPCHE)

143) MH: Toni Kroos, **saksalainen konehuone** – toimii vuorenvarmasti ilman yskähtelyjä (RMATL)

144) TS: **juoksukone** Matuidi ehkä sittenkin suurempi menetys (MCPSG)

145) AL: tuo kahden vuoden takainen kausi oli Vibelle erinomainen, varmasti semmoinen **täsmäase** tähän joukkueeseen (IRQDEN)

146) TS: Edinson Cavani, aikanaan Serie A:n **maalitykki** (MCPSG)

147) MH: mutta kiire tulee, sen verran kova **pyssy** on myös Rashica (FINKOS)

Miesten otteluissa pelaajia rinnastetaan myös lukuisiin muihin esineisiin ja asioihin (esimerkit 148–153).

148) LK: taitaa mennä **muuriin** jonka nimi on Edison Cavani (PARBAR)

149) MH: Busquets, joka on oikeastaan vuodesta 2008 asti ollut se, se **liima** tuossa keskikentällä joka pitää joukkueen koossa (MCBAR)

150) MH: Berisha on kyllä melkoinen pörrääjä ja **hyrrä** (FINKOS)

151) TS: Otamendi on ollut kyllä melkoinen **luuta** Cityn puolustuksen keskustassa (MCPSG)

152) TS: Fernandinho on se **lukko**, joka hänet pysäyttää (MCPSG)

153) MH: Modric joka on tuon Real Madridin keskikentän sellainen **kroatialainen boratuuli**, joka puhalttaa BBC-hyökkäystrion vauhtiin (RMATL)

Rinnastuksia tehdään miesten peleissä sekä laajempiin kohteisiin, kuten rakennelmiin ja luonnonvoimiin, että täsmällisesti määriteltäviin esineisiin. Suurin osa näistäkin kielikuvista on sävyltään joko neutraaleja tai selkeän positiivisia. *Moottori* ja *kone* esimerkeissä 142, 143 ja 144 kuvastavat luotettavaa, tasaista suorittamista, *liima* esimerkissä 149 kykyä pitää joukkue yhtenäisenä, ja *hyrrä* esimerkissä 150 vastustajille vaikeuksia tuottavaa nopealiikkeisyyttä. Toppari Nicolás Otamendi esimerkissä 151 on *luuta*, niin vaivattomasti hän lakaisee vastustajat ja pallot pois oman maalinsa edustajalta, ja puolustava keskikenttäpelaaja Fernandinho esimerkissä 152 *lukko*, sillä hän sulkee vastustajien etenemismahdollisuudet täydellisesti. Esimerkissä 153 Luka Modricin kuvaileminen *boratuuleksi* tuo ilmi nopeutta, voimaa ja arvaamattomuutta.

Naisten otteluiden selostuksissa ei puolestaan esiinny vertauskuvia, jotka olisivat aihepiiriltään leimallisesti feminiinisiä. Vertauskuvia käytetään pelaajien representointiin ylipäätään harvemmin, ja nekin vertauskuvat, jotka eivät ole suoraan ihmisaiheisia, käsittelevät pääasiassa elollisia, inhimillisiä tai abstrakteja kohteita (esimerkit 154–158).

154) TK: nyt otetaan sitten **terrieri** [Desiree Scott] keskikentältä pois (CANGER)

155) LK: jälleen suoraan sinne Hedvig Lindahlin käsiin, ja hän on niin **kokenut kettu** puolestaan sitten näissä peleissä, että liimaa pallon (GERSWE)

156) LK: ja [Lisa Dahlkvist] on se **työhevonen** oikeastaan tuossa Ruotsin keskikentällä, joka mahdollistaa sitten puolestaan Segerin pallollisen pelin (GERSWE)

157) MH: Suomi saa pallon keskialueen puolelle, keskikentän **sielulle**, Emmi Alaselle (FINIRL)

158) MH: Chelseassa siis Mjelde pelaa seurajoukkueetasolla, ja on ihan Chelsean **kantavia voimia** (NORDEN)

Lähes kaikki naisten otteluiden vertauskuvat liittyvät elollisiin kohteisiin, ihmisiin ja eläimiin, tai abstrakteihin, mutta yhtä kaikki hyvin lähellä ihmisyyttä pysytteleviin ilmiöihin, kuten sie- luun. Tällaisia vertauskuvia esiintyi myös miesten otteluissa, vaikka ne eivät olleet kokonais- määrään nähden yhtä hallitsevassa asemassa (esimerkit 159–161).

159) MH: Raheem Sterling, tässäkin **herhiläisenä** Neymarin kintereillä (MCBAR)

160) AL: Mohammed Hameed, on ollut näissä keskityspalloissa kyllä äärimmäisen **kova luu** tä- hän mennessä (IRQDEN)

161) LK: kun joukkueen kapteeni ja **henkinen selkäranka** Thiago Silva (PARBAR)

Naisten otteluiden selostuksissa esiintyi ainoastaan kaksi vertauskuvaa, jotka rinnastivat pelaajia esineisiin (esimerkit 162 ja 163).

162) MH: joukkueen **tukipilareita** olivat pitkään Trine Rønning, Solveig Gulbrandsen, Ingvid Stensland (NORDEN)

163) MH: Henry kokenut kovia **maalipyssy** Burgerin käsittelyssä (FRAAUT)

Myös näille vertauskuville löytyi hyvin samankaltaisia vastineita miesten otteluiden selostuk- sista (esimerkit 164–166). Näin ollen naisten otteluissa ei esiintynyt lainkaan vertauskuvia, joi- den kaltaisia ei olisi löytynyt myös miesten otteluissa.

164) TS: De Bryine puolestaan on Belgian nousevan jalkapallomahdin yksi **peruspilareista** (MCPSG)

165) MH: aivan hirmuinen **maaliruisku** on Ilkay Gündoganista muodostunut (MCBAR)

166) TS: Siinä Sergio ”Kun” Agüero, Agüero, Cityn **maalitykki** (MCPSG)

Pelaajien representointi vertauskuvilla näyttää siis noudattavan samaa kaavaa kuin repre- sentointi puhuttelusanoilla ja ulkonäön kuvailuilla: miesten otteluissa sitä tapahtuu paljon enemmän ja ilmi tuodaan, tässä tapauksessa esiin nostettavilla diskursseilla, myös maskuliini- suutta, naisten otteluissa kuvailu on vähäistä ja pitäytyy pääosin neutraaleissa aihealueissa.

Naispelaajia ei juurikaan rinnasteta esineisiin, ja lisäksi naisten otteluiden vertauskuvat ovat sävyltään poikkeuksetta joko neutraaleja tai positiivisia. Desiree Scottin kuvaileminen *terrieriksi* esimerkissä 154 ilmentää keskikenttäpelaajan aktiivisuutta ja väsymättömyyttä, Lisa Dahlkvistin nimeäminen *työhevoseksi* esimerkissä 156 taas tunnollisuutta ja työteliäisyyttä. Esimerkin 158 *kantava voima*, Maren Mjelde, sekä esimerkin 162 *tukipilarit*, Trine Rønning, Solveig Gulbrandsen ja Ingvid Stensland taas ovat joukkueilleen erittäin tärkeitä, jopa korvaamattomia.

Miesten otteluista sen sijaan löytyy myös vertauskuvia, jotka ovat sävyltään negatiivisia (esimerkit 167–171).

167) LK: Lucas ajaa itse ja Meunier siinä vähän käsiä levittelee, että olisi täälläkin ollut ihan tilaa, mutta brasilialaispelaaja ei sivuille katso, vaan ne kuuluisat **raviläpät tulevat silmille** siinä kohtaa, kun tilaa löytyy (PARBAR)

168) TS: no niin, sitten on selvää, että kortti nousee – siinä kävi sellainen **niittokone**, ja pari vastaavaa jo alla Fernandinholla (MCPSG)

169) MH: Pepe on kiistanalainen hahmo, mutta toki ollut viime aikoina kuin laupias samarialainen muutaman vuoden takaiseen totaalisesti hermonsä menettäneeseen **ruutitynnyrin** (RMATL)

170) MH: siinä on aivan **ruohonkorsena, kortena** Kryeziu, kun hiukan tuuppaisee kädellään Lod (FINKOS)

171) MH: Pohjanpalo taistelee, ja vie siinä Perdedaj'ta kuin **märkää rättiä** (FINKOS)

Vertauskuvia käytetään miesten otteluissa pelaajien representoinnin ohella myös keinona suunnata näihin kritiikkiä. Esimerkissä 167 brasilialainen Lucas ei maalin lähelle päästessään huomioi paremmassa paikassa olevaa joukkueoveriaan Thomas Meunieria, vaan näkee silmälapuihin puetun ravihevosen tavoin vain suoran linjan edessään. Esimerkissä 168 Fernando saa keltaisen kortin jyrättyään muutamankin vastustajan tieltään *niittokoneen* tavoin, ja esimerkissä 169 temperamentistaan tunnetun Real Madridin toppari Pepen taas kerrotaan olleen pahimpina vuosinaan räjähdysherkkä kuin *ruutitynnyrin*. Esimerkeissä 170 ja 171 kosovolaispelaajat Hekuran Kryeziu ja Fanol Perdedaj ovat kuin *ruohonkorsi* ja *märkä rätti*, täysin vietävissä vahvempien suomalaispelaajien kanssa. Harvalukuisuudestaan huolimatta vertauskuvien avulla annettu kritiikki suuntautuu siis useisiin eri piirteisiin: liikaan itsekkyyteen, aggressiivisuuteen sekä heikkouteen kaksinkamppailuissa.

Kaiken kaikkiaan miesten otteluissa vertauskuvat ovat monipuolisempia ja värikkäämpiä kuin naisten otteluissa, ja samalla niitä hyödynnetään rohkeammin. Toisin kuin miespelaajia,

naispelaajia ei esineellistetä vertauskuvien avulla, eikä heihin suunnata niiden välityksellä kritiikkiä tai moitteita.

4.4 Mies, jalkapallon luonteva osallistuja

Kaikkia käsittelemiäni representaation keinoja – puhuttelusanoja, ulkonäön kuvauksia sekä vertauskuvia – esiintyy miesten otteluiden selostuksissa enemmän ja monimuotoisemmin kuin naisten peleissä. Ero on erityisen suuri maskuliinisesti ja feminiinisesti värittyneissä puhuttelusanoissa, eli kandidaatintutkielmassani saamani tulokset toistuivat samanlaisina myös suuremmassa aineistossa. Näin ollen kyseessä ei ole sattuma, vaan systemaattisesti toistuva ilmiö, johon ei vaikuta selostajan henkilöllisyys tai sukupuoli.

Sen lisäksi, että maskuliinisia puhuttelusanoja esiintyy selostuksissa feminiinisiä enemmän, ne ovat myös paljon monimuotoisempia ja affektiivisempia. Tällaista epätasapainoa on havaittu myös suomen kielessä ylipäätään (ks. Mantila 1998: 19–30). Useat miesten otteluissa käytetyt puhuttelus sanat representoivat kohteestaan sukupuolen ohella muitakin ominaisuuksia, kuten pelityyliä ja pelillisiä piirteitä (*liukarilasse, mister Clean-sheet, kärkimies, vaihtomies*), ikää (*nuorimies, pikkupoika, teinipoika, poika*), ammattimaisuutta (*ammattimies*), sukulaisuus- ja muita keskinäisiä suhteita (*veli, poika, maanmies, kolme amigoa*), sekä kookkuutta (*jäs-sikkä*). Pelaajia representoidaan paljon myös ylistävään sävyyn (*velho, Merlin, pelimies, kuningas, ihmemies*), ja heihin liitetään erilaisia diskursseja, kuten hyvin maskuliinista taisteludiskurssia (*gladiaattorit, el Matador*).

Ilmaisuvoimaisten puhuttelusanojen lisäksi myös miespelaajiin liitetyt ulkonäön representaatiot, vertauskuvat ja metaforat ovat värikkäämpiä ja rohkeampia kuin naisten pelien vastaavat. Tämä luo miespelaajista persoonallisempia kuvia ja tuo heitä myös lähemmäs katsojia. Naispelaajiin liitetyt representaatiot ovat usein neutraalimpia ja pysyvät niin kutsutusti turvallisemmilla alueilla. Näin naispelaajista syntyvät kuvat ovat etäisempiä – usein yhden pelaajan toiminta rinnastetaankin koko joukkueen toiminnaksi yksilöimisen sijaan.

Representaatioiden perusteella voi päätellä, että selostajat kokevat miesten mukanaolon jalkapallossa luontevammaksi kuin naisten. Miesten jalkapallo on diskurssina vakiintuneempi ja selkeämpi kuin naisten, joiden osallistuminen lajiin on uudempi ilmiö ja siten muotoutumatomampi konteksti. Vakiintuneempaa diskurssia uskalletaan myös haastaa enemmän, ja siksi miespelaajista puhutaan naispelaajia vapaammin.

Erotuomareiden sanavalintoja käsittelevässä tutkimuksessaan Lindsey J. Meân arvioi, että tuomarit voivat välttää naisten peleissä sukupuolittuneiden puhuttelusanojen käyttöä, koska yrittävät olla aiheuttamatta pahennusta (Meân 2001: 797). Selostajilla tämä motivaatio voi olla vieläkin korostuneempi: he, toisin kuin tuomarit, tiedostavat kaiken aikaa, että heidän puhettaan kuuntelevat sadat tuhannet, parhaimmillaan miljoonat, ihmiset. Kuten Sanna Karkulehto muistuttaa, mediassa valta ei ole enää vain representaatioiden tuottajalla, vaan myös niiden vastaanottajalla. Yleisöt voivat luoda omat tulkintansa ja käsityksensä sekä rakentaa omia merkityksiään. Yleisöt saattavat olla arvaamattomia: he voivat tehdä myös ennakoimattomia mediavalintoja sekä representaatioiden tulkintoja. (Karkulehto 2011: 50.) Jalkapallo-otteluiden selostajat ovat vastuussa paitsi omastaan, myös edustamansa televisiokanavan maineesta. Sukupuolten välinen tasa-arvo herättää ihmisissä voimakkaita tunteita, ja selostajat saattavat tiedostaa, että yksi ”väärä” tapa puhutella naispelaajia voi langettaa heidän ylleen pysyvän sovinnin leiman.

Teoria miesselostajien epävarmuudesta korrekkeista termeistä ja pyrkimyksestä olla aiheuttamatta pahennusta kärsii hieman siitä, etteivät naiskommentaattoritkaan käytä aineistosani feminiinisiä puhuttelusanoja. Toinen selittävä tekijä tähän vaikuttaakin olevan suomen kielen maskuliininen painottuneisuus. Viitteitä turvalliseen neutraaliuteen pyrkimisestä naispelaajista puhuttaessa on kuitenkin nähtävissä myös kritiikittömissä, pääasiassa ihmisaiheisissa vertauskuvissa, sekä ulkonäkörepresentaatioissa, joita ei juuri käytetä, jollei niitä voi oikeuttaa peliin liittyvillä asioilla.

5 MIEHEYDEN ENSISIJAISUUDEN REPRESENTOINTIA

Kuten aikaisemmin johdannossa todettiin, käsitys kielen seksistisyydestä on kahtalainen. Seksistisyys on joko perin juurin kielessä itsessään rakennetta ja sanastoa myöten tai kieli järjestelmänä on sinänsä arvoista vapaa, mutta seksismi heijastuu kielenkäytössä (Tainio 2001: 41). Myös SF-teoria tunnistaa vastaavanlaisen kielen kahtiajaon. SF-kielitieteessä erotetaan toisistaan käsitteet *potentiaali* ja *aktuaali* (Halliday 1978: 37–38). Potentiaalina pidetään sitä, mitä ihmisen on mahdollista tietyllä kielellä sanoa – leksikaalisten ja kieliopillisten vaihtoehtojen systeemiä. Aktuaalinen kielellinen käytös taas on sitä, mitä tietyssä paikassa ja tiettyyn aikaan todella sanotaan, noiden vaihtoehtojen pohjalta tehtyjen valintojen muodostelmana. (Shore 1992: 23.) Myös diskurssintutkimus on kiinnostunut kielenkäytöstä valintoina: mitkä valinnat ovat mahdollisia, mahdottomia tai tarkoituksenmukaisia tietyissä tilanteissa ja laajemmassa kontekstissa. Toinen diskurssintutkimuksen kiinnostuksenkohde on, miten nämä kielelliset valinnat liittyvät sosiaalisen toiminnan käytänteisiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 41.) Tarkastelen tässä osiossa mieheyden ja naiseuden esiintuonin, asemoinnin ja arvottamisen suhteen tehtyjä valintoja otteluselostuksissa tämän kielen kahtiajaon ja näiden käsitteiden ja näkökulmien kautta.

5.1 Mieheyden ensisijaisuus suomen kielessä

Suomen kielessä on monia piirteitä, joiden perusteella sitä voi pitää lähtökohdiltaan sukupuolineutraalina moniin muihin Euroopan kieliin verrattuna (ks. esim. Lehtinen 2006: 3–4). Kuten edellisessä osiossa havaitsimme, esimerkiksi puhuttelusanoista ja ammattinimikkeistä löytyy kuitenkin sukupuolittuneita epätasapainoisuuksia ja hierarkisointeja. Jatkan seuraavaksi näiden epätasapainoisuuksien tarkastelua.

5.1.1 Miehiset sananparret ja mahdolliset/mahdottomat feminiiniset korvikkeet

Idiomaattiset ilmaukset, suomalaisittain sananparret, viittaavat useammasta kuin yhdestä samasta koostuviin, johonkin käyttöön tai merkitykseen vakiintuneisiin ilmauksiin (Heinonen 2013: 6). Maskuliinisten puhuttelusanojen lisäksi miesten otteluiden selostuksissa esiintyi runsain määrin suomen kieleen vakiintuneita, maskuliinisia sananparsia (esimerkit 172–188).

172) TK: ja pelaajathan tykkäävät Vicente del Bosquesta hullun lailla, maltillinen johtaja, **isä-hahmo** (ESPCHE)

173) MH: Vähän **varamiehin** Barcelona toki vastassa, mutta se ei poista sitä (MCBAR)

174) MH: jos City on **miehittynyt** vähän alemmas (MCBAR)

175) PP: miten Barcelona **miehittää** tällä hetkellä kenttää (MCBAR)

176) MH: ollut **kakkosmiehenä** Luis Enriqueelle jo Celta-ajoista asti (MCBAR)

177) MH: **velhomainen** oli tuokin pallon pito ja syöttö (MCBAR)

178) PP: De Bruynen tehtävä tuntus aika lailla olevan pelata **mies miestä vastaan** Sergi Robertoa vastaan (MCBAR)

179) PP: vaan siellä Barcelonalla on jatkuvasti **yhden miehen ylivoima** pelinrakenteluvaiheessa (MCBAR)

180) AL: päävalmentaja **herrasmiessopimuksen** teki seurojen kanssa, että ei maan pääsarjassa pelaavia seuroja rasita kuin korkeintaan kahden pelaajan poissaololla olympialaisten ajan (IRQDEN)

181) AL: joten on varmasti tämä numero 9 punapaidoilla **merkattu mies** (IRQDEN)

182) AL: Vibe laittaa siinä sitten **herrasmiestä** vastustajalle pallon (IRQDEN)

183) TS: Cavani voitti aikanaan Napolissa Serie A:n maalipörssin **kuninkuuden** (MCPSG)

184) TS: koko Taivaansinisten **miehitys** sen verran alhaalla erikoistilanteessa (MCPSG)

185) LK: ottanut kyllä **isännän ottein** ensimmäisen parikymmenminuuttisen aikana homman haltuun (PARBAR)

186) LK: ikää miehellä vasta 21 vuotta ja **aikamiehen otteet** on hänellä (PARBAR)

187) MH: mutta sekin kertoo sen, että Navas on **ollut mies paikallaan** (RMATL)

188) MH: Arajuri kuitenkin jälleen **ilmatilan herrana**, tilanne jatkuu kuitenkin edelleen (FINKOS)

Feminiinisiä vastineita näille kielenaineiksille esiintyi naisten pelien selostuksissa puolestaan huomattavasti vähemmän (esimerkit 189–191).

189) TK: Sinclair jatkaa eteenpäin kohden **maalikuningattaruudesta** pelaavaa Beckieä kohtaan, kohden (CANFRA)

190) MH: Norjan joukkueen **äitihahmo**, kuten monet pelaajat ovat sanoneet (NORDEN)

191) MH: on tänään ollut ehdottomasti **nainen paikallaan** (FRAAUT)

Epätasapainoinen sukupuolittuneisuus näkyy aineistossani puhuttelusanojen ohella siis myös muissa kielenaineiksissa, kuten idiomeissa ja sananlaskuissa. Maskuliinisesti värittyneitä, vakiintuneita sananparsia esiintyi aineistossani huomattavasti runsaammin kuin feminiinisesti värittyneitä. Tein saman havainnon kandidaatintutkielmassani, ja pohdin, mistä miespelaajien mieheyden ja maskuliinisuuden toistuvassa esiintuomisessa ja naispelaajien naiseuden takalalle jättämisessä oikeastaan oli kyse – oliko se selostajien oma valinta, jossa heijastui heidän ideationaalinen metafunktionensa, vai johtuiko se suomen kielijärjestelmän heille asettamista rajoitteista (ks. Kivelä 2016: 12).

Suomen kielessä on ylipäätään runsaammin vakiintuneita maskuliinisia kuin feminiinisiä ilmauksia, sanaliittoja ja sananlaskuja. Sukupuoli siis kuvastuu suomen kielen sanastoon ja fra-seologiaan, joista voi lukea miesvoittoisen maailmankuvan ja jotka myös usein näyttävät miehen naista positiivisemmassa valossa. (Ks. Mantila 1998: 15, Niemikorpi 1998: 37.) Miesten otteluiden selostuksissa esiintyykin muutamia sellaisia ilmauksia, joille suomen kielestä ei löydy luontevaa feminiinistä, tai edes sukupuolineutraalia, vastinetta. Tällaisia ovat sanat *miehitettyä*, *miehitettyä*, *herrasmiessopimus*, *herrasmiestäminen* ja *miehitys*. Täytyy kuitenkin muistaa, että vaikka loppuista esimerkeistä voisi teoriassa tehdä feminiiniset vastineet, se ei tarkoita, että niiden merkitys ja synnyttämät mielikuvat eivät joissakin tapauksissa muuttuisi ratkaisevasti. Kun pelaaja käyttää *isännän otteita* tai on *ilmatilan herrana*, syntyvä kuva kertoo vahvasta, lujasta ja tilanteen hallitsevasta henkilöstä, mutta samanlaista kuvaa ei välttämättä syntyisi *emännän otteista* tai *ilmatilan rouvasta*.

Systemis-funktionaalisen teorian mukaan kielioppi on perusluonteeltaan probabilistinen eli oletusarvoinen: systeemi mahdollistaa monenlaisia valintoja, mutta toiset valinnat ovat todennäköisempiä kuin toiset (Luukka 2002: 109–110). Suurimman osan miesten otteluiden selostuksissa esiintyvistä maskuliinisista ilmauksista voisi halutessaan korvata varsin helposti feminiinisellä vastineella. Käytännössä naisten otteluiden selostuksissa näin tehdään kuitenkin

vain kolmelle niistä. *Isähahmon* feminiininen vastine *äitihahmo* esiintyy NORDEN-ottelussa, *olla mies paikallaan*-sanonnan vastine *olla nainen paikallaan* puolestaan FRAAUT-ottelussa. Mielenkiintoista on, että yksi maskuliininen ilmaus, jolle näyttäisi aineistoni perusteella löytyvän feminiininen vastine, on jalkapallon vakiintunut termi, tietyn sarjan parhaan maalintekijän voittama maalikuninkuus, joka MCPSG-ottelussa esiintyy muodossa *maalipörssin kuninkuus*. Maalikuningatar on niin ikään naisten jalkapallosarjoissa käytetty ilmaus parhaalle maalintekijälle, mutta ”kuningattaruus” ei kuulosta suomalaisen kielikorvaan luontevalta, eivätkä sanakirjat tunnista sitä validiksi sanaksi. Silti CANFRA-ottelussa Janine Beckien kerrotaan taistelevat olympiaturnauksen *maalikuningattaruudesta*. Huomattavaa on, ettei naisten otteluiden selostuksissa esiintynyt ainuttakaan sellaista feminiinistä ilmausta tai sananlaskua, jonka maskuliinista vastinetta ei olisi löytynyt miesten otteluiden selostuksista.

5.1.2 Geneerinen maskuliinisuus ja sen harha

Kielen mieskeskeisyys on laitettu sukupuolentutkimuksessa merkille. Yksi sen eksplisiittinen ja paljon tutkittu ilmentymä on *yleispätevä* eli *geneerinen maskuliinisuus*, jolla tarkoitetaan maskuliinista kielenainesta, joka viittaa kumpaankin sukupuoleen ja ihmisiin yleensä. Geneerinen maskuliinisuus oletetaan siis usein merkitykseltään sukupuolineutraaliksi ja siten ongelmattomaksi. Suomen kielessä geneerinen maskuliinisuus esiintyy yleensä yhdyssanoissa, johdoksissa, sanaliitoissa, idiomeissa ja sananlaskuissa. (Engelberg 2010: 167.) Jalkapallosta, ja aineistoni miesten otteluista, löytyy ilmentymiä näistä kaikista: *kärkimies*, *miehittää*, *merkattu mies*, *mies miestä vastaan* ja *olla mies paikallaan*. Samoja ilmauksia ei kuitenkaan esiintynyt juuri lainkaan naisten otteluiden selostuksissa, vaikka geneerisen maskuliinisuuden periaatteen mukaan sen olisi pitänyt olla mahdollista.

Engelbergin mukaan geneerisen maskuliinisuuden neutraalius onkin osoittautunut keellisissä tutkimuksissa illuusioksi. Maskuliinimuodot tulkitaan yleensä herkästi miehiä merkitseviksi ja lisäksi miehiseemmiksi kuin niiden sukupuolineutraalit vastineet. Tämä tendenssi on tullut esiin myös suomessa vertailtaessa esimerkiksi lakimies- ja juristi-tyyppisten ilmausten hahmottamista (Engelberg 2010: 167–168.) Myös aineistoni vahvistaa oletusta siitä, että geneerinen maskuliinisuus on harha: esimerkiksi sellaista jalkapallon hyvin vakiintunutta, ensisijaisemmin pelipaikkaan kuin sukupuoleen viittaavaa ilmausta kuin *kärkimies* ei naisten otteluiden selostuksissa käytetä kertaakaan, vaan se korvataan ennemmin sukupuolineutraaleilla vastineilla (esimerkit 192–194).

192) TK: joten nyt otetaan sitten terrieri keskikentältä pois, ja nopeajalkainen Rose **kärkipelaa-**
jaksi (CANGER)

193) MH: yli maali per peli tahti oli viime kaudella Ruotsissa Harderilla, mutta nyt siis Saksan
Bundesliigassa Wolfsburgissa pelaa 24-vuotias **hyökkääjä** (NORDEN)

194) MM: Siinä näky aika hyvin Irlannin hyökkäysmalli, et se pelataan siihen **targetille** keskus-
taan (FINIRL)

Aivan pelkkä illuusio geneerinen maskuliinisuus ei kuitenkaan aineistoni perusteella näytä olevan. Muutamia sen ilmentymiä esiintyy naisten otteluiden selostuksissa (esimerkit 195–197).

195) MH: Siinä kymppialuetta oli aika vahvasti **miehitetty** Norjalla (NORDEN)

196) LK: Alankomaathan toimii näiden kisojen **isäntänä** (GERSWE)

197) LK: Sama **miehitys** siellä jälleen on Schultin eteen laitettu (GERSWE)

Sanojen *miehitetty* ja *miehitys* käyttö naisten peleissä, kuten myös niiden geneerinen maskuliinisuus, on siitä ymmärrettävää, että niille ei suomen kielestä löydy feminiinistä tai edes sukupuolineutraalia vastinetta, kuten aiemmin todettiin. Tässä valossa oudoin sanavalinta on kertoa Alankomaiden toimivan naisten EM-turnauksen *isäntänä*, kun emäntämaa on jalkapallon arvoturnauksissa yhtä vakiintunut termi järjestäjämälle.

Selostajille voikin olla helpompaa käyttää geneerisesti maskuliinisia ilmauksia naisten peleissä, jos niille ei ole tarjolla feminiinisiä vastineita. Tällaisten ilmausten sukupuolineutraalius on helpompi perustella, kun kielellisessä repertuaarissa ei ole tarjolla muuta. Tätä päätelmää tukee se, että naisten pelien selostuksissa esiintyy myös epävarmuutta maskuliinisten ilmausten käytöstä silloin, kun feminiinisiä ja sukupuolineutraaleja vaihtoehtoja löytyy (esimerkki 198).

198) MH: Mutta Dominik Thalhammerin **mieh... porukka** saa olla aika lailla tyytyväinen ensimmäiseen nelivitoseensa (FRAAUT)

Tässä FRAAUT-ottelun katkelmassa Matti Härkönen on ensin aikeissa kutsua Dominik Thalhammerin valmentamaa Itävallan naisten maajoukkuetta *miehistöksi*, joka on niin ikään

geneeristä maskuliinisuutta sisältävä kielenaines. Sille kuitenkin löytyy myös sukupuolineutraaleja vaihtoehtoja, ja jopa feminiininen versio *naisisto* on validi sana, vaikkakin esimerkiksi Kielitoimiston sanakirja luokittelee sen 'leikkimieliseksi' (KS s.v. *naisisto*). Naisten otteluiden selostuksissa pitäydytään joukkueista puhuttaessa sellaisissa sanoissa kuin *kokoonpano* ja *pe-
laajisto*, ja Matti Härkönen muuttaa myös viime hetkellä mielensä ja pienen mietintätauaon jäl-
keen vaihtaa *miehistön* niin ikään sukupuolineutraaliin sanaan, tällä kertaa *porukkaan*.

Geneerinen maskuliinisuus ei aineistoni perusteella ainakaan jalkapalloselostuksien kon-
septissa ole lainkaan niin yleispätevää kuin termin nimi antaa ymmärtää, vaan vaatii pikemmin-
kin toteutuakseen tiettyjä reunaehtoja. Selkeimmin geneerinen maskuliinisuus näyttää toteutu-
van silloin, kun sen kielenaineksille ei suomen kielen repertuaarissa ole tarjolla luontevia femi-
niinisiä tai sukupuolineutraaleja korvikkeita. Muissa tapauksissa geneerisen maskuliinisuuden
ilmauksien käytöstä naisten otteluiden selostuksissa ilmenee epävarmuutta (*mieh... porukka*),
ne korvataan feminiinisillä vastineillaan (*olla mies paikallaan/olla nainen paikallaan*) tai, ku-
ten useimmiten, ne jätetään selostuksista kokonaan pois.

Halliday (1978: 13) on todennut, että emme ainoastaan tunne äidinkieltämme kieliopin ja
sanaston tasolla tai joukkona abstrakteja äänisignaaleja, vaan tunnemme sen tietämällä, miten
sitä käytetään. Tiedämme sellaisia asioita kuin miten kommunikoida muiden ihmisten kanssa
ja miten valita sopivia kielimuotoja sen hetkisiin tilanteisiimme. Tämän kaiken voi ilmaista
tietämisen muotona: me tiedämme, kuinka käyttäytyä kielellisesti.

Tällaisen tietotaidon kehittyminen vie aikaa, ja sopivien kielimuotojen valitseminen ti-
lanteeseen edellyttää paitsi kielen myös kyseisen tilanteen syvällistä tuntemusta. Naisten jalka-
pallo miesten jalkapalloa uudempi ja selostajille etäisempi ilmiö, jonka selostaminen ei ole
heille tilanteena yhtä tuttu. Niin puhuttelusanojen, muiden representaatioiden kuin geneerisen
maskuliinisuuden kielenaineksien käytössäkin on havaittavissa viitteitä siitä, että naisten jalka-
pallon selostamisen tilanteeseen sopivat ja asianmukaiset termit eivät ole selostajilla yhtä hyvin
hallussa kuin miesten jalkapallon selostamisen tilanteessa – heidän tietämyksensä oikeaoppi-
sesta kielellisestä käytöksestä ei ole yhtä jalostunutta. Kielellinen käyttäytyminen on näin ollen
naisten pelien otteluselostuksissa neutraalimpaa ja yleisempää. Toisinaan tutummasta miesten
jalkapallon selostustilanteesta lainataan sopivia termejä, kuten *miehitys* ja *isäntä*, mutta niiden-
kin käytössä ilmenee epävarmuutta.

5.2 Mieheyden ensisijaisuus jalkapallossa

Vaikka jossakin määrin mieheyden ensisijaisuus otteluselostuksissa näyttää selittyvän suomen kielen sukupuolittuneilla epätasapainoisuuksilla, jopa piilomaskuliinisuudella, ei selostajien aktuaalista kielellistä käytöstä voi jättää huomiotta. Kieli ei järjestäydy pelkästään kieliopin luontaisten sääntöjen mukaisesti, vaan myös diskursiivisten ja sosiaalisten normien, arvojen ja sääntöjen mukaan (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13). Yksilön toimintaa säätelevät yhteisössä välttämättä aina moraaliset valinnat, arkipäivän huomaamattomista valinnoista tarkkaan harkittuihin päätöksiin. Myös kielelliset valinnat tehdään arvojen ja arvostusten perusteella, ja ne myös johtavat arvohierarkioiden rakentumiseen. (Tainio 2005: 221.)

Mieheydestä rakennetaan selostuksissa ensisijaista kuvaa myös monin sellaisin tavoin, joihin suomen kielen tarjoama potentiaali, leksikaalisten ja kieliopillisten vaihtoehtojen systeemi, ei aseta minkäänlaisia rajoituksia. Maskuliinista hegemoniaa rakentavat kielelliset keinot ja sanavalinnat, joita käyn tässä osiossa läpi, kumpuavat selostajien omasta ideationaalisesta metafunktiosta, siitä, millaisena he näkevät miesten ja naisten jalkapallon diskurssit sosiaalisessa todellisuudessamme.

5.2.1 Miesten jalkapallo lajin kategoriastandardina

Kuten johdannossa kävi ilmi, jalkapallomaailmassa luodaan monella tapaa kuvaa miesten jalkapallon ensisijaisuudesta naisten jalkapalloon nähden. Lindsey J. Meânin mukaan esimerkiksi mediassa ja uutisoinnissa yksi tällainen keino on nimeämisen ja lingvistisen merkitsemisen puuttuminen miesten jalkapallosta puhuttaessa. Kun puhutaan vaikkapa miesten jalkapallon MM-kisoista, määrite *miesten* jätetään usein pois, sillä se on oletusarvo, ja puhutaan pelkästään *jalkapallon MM-kisoista*. Tällainen toistuva lisämääritteiden pois jättäminen rakentaa miesten pelistä standardia – prototyypistä jäsentä jalkapallon kognitiivisessa kategoriassa. Vastakohtaisesti lingvistinen merkitseminen *naisten* jalkapallosta ja *naisten* MM-kisoista puhuttaessa ilmaisee poikkeavuutta kategorian standardista ja tarkoittaa sitä, että suurin osa ihmisistä ajattelee miehisesti suhteessa jalkapalloon. (Ks. Meân 2010: 70–71.) Myös aineistoni miesten otteluselostuksissa esiintyy runsaasti piilo-oletusta siitä, että niin kauan kuin ei erikseen toisin määritellä, kyse on miesten jalkapallosta (esimerkit 199–202).

199) TS: toukokuun viimeisessä viikonvaihte, viikonvaihteessa tämän vuoden **Mestarien Liigan** loppuottelu pelataan San Sirolla, Milanossa (MCPSG)

200) TK: silti sitä ei ole rankattu suurimmaksi mestarisuosikiksi, ja paljon on **MM-kisoista** vielä nälkää monella pelaajalla (ESPCHE)

201) TK: Viktoria Plzenin kanssa **Tshekin liigassa** hyvää työtä, ja kahdesti myöskin Plzenin vei **Champions Liigaan** (ESPCHE)

202) AL: homman nimihän menee **olympiajalkapallossa** niin, että tuon pelaajiston tulee olla alle 23-vuotiaita (IRQDEN)

Naisten otteluissa sen sijaan tapahtuu toistuvasti nimeämisen avulla kategoriastandardista erottamista – monesti siitä huolimatta, että ilman sanallista määrittelyäkin otteluiden katsojien voisi myös visuaalisesti olettaa ymmärtävän, että kyse on naisten jalkapallosta (esimerkit 203–211).

203) TK: ja viime vuonna, kun viimeksi pelattiin **naisten MM-kisat**, niin silloin tapahtumapaikana olikin sitten Kanada (CANFRA)

204) TK: Näin tervetuloa suoraan lähetykseen, **naisten jalkapalloturnaus** Rion olympialaisissa välierävaiheessa (CANGER)

205) MH: Näin kuudes päivä **EM-kisoissa, naisten C-lohkon** ottelu (FRAAUT)

206) MH: Dominik Thalhammer siis vuodesta 2011 ollut myös **naisten maajoukkueen** päävalmentajana (FRAAUT)

207) LK: Lyon, PSG esimerkiksi **naisten Champions Liigassa** olleet erittäin vahvoja joukkueita (GERSWE)

208) MH: Laura Österberg-Kalmari 41 maalillaan on **Suomen naisten maajoukkueen** kaikkien aikojen paras maalintekijä (FINIRL)

209) TK: ja sitten Saksa kaatui ensimmäistä kertaa **Kanadan naisten maajoukkueen** esittämänä maalein 2-1 (CANFRA)

210) LK: Aikanaan kun Lotta Schelin lähti tuolta **naisten Damallsvenskanista** (GERSWE)

211) LK: Kahtena viime kautena [Dzszenifer Marozsan] ollut maailman toiseksi paras pelaaja – **naispelaaja** nimenomaan (GERSWE)

Toisinaan naisten jalkapallon kielellinen merkitseminen erilliseksi miesten jalkapallosta koettiin niin tärkeäksi, että eroa tuotiin esille, vaikka se olisi ollut tarpeetonta. Esimerkissä 209 Tero Kainulainen kertoo Kanadan voittaneen Saksan ensimmäistä kertaa naisten maaottelussa, vaikka Kanada ei ollut aikaisemmin voittanut Saksaa maaottelussa myöskään miesten puolella. Esimerkissä 210 Lauri Kottonen puolestaan sanoo Lotta Schelinin lähteneen aikanaan *naisten*

Damallsvenskanista, vaikka se, että kyseessä on naisten sarja, tulee ilmi jo liigan ruotsinkielisessä nimessä. Kuten todettua, monesti lingvistinen merkki lisättiin myös yhteyksiin, joissa sen voisi olettaa olevan sanomattakin selvää. Esimerkissä 211 Lauri Kottonen kertoo saksalaisen Dzsenifer Marozsanin olleen kahtena vuonna peräkkäin toisella sijalla maailman parhaan pelaajan valinnassa, ja lisää sitten perään, että nimenomaan naisten puolella. On hankalaa kuvitella, että miesten pelissä tehtäisiin vastaavanlainen lisäys. Myös esimerkissä 205 sanajärjestys on kummallinen, sillä Matti Härkönen puhuu ensiksi *EM-kisoista*, ja vasta sitten täsmentää, että kyseessä on *naisten C-lohkon* ottelu. Lienee kuitenkin selvää, että naisten EM-kilpailuissa kaikki lohkot ovat naisten lohkoja, joten vaikuttaa siltä, että Härkönen aikoo ensin jättää lingvistisen merkitsemisen suorittamatta, mutta päättää sen jälkeen kuitenkin tehdä niin hieman myöhässä.

Miesten jalkapallo nauttii kategoriastandardina etuoikeutettua normiasemaa, jota vallitseva sosiaalinen järjestys ja pakottava valta ylläpitävät ja uusintavat (ks. Rossi 2003: 120). Tämä sosiaalinen järjestys näkee miesten jalkapallon tärkeimpänä jalkapallon muotona, ja oteluselostukset ovat yksi sen uusintamisen keino. Miesten jalkapallon piirissä tapahtuneiden asioiden, kuten ennätysten ja muiden merkkitekojen, katsotaan koskevan koko lajia, kun taas naisten jalkapallossa niiden vaikutuspiiriä rajoitetaan kielellisesti (esimerkit 212–215).

212) MH: Zinedine Zidane on muuten viimeinen **ranskalainen**, joka on **Mestarien Liigan finaali**ssa onnistunut tekemään maalin (RMATL)

213) MH: on se hienoa, että uudet karsinnat ovat jälleen edessä, ja vaikka ne ennako-odotukset eivät missään tapauksessa Suomen osalta ole ihan tapissa, niin jotenkin edes se ajatus, se mahdollisuus, se pienempien toivonkipinä **ensimmäisestä lopputurnauspaikasta**, se on jälleen syttynyt (FINKOS)

214) TK: Pia Sundhage yrittää tehdä melkoista temppeä, hän hakee hattutemppeä, Pekingissä 2008 Pia Sundhage johdatti Yhdysvaltain, Yhdysvallat olympiavoittoon, 2012 sama temppeä Yhdysvaltain päävalmentajana, ja nyt sitten, kolmas olympiavoitto putkeen Ruotsin päävalmentajana, se olisi kyllä melkoisen kova saavutus Sundhagelta, ja nostaisi entisestään hänen erittäin vahvaa asemaa ja arvoa **naisvalmentajien** joukossa (SWEGGER)

215) TK: hän [Christine Sinclair] on kautta aikain toiseksi paras maalintekijä **naisten maaotteluissa**, useampaan on yltänyt ainoastaan jo uransa päättänyt Yhdysvaltain Abby Wambach, joka takoi omalla hienolla, hienolla urallaan päälle 180 osumaa maaotteluissa (CANFRA)

Esimerkissä 212 Matti Härkönen sanoo Zinedine Zidanen olevan viimeisin *ranskalainen*, joka on tehnyt maalin Mestarien Liigan finaaliissa. Ranskalaislegenda Zidane teki maalinsa vuonna 2002, minkä jälkeen Mestarien Liigan loppuottelussa ovat onnistuneet maalinteossa useat ranskalaiset naispelaajat, kuten Marie-Laure Delie, Eugénie Le Sommer, Camille Abily

sekä Wendie Renard. Esimerkissä 213 Härkönen puolestaan intoilee uusien karsintojen alkamista, sillä huonoista ennakoasetelmista huolimatta pieni mahdollisuus Suomen *ensimmäiseen lopputurnauspaikkaan* jälleen on. Suomen naisten maajoukkue on edennyt EM-lopputurnaukseen kolme kertaa, vuosina 2005, 2009 ja 2013. Esimerkeissä ei kuitenkaan katsota tarpeelliseksi täsmentää, että puhutaan miesten Mestarien Liigasta ja miesten ensimmäisestä lopputurnauspaikasta.

Esimerkissä 214 sen sijaan mainitaan, että Ruotsin päävalmentaja Pia Sundhagen mahdollinen kolmas peräkkäinen olympiakulta kohottaisi entisestään hänen asemaansa *naisvalmentajien joukossa*. Vaikka olympiakulta on maailmanmestaruuden ohella tärkein palkinto naisten jalkapallossa, ei sen voittaminen kolme kertaa peräkkäin ilmeisesti kuitenkaan riitä aseman ja arvon nousuun jalkapallovalmentajien joukossa sukupuoleen katsomatta. Esimerkissä 215 taas kerrotaan kanadalaisen Christine Sinclairin olevan kaikkien aikojen toiseksi paras maalintekijä *naisten maaotteluissa*. Tilaston kärkipaikkaa pitävällä Abby Wambachilla on maaottelumaaleja tilillään yli 180, Sinclairilla, kuten selostuksesta myöhemmin selviää, puolestaan 164. Miespelaajista eniten maaottelumaaleja on tehnyt Iranin Ali Daei, jolla on osumia 109. Daei on jo lopettanut uransa, eikä kellään muulla miespelaajalla ole kirjoittamisen hetkellä maaottelumaaleja yli sataa, joten kukaan heistä ei ole Wambachin ennätystä tai Sinclairin kakkossijaa kovin pian uhkaamassa. Siitä huolimatta heidät representoidaan selostuksessa parhaina maalintekijöinä vain naisten puolella.

5.2.2 Keskinäiset viittaukset – ”ja kuten jalkapallonystävät tietävät...”

Diskurssintutkimuksen tehtävä on tarkastella sitä, miten erilaisia todellisuuksia merkityksellistetään, millä ehdoilla niitä voidaan merkityksellistää, ja millaisia seurauksia tällä toiminnalla on (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13). Jotkin ilmaukset, kuten pelaajien ja joukkueiden lempinimet ja ilman taustatietoa tai selityksiä annetut faktat ovat sidoksissa siihen yhteiskunnalliseen todellisuuteen, jossa niiden merkitys ymmärretään ja osataan liittää oikeisiin kohteisiin. Aineistossani esiintyy paljon enemmän miesten jalkapalloon liittyvää tuttuuden oletusta, koska se nähdään vakiintuneempana ja tunnetumpana diskurssina kuin naisten jalkapallo. Selostajilla ja heidän todennäköisellä yleisöllään, jalkapallonystävillä, on siis oletettu jaettu sosiaalinen todellisuus, jota monet selostajien kielelliset valinnat heijastavat.

Naisten jalkapalloa ei nähdä yhtä tiiviinä osana tätä sosiaalista todellisuutta kuin miesten jalkapalloa. Naisten otteluselostuksissa tämä näkyy muun muassa monissa miesten jalkapalloon liittyvissä viittauksissa (esimerkit 216–223), joita löytyy aineistoni jokaisesta ottelusta. Seitsemästä miesten ottelusta kuudessa ei puolestaan esiintynyt lainkaan viittauksia naisten jalkapalloon, mikä niin ikään korostaa miesten jalkapallon ensisijaista asemaa ja naisten jalkapallon roolia yhtenä sen niin sanottuna alakategoriana. Toisinaan sukupuolittuneiden arvojäsenysten analysoiminen vaatii intertekstuaalisten kytkentöjen nostamista esiin (Tainio 2001: 13), ja näin teen tässä osiossa.

216) TK: Kaiken kaikkiaan 49000 katsojaa tälle areenalle mahtuu, ja täällähän pelattiin kaksi vuotta sitten **Brasilian MM-kisoissa** kaiken kaikkiaan kuusi ottelua (CANFRA)

217) TK: tätä samaa sääntökokeilua kokeiltiin ja käytettiin myös muun muassa alkukesästä pelatussa **Copa América-turnauksessa** (CANFRA)

218) MH: Ei ole Leonhardsen Maanum sukua Øyvind Leonhardsenille, jonka **joku saattaa Norjan miesten maajoukkueesta muistaa** vuosien takaa (NORDEN)

219) TK: ja tämä oli kuin **Kevin Keeganin ohjeet** aikanaan 70-luvulta, pallo keskelle, kovaa, ja ylös (CANGER)

220) LK: Kenttä on erinomaisessa kunnossa, niin kuin näiden kisojen aikana kaikki näyttämöt ainakin ennakkotietojen mukaan ovat, jos muistellaan vaikka tuota **Venäjällä pelattua Confederations Cupia**, niin siellä kentän kunto ei aina niin kiitosta saanut (GERSWE)

221) LK: Jos **miesten puolella** mietitään sitä, että mitkä joukkueet pelaavat Champions Liigassa ja kuka niissä haluaa pelata, niin naisten puolella on ihan sama tilanne (GERSWE)

222) MM: Ei viittis käyttää **Gary Linekerin kulunutta sanontaa**, mutta tää peli ei todellakaan ole vielä ohi, eli niin kuin näkyy Saksa luo koko ajan tasaiseen tahtiin enemmän ja enemmän vaarallisia paikkoja (GERSWE)

223) TK: se on sitten päivänselvää, että huomenna lauantaina täällä on aivan infernaalinen meteli, kun pelataan **miesten turnauksen loppuottelua**, ja siinähän ovat vastakkain Brasilia ja Saksa (SWEGER)

Miesten jalkapallon asema kategoriastandardina näkyy myös siinä, että läheskään aina, kuten esimerkeissä 216, 217 ja 220, viittausten ei täsmennetä kertovan miesten jalkapallosta, vaan sen ajatellaan hyvin vahvasti olevan oletusarvo. Miesten jalkapallon oletettu tuttuus katsojille ilmenee myös esimerkissä 222, kun Marianne Miettinen tuo esille *Gary Linekerin kuluneen sanonnan*, mutta ei avaa tarkemmin, mikä sanonta on kyseessä, vaan siirtyy suoraan kuvailemaan Saksan lisääntyvää painostusta. Linekerin, englantilaisen entisen huippuhyökkääjän ja nykyisen televisiokomentaattorin, legendaarisen lausahduksen ”Jalkapallo on peli, jossa on

22 pelaajaa kentällä, ottelu kestää 90 minuuttia ja lopussa Saksa voittaa” oletetaan olevan jalkapallonystävälle tuttu, eikä Miettinen siis katso tarpeelliseksi selittää, miksi sen esiin tuominen sopii tilanteeseen, jossa Saksa painostaa tasatilanteessa olevan ottelun loppuhetkillä.

Keskinäisissä viittauksissa miespelaajia ja miesten jalkapalloa lajina representoidaan ensisijaisiksi naispelaajiin ja naisten jalkapalloon nähden monin tavoin (esimerkit 224–232).

224) LK: Tässä kuvissa näkyi siis Lotta Schelin – häntä on kuvailtu Ruotsin ”**female Zlataniksi**”, mutta hän itse suhtautuu asiaan niin, että toivoisi nuorten tyttöjen ajattelevan häntä ihan Lotta Schelininä (GERSWE)

225) MH: Feiersingerille, mutta ei ehdi **Wolfgang Feiersingerin tytär** palloon (FRAAUT)

226) LK: Sembrantin **esikuva** muuten **Henke Larsson**, joten siinä mielessä outoa, että hän on puolustuspään pelaaja (GERSWE)

227) MM: mutta sitä kautta Saksa sais ylemmäs kenttää enemmän pelaajia myös, jos hän [maalivahti Almuth Schult] **osallistuis enemmän** korkeammalla kenttää avaamiseen. LK: Ja samalla myöskin tietysti toppariparin ei tarvitse ihan niin alas vetäytyä, koska tiedetään, että Ruotsi tässä nyt pystyjuoksuja hakee. Jos mietitään esimerkiksi **Manuel Neuerin** pelaamista, niin ei siinä tarvitse toppariparin paljon miettiä (GERSWE)

228) TK: Schelin - **zlatanmainen skorpionipotku**, takavasara, mutta siinä jalka käy liian lähellä saksalaispelaajaa (SWEGER)

229) MH: Vuoteen 2018 asti Korpelalla on sopimus Bayernin kanssa, Bayern, joka voitti siis toisen kerran peräkkäin Saksan Bundesliigan, ja pariin otteeseen on päässyt **Korpela nyt juhlimaan Manuel Neuerin kanssa** muun muassa (FINIRL)

230) MH: kentälle tulee Stephanie Roche, hänkin on mielenkiintoinen pelaaja siinä mielessä, että tuli toiseksi Fifan Puskás-palkintokisassa eli vuoden hienoimman maalin äänestyksessä 2014, James Rodriguez oli silloin vain edellä, ja jos joku on internetin äärellä, niin kannattaa kirjoittaa Irlannin numero 13 sinne hakukenttään ja voi, voi päästä sitten ihailemaan aikamoista osumaa. **Hyvin tuollainen James Rodriguezin kaltainen maali** se oli, jonka teki Irlannin liigassa (FINIRL)

231) MH: Se tuossa on mielenkiintoista tuossa Islanti-ottelussa, että alun perin samaan aikaan ORF1-kanavalla Itävallassa piti tulla **Salzburgin Mestarien Liigan ottelu, karsintaottelu**, mutta Salzburg päätti, että hepä siirtävät otteluaan alkamaan pari tuntia aikaisemmin, jotta **naisten EM-lopputurnausottelu** pääsee myös pääkanavalle. (FRAAUT)

232) TK: Hän on kanadalaisen jalkapalloilun ikoni naisten ja tyttöjen keskuudessa, ja aika moni **miesurheilijakin ja -urheilunseuraaja** on varmasti saanut ihastella Sinclairin pelaamista ja esiintymistä (CANGER)

Naispelaajia esimerkiksi vertaillaan miespelaajiin ja kehutaan näiden kautta (esimerkki 224), heidän sukulaisuussuhteitaan miespelaajiin tuodaan esiin (esimerkki 225), kuten myös sitä, jos miespelaaja on heidän esikuvansa (esimerkki 226). Esimerkissä 227 ilmaistaan, että Saksan pelaaminen helpottuisi, jos heidän maalivahtinsa Almuth Schult osallistuisi enemmän

peleihin korkeammalla kenttää, eli toimisi kuin miesten maajoukkueen kollegansa Manuel Neuer. Neuer on esillä myös esimerkissä 229, kun puhutaan Suomen maajoukkuemaalivahti Tinja-Riikka Korpelan voittamista Bundesliigan mestaruuksista. Kaksi huippusarjan peräkkäistä mestaruutta avainpelaajan roolissa on suomalaisittain ainutkertainen saavutus, mutta Matti Härkönen katsoo mainitsemisen arvoiseksi nimenomaan sen, että Korpela on päässyt Bayern Münchenin miesten joukkueen maalivahdin rinnalle juhlimaan. Erikseen mainitsemisen arvoisena nähdään esimerkissä 230 niin ikään se, että Irlannin Stephanie Roche pääsi vuoden hienoimman maalin äänestyksessä toiselle sijalle hyvin kolumbialaisen miespelaaja James Rodriguezin tyyllisellä osumalla.

Myös näissä esimerkeissä ilmenee taustaoletus miesten jalkapallon tuttuudesta. Sen sijaan, että olisi yrittänyt kuvailla Rochen maalia sanallisesti, Härkönen kertoo sen olleen samankaltainen kuin James Rodriguezin tekemä – oletettavasti viitaten tämän kesän 2014 MM-kisoissa Uruguayta vastaan tekemään maaliin, joka voitti kyseisen vuoden Puskás-kilpailun – koska mahdollisesti ajattelee sen olevan monien katsojien muistissa. Samalla tavalla Tero Kainulaisen ilmauksen *zlatanmainen skorpionipotku* (esimerkki 228) tarkoitus on herättää katsojissa mielikuvat ruotsalaisesta megatähdestä ja tämän usein akrobaattisista suorituksista, ja siten toimia kuvailuna Lotta Schelinin vastaavalle yritykselle. Esimerkissä 229 taas oletetaan katsojien tietävän, että Manuel Neuer on Bayern Münchenin miesten joukkueen ykkösmaalivahti, ja esimerkissä 227 olevan tietoisia tämän paljon mainetta niittäneestä liberomaisesta pelityylistä, jossa pelataan kaukana maalista ja osallistutaan rohkeasti kenttäpelaamiseen.

Viittauksissa rakentuu myös kuva siitä, miten miesten jalkapallo ja urheilu ylipäätään on tärkeämpää, arvokkaampaa ja enemmän seuraamisen arvoista kuin naisten. Tämä kuva rakentuu sekä selostajien ideationaalisen että interpersoonaisen metafunktion kautta. Esimerkissä 231 Matti Härkönen kertoo tapahtumasarjasta, jossa itävaltalaiselta televisiokanavalta piti alun perin tulla lähetys RB Salzburgin miesten Mestarien Liigan karsintaottelusta naisten EM-lopputurnauksen Itävalta-Islanti-pelin sijaan. Kertomus ei välttämättä lainkaan heijasta Härkösen omia näkemyksiä miesten ja naisten jalkapallon arvojärjestyksestä, vaan representoi faktoissa pitäytyen vallitsevaa todellisuutta: sitä, että televisiokanavien mielestä on kannattavampaa ja tärkeämpää näyttää suorana lähetyksenä miesten Mestarien Liigan karsintoja kuin naisten EM-kisoja.

Sen sijaan esimerkissä 232 näkyy myös interpersoonainen metafunktio, kun Tero Kainulainen ilmentää sanavalinnoillaan myös omia mielipiteitään urheilumaailman hierarkiasta. Hän representoi kanadalaisen Christine Sinclairin ensin *ikoniksi*, kultinomaisen ihailun kohteeksi, mutta rajoittaa sitten pääasialliseksi ihailijakunnaksi naissukupuoliset henkilöt. Tämän jälkeen

seuraa kuitenkin myönnytys, että naisten ja tyttöjen lisäksi myös moni miespuolinen urheilunystävä on *varmasti* ihastellut Sinclairin suorituksia. *Varmasti* vaikuttaa tässä yhteydessä ilmaisevan pikemminkin olettamusta kuin kirjaimellista varmuutta. Seurauksena on vaikutelma, jonka mukaan naisjalkapalloilijat saavat ihailua lähtökohtaisesti naisyleisöltä, ja on erikseen mainitsemisen arvoista, jos mieskatsojatkin kiinnostuvat heidän pelaamisestaan.

Kaikkein selkeimmin ennako-oletus miesten jalkapallon tuttuudesta ja asemasta ensisijaisimpana jalkapallon muotona näkyy kuitenkin aineistoni miesten otteluiden selostuksissa ja niiden sisäisissä viittauksissa ja kuvailuissa, jotka yhtä poikkeusta lukuun ottamatta eivät liity muuhun kuin miesten jalkapalloon.

Miesten jalkapallon tuttuutta ja oletettua jokapäiväisyyttä katsojien sosiaalisessa todellisuudessa rakennetaan ja representoidaan monin kielellisin valinnoin. Toisinaan oletus tuodaan ilmi konkreettisilla fraaseilla (esimerkit 233–239).

233) TK: kääntö luukulle, siellä on Ramos, ja näistä tilanteista mies on, on maaleja tehnyt, **kuten ollaan nähty**, Champions Liigan finaaleita myöten (ESPCHE)

234) TK: ja Cech ennen kaikkea tietysti Chelseaan paidasta **muistetaan**, viime kausi Arsenalissa oli ensimmäinen (ESPCHE)

235) TK: siinä pallonhallintaprosentit, Espanja 66 prosenttia pitänyt palloa hallussaan, **se ei sinänsä yllätä varmastikaan ketään** (ESPCHE)

236) TS: **ja kuten jalkapallonystävät tietävät**, Pep Guardiola siirtyy sitten kesällä Bayern Münchenistä Manchesteriin (MCPSG)

237) TS: Valioliigan tilanteen **jalkapallonystävät tietysti tietävät** – Leicester on tekemässä jättiyllätystä (MCPSG)

238) TS: Pikku yksityiskohta, **jonka moni varmasti tietääkin**, tuo [Sergio Agüeron] ”Kun”-lempinimi tulee sarjakuvahahmolta, Kum-Kum nimeltään (MCPSG)

239) TS: oli varoitustilin täyttymisen vuoksi sivussa surullisenkuuluisasta MM-välierästä, jossa brassit kotiareenallaan kävisivät, **kuten hyvin muistatte**, Saksalle 1-7 (MCPSG)

Tällaiset ilmaukset rakentavat vahvasti kuvaa siitä, mitkä asiat kuuluvat jalkapallon diskurssiin niin tiukasti, että jokaisen, tai ainakin monen, jalkapallonystävän tulisi olla niistä selvillä. Aineistossani tällaiseksi nostetaan ainakin Englannin Valioliigan tilanne, Espanjan miesten maajoukkueen pelityyli, Brasilian MM-kisojen välierien tulokset, miesten Mestarien Liigan loppuotteluiden tapahtumat, jopa kuuluisien pelaajien lempinimet ja niiden alkuperät. Selostajat Tero Karhu ja Tapio Suominen rakentavat oletettua yhteisymmärrystä yleisöön myös puhuttelemalla heitä ja ottamalla heidät mukaan jakamaan samaa kokemusmaailmaa, joka heillä itsellään

jalkapallosta on. Esimerkeissä 233 ja 234 Karhu ei sano ainoastaan itse nähneensä Sergio Ramosin maalia Mestarien Liigan finaalissa ja muistavansa maalivahti Petr Cechiä Arsenalin paidasta, vaan häivyttää passiivimuodoilla *ollaan nähty* ja *muistetaan* virkkeistä tarkan subjektin pois. Näin Ramosin finaali-osuman ja Cechin Arsenal-uran muistaminen näyttävät yleisinä ilmiöinä, jotka voivat toteutua kenen tahansa kohdalla. Suominen esimerkissä 239 puolestaan puhuttelee yleisöään vieläkin suuremmin, taivuttamalla *muistaa*-verbin monikon toiseen persoonaan, ja ilmaisemalla näin *kuten hyvin muistatte*-fraasilla katsojien tietoisuuden Brasilia-Saksa-ottelun lopputuloksesta kiistattomana faktana. Sekä Karhu että Suominen osoittavat myös yksittäisillä, ehdottomuutta ja kiistattomuutta merkitsevillä sanoilla varmuuttaan siitä, että heidän kertomansa asiat ovat jo ennestään yleisön tiedossa. Tällaisia sanoja ovat *varmasti* taivutusmuotoineen esimerkeissä 235 ja 238, sekä *tietysti* esimerkissä 237.

Monesti selostajat olettavat katsojilla olevan aiheesta syvempää perehtyneisyyttä, vaikka eivät ilmaisikaan sitä suoraan sanallisesti. Tällaisissa tapauksissa oletus näkyy lauseiden informaatorakenteissa: selostajat eivät sisällytä kaikkea kommenttinsa kunnollisen aukeamisen edellyttämää taustatietoa mukaan, vaan olettavat, että katsojalla on se hallussaan jo ennestään (esimerkit 240–243).

240) TK: Iniesta on kyllä sellainen mestari, **hänestä pitävät niin Espanyolin kuin Real Madridinkin fanit**, on se niin taitava kaveri (ESPCHE)

241) MH: Ja elokuun alussa [Barcelonan maalivahti Marc-André ter Stegenillä] Athletic Bilbaota vastaan 62 syöttöä, se oli enemmän kuin yhdelläkään Athletic Bilbaon pelaajalla, ja vain kolmella Barcelonankin pelaajalla oli enemmän, joten **vähän pilke silmäkulmassa voisi sanoa, että uusi Xavi on löytynyt, se on ter Stegen**. (MCBAR)

242) AL: ja näin ollen rajaheittoa juonimaan Tanskan joukkue. Ja Gomesin linkoa sitten odotetaan tässä tilanteessa, katsotaan, onko **sama kuvio kuin Islannilla EM-futiksessa** (IRQDEN)

243) AL: **Aasian Gareth Bale, Irakin Roberto Carlos**, tällaisia ovat lempinimet, joita miehestä [Irakin Ali Adnan Kadhimista] käytetään (IRQDEN)

Esimerkissä 240 Tero Karhu kertoo Espanjan Andrés Iniestan olevan niin hyvä, että jopa Espanyolin ja Real Madridin fanit pitävät tästä. Tällainen kehu voi tuntua hämmäntävältä, jos ei tiedä Iniestan olevan seuralegendan asemassa katalonialaisjoukkue FC Barcelonassa, jonka pelaajista paikallisvastustaja Espanyolin ja arkkivihollisen Real Madridin kannattajat eivät yleensä lähtökohtaisesti pidä. Esimerkissä 241 Matti Härkönen puolestaan toteaa hyvin jalalla pelaavan saksalaismaalivahti Marc-André ter Stegenin olevan FC Barcelonan *uusi Xavi*. Katsojien oletetaan ilman täsmennystä tietävän, kuka Xavi Hernández on: niin ikään Barcelona-

ikoni ja vuosikaudet joukkueen keskikenttää kontrolloinut pelintekijä, jolle yleensä kertyi valtava määrä onnistuneita syöttöjä ottelua kohden. Xavi lähti Barcelonasta vuonna 2015, minkä jälkeen hänelle korvaajan löytäminen oli osoittautunut haastavaksi. Härkönen myös ilmaisee *pilke silmäkulmassa*-idiomilla toteamuksensa olevan humoristinen: hän ei vakavissaan tarkoita, että maalivahti korvaisi yksi yhteen keskikenttäpelaajan. Sisäpiirivitsi, joka vaatii jalkapalloa koskevaa taustatietoa auetakseen, voi suorien puhuttelujen tapaan olla selostajan keino rakentaa yhteyttä yleisönsä ja luoda kuvaa siitä, millaisten asioiden he olettavat kuuluvan keskiverto-jalkapallonystävän sosiaaliseen todellisuuteen.

Esimerkissä 242 Aaro Linnalaakso puolestaan mainitsee *Islannin kuvion EM-futiksessa* pohtiessaan, millaisia juonia Tanska on kehitellyt rajaheittoaan varten. Hän ei tarjoa minkäänlaista tarkennusta siihen, millaisesta kuviosta on kysymys, tai miksi siihen viittaaminen on relevanttia, vaan odottaa katsojien muistavan aikaisemmin samana kesänä pelatut miesten EM-kilpailut, joissa pieni saarivaltio hullaannutti puolivälieriin asti edenneellä tuhkimotarinallaan ja siinä isoa osaa näytelleillä, useamman maalin pohjustaneilla pitkillä rajaheitoillaan. Esimerkissä 243 Linnalaakso myös pyrkii tekemään suurelle yleisölle tuntemattomaksi otaksumaansa irakilaispelaajaa, Ali Adnan Kadhimia, tutummaksi representoimalla tätä *Aasian Gareth Balena* ja *Irakin Roberto Carlosina*. Hän uskoo Real Madridin supertähti Balen ja brasilialaisen laitapuolustajajlegendan Carlosin olevan useampien katsojien tiedossa, ja vertauksien tekemisen näihin myös rakentavan mielikuvia vieraamman irakilaispelaajan pelityylistä. Samaan tapaan Lauri Kottonen GERSWE-ottelussa kertoo Lotta Scheliniä kutsuttavan *naispuoliseksi Zlataniksi*.

Selostajat myös representoivat toistuvasti miespelaajia, miesten joukkueita ja koko miesten jalkapalloa lajina tuttuna, itselleen läheisenä kokonaisuutena. Aineistossani esiintyy lukuisia läheisyyttä, tuttuutta ja luonnollisuutta ilmi tuovia sanavalintoja, jotka ohjaavat katsojia näkemään monia miesten jalkapallon tapahtumia ja ilmiöitä itsestäänselvyyksinä (esimerkit 244–250).

244) TK: ja siinä Petr Cech, maailmanluokan maalivahti, **tuttu** kypärä päässä (ESPCHE)

245) MH: nyt on Suarezilla paikka, ja vähän **tavaramerkki**laukausta ulkosyrjällä hakee Suarez, mutta jälleen kerran päin Stonesia Barcelona-pelaajan laukaus (MCBAR)

246) MH: mutta tällä hetkellä sinipurppurapaidat liikuttavat palloa nätisti, toki tänään kakkospaidoissa niin ei se **perinteinen** Barcelonan sinipurppura ole päällä (MCBAR)

247) MH: Nyt nähtiin sitä vähän **perinteisempää** Raheem Sterlingiä – aivan avopaikka, mutta mies jäätyy pahimmalla hetkellä, heikko ensimmäinen kosketus ja pallo sivuverkkoon (MCBAR)

248) TS: Navas, ja hiukan tyyliä, **tyylistään poiketen** hakee tuossa tilanteessa laukaisua, ei keskittymistä (MCPSG)

249) LK: ja **hyvin tyyppillistä** Barcelonan pelaamista, haetaan sitä ratkaisupaikkaa, ja kun sinne vastustajan viimeiselle kolmannekselle päästään (PARBAR)

250) LK: että siitä vapaapotku. Messi **totta kai** sitä juonimassa yhdessä Neymarin kanssa (PARBAR)

Tällainen representointi tuo esiin selostajien tietämystä jalkapallosta, ja samalla se myös luo tietoa ja ymmärrystä kontekstista otteluiden yleisölle. Niillekin katsojista, jotka eivät ole yhtä perillä jalkapallosta, avautuu tuttuuden ja ilmiselvyyden ilmausten myötä nopeasti selkeitä pelaajiin ja joukkueisiin liittyviä diskursseja. Petr Cechin kypärän kutsuminen *tutuksi* esimerkissä 244 kertoo katsojille, että tshekkiläismaalivahti pelaa suojus päässään aina, ja ulkosyrjälaukauksen nimeäminen Luis Suarezin *tavaramerkiksi* esimerkissä 245 rakentaa kuvaa uruguaylaisen pelityylistä ja edesauttaa tämän tunnistettavuutta.

Tunnistettavuuden ja toistuvuuden elementtejä tuodaan esiin myös sanalla *perinteinen*, jota käytetään esimerkissä 246 kuvaamaan FC Barcelonan sinisen ja purppuran sävyttämää värimaailmaa ja esimerkissä 247 Raheem Sterlingin epäonnistumista hyvässä maalipaikassa. Siinä missä ensimmäisessä tapauksessa sana toimii pääasiassa ideationaalisen metafunktion välittäjänä, Barcelonan tunnusvärit kun eivät ole mielipidekysymys, seuraavassa on myös intersubjektivaalinen metafunktio vahvasti mukana, kun Matti Härkönen pelitapahtuman kuvaamisen ohella implikoi omaa mielipidettään Raheem Sterlingin viimeistelytaidoista. Katsojille sanavalintojen myötä rakentuu yhtä kaikki selkeä diskurssi: Sterlingin taipumus tuhlailla maalipaikoja.

Samanlaista diskurssien rakentamista esiintyy myös muilla selostajilla. Tapio Suominen muodostaa esimerkissä 248 kuvaa espanjalaisen Jesús Navasin pelityylistä ilmaistessaan, että siitä *poiketen* tämä hakeekin meneillään olevassa tilanteessa itse laukausta. Katsoja ymmärtää näin ollen laukomisen olevan Navasin kohdalla tavanomaisuuteen nähden vastakohtaista toimintaa, ja saa vielä heti perään täsmennyksen siitä, mikä olisi ollut Navasille hänen tyyliinsä mukaista: keskittäminen. Lauri Kottonen puolestaan rakentaa esimerkeissä 249 ja 250 Barcelona-diskurssia. Hän kertoo ratkaisupaikkojen maltillisen hakemisen syvällä vastustajan puolustusalueella olevan joukkueelle *tyypillistä*, ja sanoo Lionel Messin ja Neymarin *totta kai* olevan pallon takana vapaapotkutilanteessa. Tällaisen itsestäänselvyyden ja yllätyksettömyyden ilmauksen myötä aiheesta tietämättömällekin katsojalle syntyy ymmärrys siitä, että nämä kaksi

pelaajaa ottavat normaalisti vastuun erikoistilanteista, ja ovat siis luultavasti niissä myös taitavia.

Pelaajista ja joukkueista käytetään miesten otteluiden selostuksissa myös tuttavallisesti lempinimiä (esimerkit 251–256).

251) MH: Messi tänään yksi maali, mutta etenkin toisella puoliskolla **Kirppu** oli todella piilossa, hyvin vähillä palloilla (MCBAR)

252) MH: Manchester City ja Barcelona ovat kohdanneet tiiviisti Mestarien Liigassa viimeisten vuosien aikana, tämä on jo kuudes kohtaaminen sitten helmikuun 2014. Jokaisella kerralla **Blaugrana** on ollut parempi maalisuhteen ollessa 11-2 katalonialaisille (MCBAR)

253) TS: se johtaa kuitenkin **Citizensin** kulmapotkuun, joka on kotijoukkueen kaiken kaikkiaan neljäs (MCPSG)

254) MH: **Los Blancos** juhlii, **Los Rojiblancos**-kannattajat vääntävät jo tippa linssissä (RMATL)

255) LK: ja eipä siellä ole oikeastaan Marquinhos ja Kimpembe isommin joutuneet edes noita hyökkäyksiä ja syöttöjä katkomaan, ja painimaan tämän **kolmen amigon** kanssa (PARBAR)

256) MH: Modric, joka on tuon Real Madridin keskikentän sellainen kroatialainen boratuuli, joka puhaltaa **BBC-hyökkäystrion**_vauhtiin (RMATL)

Aineistoni selostuksissa Lionel Messi on *Kirppu*, FC Barcelona *Blaugrana*, Manchester City *Citizens*, Real Madrid *Los Blancos*, Atlético Madrid *Los Rojiblancos*, Barcelonan hyökkäystrio Messi-Neymar-Luis Suarez *kolme amigoa* ja Real Madridin kolmikko Cristiano Ronaldo-Karim Benzema-Gareth Bale puolestaan *BBC*. Monissa tapauksissa katsojien odotetaan jälleen ilman erillistä täsmennystä tietävän, kenestä tai keistä on puhe. Pelaajien lempinimien ohella myös heidän pelitapansa voidaan kokea tarpeeksi tunnettuna, että sen pohjalta voidaan esimerkiksi johtaa adjektiiveja (esimerkki 257).

257) MH: tässä Ronaldon vuoro sitten käyttää vähän **diegogodínmaisia** otteita (RMATL)

Kun Cristiano Ronaldo esimerkissä 257 taklaa vastustajaa, Matti Härkönen kuvailee tämän otteita *diegogodínmaiseksi* viitaten Atlético Madridin kovaotteiseen toppariin. Samaan tapaan Lotta Schelin SWEGER-ottelussa yritti Tero Kainulaisen mukaan *zlatanmaista* skorpionipotkua.

Miesten jalkapallon tuttuus ja tärkeys tulee siis aineistossani esille monella tapaa. Sen lisäksi, että sen tunnistettavuuden, läheisyyden ja itsestäänselvyyden diskursseja rakennetaan

miesten otteluiden selostuksissa, niitä tuodaan esiin myös naisten otteluiden selostuksissa. Naisten jalkapallo on ilmiönä ja kontekstina paljon uudempi ja vieraampi kuin miesten jalkapallo, mikä näkyy jatkuvina viittauksina ja rinnastuksina lajin tutumpaan, kotoisampaan muotoon.

Yksi diskurssintutkimuksen huomionkohteita onkin se, että diskurssit eivät ole samanarvoisia. Kielenkäyttäjillä ja vuorovaikutuskonteksteilla – kuten yhteisöillä ja kulttuureilla – on diskurssijärjestys: niitä diskursseja, joiden tarjoamat näkemykset maailmasta, sen tiedoista, toimijoista ja toiminnasta on omaksuttu ja siten tunnetaan läheisiksi, arvostetaan ja pidetään itseltään selvinä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 58–59.) Selostajat antavat aineistossani miesten jalkapallolle paljon painoarvoa oleellisena osana jalkapallonystävien sosiaalista todellisuutta, tuovat esille runsaasti tuntemusta sen pelaajista, joukkueista sekä tapahtumista, ja odottavat sitä myös katsojilta. Naisten jalkapallosta ei vastaavaa taustatietoa välttämättä odoteta, vaan pikemminkin selostajat tuovat esiin uskomusta ja ymmärrystä siitä, että konteksti on katsojille tuntematon (esimerkki 258).

258) LK: sen verran kerrottakoon nyt niille katsojille, **jotka ei naisjalkapallosta ole ihan niin perillä**, että olympialaisissahan naiset pelaavat parhailla joukkueillaan käytännössä, ja miehet sitten puolestaan alle 23-vuotiailla (GERSWE)

Miesjalkapallon diskurssin suurempi sisäistettyys voi myös osaltaan olla syynä siihen, että selostajat representoivat naispelaajia miespelaajien kautta. Esimerkiksi Lotta Schelinin voisi kertoa olevan Ruotsin menestynein naisjalkapalloilija ja lajin keulakuva ulkomailla, mutta on helpompi kuvailla häntä *naispuoliseksi Zlataniksi*, koska menestyneenä pelaajana ja suurena persoonana Zlatan Ibrahimovic oletetaan merkitykseltään tutuksi jalkapallonkatsojien yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Kandidaatintutkielmani aineistossa ranskalaista Louisa Necibiä puolestaan kuvailtiin peräti neljä kertaa *naisjalkapallon Zinedine Zidaneksi* (Kivelä 2016: 10). Viittauksilla ja rinnastuksilla tuttuun miesten jalkapalloon ja tuttuihin miespelaajiin pyritään kenties rakentamaan naisjalkapallosta yleisölle selkeämpää kuvaa, mutta samalla se torjuu naisjalkapallon diskurssin muodostumista omaksi, itsenäiseksi kokonaisuudeksi, ja vahvistaa ennestään sen asemaa miesten jalkapallon alakategoriana. Naispelaajia representoidaan naisjalkapallon vastineina kuuluisille miespelaajille, kuuluisien miespelaajien tyttärinä ja kuuluisia miespelaajia ihailevina sen sijaan, että heistä rakennettaisiin itsenäisiä, riippumattomia diskursseja. Identiteetit voidaan kyseenalaistaa hyvinkin yksinkertaisesti ja tahattomasti, ja kiusallisia

voivat olla myös tilanteet, joissa oma persoonallinen käsitys identiteetistä haastetaan representoimalla ikään kuin sen päälle aivan toisenlainen identiteetti (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 65). Lauri Kottosen kertoman mukaan Lotta Schelin kokee ikäväksi sen, että on isolle yleisölle *female Zlatan* sen sijaan, että saisi olla tunnettu omana itsenään ja tulla arvostetuksi omista saavutuksistaan.

5.2.3 Olympiajalkapallo säännön vahvistavana poikkeuksena

Miesten jalkapallon lingvistisen merkitsemisen puuttumiseen ainoa poikkeus aineistossani on IRQDEN-ottelu. Aaro Linnalaakso tekee Rion olympiaturnauksen avausottelussa Irakin ja Tanskan välillä useita kertoja erikseen selväksi, että kyse on nimenomaan miesten jalkapallosta (esimerkit 259–262).

259) AL: Lämpimästi tervetuloa seuraamaan myös jalkapalloa, olympiajalkapalloa, **miesten osalta** päästään seuraamaan tähän kisojen kärkeen (IRQDEN)

260) AL: Tanska oli itseasiassa ensimmäinen maa, joka pystyi **miesten jalkapalloilussa** olympiakisoissa maalin tekemään (IRQDEN)

261) AL: Irakin ja Tanskan välisessä A-lohkon avauskamppailussa ja samalla myös **miesten jalkapallon** avauskamppailussa (IRQDEN)

262) AL: Tanska on vuosien saatossa olympialaisissa kolmesti hopealla ollut, ja yhden kerran pronssimitalinkin **miesten jalkapallosta** saanut (IRQDEN)

Tämän lisäksi ottelussa esiintyy suoria viittauksia naisten jalkapalloon, mikä on niin ikään aineistossani ainutkertainen tapaus (esimerkit 263 ja 264).

263) AL: Avajaisethan ovat ohjelmassa vasta huomenna mutta **naisten ja miesten** jalkapalloilut lyödään käyntiin tässä muutama päivä aikaisemmin (IRQDEN)

264) AL: Näitä kierimisiä on aika paljon nähty tämän ottelun tuoksinassa, **eilen**, jos vertaan siihen **Brasilia-Kiina-otteluun, niin siinä mentiin eikä meinattu** (IRQDEN)

Harvinaiset lingvistiset merkitsemiset ja viittaukset voivat tietenkin johtua siitä, että olympialaiset ovat ainoa jalkapallon arvoturnaus, jonka miehet ja naiset pelaavat yhtäaikaaisesti.

Kuitenkaan esimerkiksi RMATL-ottelussa, miesten Mestarien Liigan finaalissa, ei mainita lainkaan naisten Mestarien Liigan loppuottelua, joka pelattiin vain kaksi päivää aikaisemmin.

Toinen mahdollinen selitys sille, että olympialaisten ottelussa miesten peliä merkitään lingvistisesti ja naisten peliin tehdään viittauksia, on se, että olympiajalkapallo on harvinainen konteksti, jossa naisten jalkapallo on miesten jalkapalloa merkittävämpää. Myös useissa aineistoni otteluissa selostajat tuovat esiin sitä tosiasiaa, että olympiakulta on naisten puolella maailmanmestaruuden jälkeen tärkein ja arvostetuin palkinto, miesten puolella kyseessä taas on pitkälti junioriturnaus, johon monet parhaista maista eivät yleensä edes osallistu.

Keskinäisissä viittauksissa naisten jalkapallo tuodaankin esiin hyvin kategoriastandardimaisesti. Esimerkissä 263 se mainitaan ennen miesten jalkapalloa, ja esimerkissä 264 sitä ei merkitä lainkaan naisten jalkapallosi, vaan se esitetään pelkästään jalkapallona, tasa-arvoisena ja identtisenä käynnissä olevan miesten ottelun kanssa. Maininnan *eilen* pelatusta *Brasilia-Kiina-ottelusta* tunnistaminen naisten jalkapalloon liittyväksi edellyttää katsojalta samanlaista syvempää taustatietoa, jota selostajat yleensä odottavat miesten jalkapalloon liittyen – naisten turnaus alkoi Rioissa päivää miesten turnausta aiemmin, eivätkä Brasilia ja Kiina pelanneet samassa alkulohkossa miesten turnauksessa. Lisäksi viittaus esittää naisten jalkapallon huomattavan positiivisessa valossa miesten jalkapalloon nähden. Aiemmat keskinäiset viittaukset ovat rakentaneet kuvaa miesten jalkapallon ensisijaisuudesta ja paremmuudesta, mutta Linnalaakso ottaakin esiin miesten pelin *kierimiset*, eli suurennellut reaktiot taklausten jälkeen, ja tuo *siinä menttiin eikä meinattu*-fraasilla ilmi sen, että naisten pelissä vastaavaa ei näkynyt. Tähän asiaan palaan tarkemmin seuraavassa osiossa.

Vaikka IRQDEN-ottelu rikkoo aineistoni yleistä kaavaa miesten jalkapallon ensisijaisuuden rakentamisessa, ei se silti ole täysin vapaa naisten jalkapallon toisentamisesta ja poissulusta. Esimerkissä 265 lingvistinen merkitseminen on jäänyt pois, vaikka naisten turnaus on alkanut jo edellisenä päivänä, ja esimerkissä 266 Unkarin miesten maajoukkue esitetään koko olympiahistorian menestyksekkäimpänä viidellä mitalillaan, joista kolme on kultaa, vaikka USA:n naisten maajoukkueella on niin ikään viisi mitalia, joista kultaisia on neljä (esimerkit 265 ja 266).

265) AL: Tästä se lähtee, **olympiajalkapallo** hetken kuluttua liikkeelle (IRQDEN)

266) AL: Unkarihan on vuosien saatossa loisteliaan historiansa myötä **olympialaisten menestynein jalkapallomaa**, kolme kultaa, yksi hopea ja yksi pronssi on tilillä (IRQDEN)

Koska kielenkäyttö ajatellaan diskurssintutkimuksessa sosiaalisesti toiminnaksi, sillä on muun sosiaalisen toiminnan tavoin myös ehtoja ja seurauksia – ja siksi sillä katsotaan olevan myös voimaa ja valtaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 52). Tämän näkemyksen mukaan voi olettaa, että jos miesten jalkapalloa jatkuvasti, muun muassa otteluselostuksissa, representoidaan ensisijaiseksi naisten jalkapalloon nähden, jatkuu myös kyseenalaistamatta sen näkeminen ja kohtelemisen ensisijaisena. Se, että mieheydestä ja maskuliinisuudesta rakennetaan jalkapallon kategoriastandardia, edellyttää Meânin mukaan naiseuden ja feminiinisuuden toisentamista – kehystämistä, rajoittamista, kategorianormien ulkopuolelle sulkemista (Meân 2010: 69). Olen käynyt tässä osiossa läpi tällaisia toisentamisen taktiikoita, joita miesten ja naisten otteluselostuksissa esiintyy.

Kategoriat eivät ole olemassa itsestään, vaan vaativat jatkuvaa luomista ja uusintamista. Jalkapallossa keskeinen strategia kategoriarakennukselle on ollut naisten symbolinen pois-sulku, kognitiivisesti naisten näkymättömäksi tekeminen. (Meân 2010: 69.) Otteluselostuksissa tämä näkyy keskinäisissä viittauksissa, ja niiden puuttumisessa, IRQDEN-ottelua lukuun ottamatta, miesten peleistä. Näin syntyy sosiaalinen todellisuus, jossa naisten jalkapallo on olemassa vain silloin, kun sitä pelataan, eikä se vaikuta jalkapallon yleiseen kuvaan muulloin. Miesten jalkapalloon jatkuva viittaaminen taas tuo sen lähemmäs, olemassa olevaksi ja tärkeäksi osaksi diskurssia silloinkin, kun käynnissä on naisten ottelu – mieheys on aina läsnä jalkapallossa, eikä sitä saa unohtaa.

6 SISÄINEN HEGEMONIA JA MASKULIINISUUDEN KRIISI

Kuten todettua, maskuliininen hegemonia on käsite, joka on runsaasta käytöstään huolimatta kohdannut myös kovaaäänistä kritiikkiä. Käsitteen keksijä R. W. Connell myös tiedosti kritiikin ja otti siihen kantaa artikkelissaan *Hegemonic Masculinity: Rethinking the concept* (2005), jossa positiiviseen valoon kritiikin kestämissä suhteiden nousivat erityisesti käsitteet *maskuliinisuuksien hierarkia*, *ulkoisen hegemonia* sekä *sisäinen hegemonia*. Artikkelin mukaan ei ole olemassa yhtä maskuliinisuutta, joka kuvaisi kaikkia miehiä, ja erilaiset maskuliinisuudet asettuvat arvohierarkiaan toisiinsa nähden. Tämä on sisäistä hegemoniaa, siinä missä ulkoinen hegemonia viittaa miesten valtaan naisiin nähden.

Connell huomauttaakin, että hegemonisen maskuliinisuuden mallit eivät välttämättä kuvasta oikeita, aitoja miehiä, vaan ideaaleja fantasioita siitä, mitä miehisuus on (Connell & Messerschmidt 2005: 835). Miehet kasvatetaan tavoittelemaan tätä täydellistä maskuliinisuutta (Julkinen 2012: 30), vaikka likikään kaikki eivät siihen yllä. Urheilutähdet ovat yksi tällainen täydellisen maskuliinisuuden malli, joka sijoittuu maskuliinisuuksien hierarkian yläpäähän, ja urheilu konseptina pitää sisällään sekä sisäistä että ulkoista hegemoniaa. Arto Jokinen (1999: 89) on sanonut, että urheilu jatkaa ja uusintaa joissakin piireissä ikaikaisiksi käsitettyä sukupuolten välistä työnjakoa, jossa raskas ruumiillisuus, kilpailullisuus ja tietty väkivaltaisuuskin kuuluvat itseoikeutetusti ”oikeitten” miesten maailmaan – ja tässä urheilun maailmassa on kaikkien miesten yritettävä pärjätä, oli hän millainen mies tahansa.

Urheilutähteyteen sisältyy siis maskuliinisen hegemonian asettamia odotuksia ja vaatimuksia. Urheilutähtiä kuvataan usein roolimalleina, ihmisinä, joilla on laajempia velvollisuuksia, ja jotka eivät aina kykene täyttämään näitä velvollisuuksia (Whannel 2000: 24). Urheilu ilmentää sosiaalisia arvoja. Urheilijoiden pitää olla sankareita, voittajaluonteita, jotka loistavat yleisön edessä, eivätkä koskaan anna periksi, mutta samaan aikaan nöyriä, joukkueen puolesta uhrautuvia ja vastustajaa kunnioittavia tiimipelaajia. (Snyder & Spreitzer 1989: 50–52.) Maskuliininen hegemonia jalkapallossa ilmenee siis ulkoisen hegemonian, miesten ylivallan naisiin nähden, lisäksi myös sisäisenä hegemoniana, tapana, jolla pelaajat asettuvat hierarkkiseen järjestykseen ideaalin mieheyden portailla. Tässä osiossa tarkastelen sisäisen hegemonian ilmentämistä ja rakentamista otteluselostuksissa, ja sen myötä esiin nousevia diskursseja, kuten mahdollista maskuliinisuuden kriisiä.

6.1 Odotuksia, odotuksia

Yksi maskuliinisen hegemonian piirteistä on se, että se voi muuttaa muotoaan. Uusia hegemonisia maskuliinisuuksia voi syntyä, ja ne voivat korvata vanhat (Connell & Messerschmidt 2005: 833). Jalkapallossa hallitseva miestyppi on kokenut tällaisen muutoksen. Aikaisemmin jalkapallo oli työväenluokan tavallisten ihmisten fyysinen peli, jossa pelattiin kovaa mutta rehdisti, sen pelaajille maksettiin palkkaa maksimissaan 20 dollaria viikossa ja heidän maanläheisyyttään ja nöyryyttään arvostettiin vähintään yhtä paljon kuin heidän taituruuttaan (Whannel 2007: 11). Tänä päivänä noista ajoista on tultu kauas, pelaaminen on ammattimaistunut, pärjääminen huipulla vaatii enemmän ja kilpailullisuus sekä odotukset ovat räjähtäneet käsistä. Pelaajille maksetaan mielettömiä summia, heidän agenttinsa ja seurojen omistajat edellyttävät heiltä koko ajan parempia suorituksia, heidän arvonsa määritellään suurissa rahasummissa ja heidän on myös esiinnyttävä sen mukaisesti. Eliittuurheilun ekonominen rakenne tarjoaa nykyään – jopa joukkuelajeissa kuten jalkapallossa – monesti suurempia palkkioita henkilökohtaisista suorituksista kuin maan tai joukkueen edustamisesta, siinä missä aiemmin pyyteettömästi omalle maalleen pelaaminen nähtiin menestyksen huippuna (Whannel 2000: 25).

Nykyään jalkapallon maskuliinisen hierarkian huipulla olevat pelaajista parhaat määritellään sen mukaan, kenestä ollaan valmiita maksamaan eniten. Rahadiskurssin keskeisyys miesten jalkapallossa nouseekin useita kertoja esille aineistoni otteluselostuksissa, ja selostajat representoivat myös pelaajia toistuvasti heidän ammattilaisuutensa, rahallisen arvonsa sekä tämän tuomien odotuksien kautta (esimerkit 267–278).

267) MH: Lucas Digne, Roma ei ollut valmis pulittamaan **15 miljoonaa euroa ranskalaisesta**, mutta Barcelona halusi miehen (MCBAR)

268) AL: Tariq, joka puolestaan teki Al-Ahlin seuraan komean diilin tuossa joitakin vuosia sitten, **kymmenen tuhatta dollaria oli viikkopalkka** ja asunnon ja autot ja täydet kuljetukset kahden kaupungin välillä koko perheelle (IRQDEN)

269) TS: Angel Di Maria – **sadanviidenkymmenen miljoonan euron mies**, niin paljon on tästä argentiinalaisesta vuosien saatossa siirtorahaa maksettu (MCPSG)

270) TS: Marquinhos, yksi maailman **kalleimmista teineistä**, kun siirtyi Romasta PSG:hen 19-vuotiaana, oli kauppasumma **31 miljoonaa euroa** (MCPSG)

271) TS: City vastaan PSG – Abu Dhabi vastaan Qatar voisi joku sanoa; sieltähän **Arabian niemi-maaltahan nuo suuret rahat eurooppalaiseen seurajalkapalloiluun aika usein tänä päivänä tulevat**. Cityn omistaja sheikki Mansur on sijoittanut seuraansa lähteistä riippuen **noin miljardi euroa** (MCPSG)

272) TS: vai pitäisikö sanoa Zlatan, viimeksi tuli vähän pyyhkeitä, kun kutsuin häntä jatkuvasti tuolla **etunimellä, joka muuten on rekisteröity tavaramerkki**, ollut sitä Ruotsissa jo vuodesta 2003 astien, asti (MCPSG)

273) LK: Julian Draxlerille, Wolfsburgista herra tuli tosiaan tammikuussa, **42 miljoonaa oli tuo kauppahinta** (PARBAR)

274) LK: Valenciastahan herra tuli viime vuonna tuonne Barcelona riveihin, ja **hinta oli 35 miljoonaa** (PARBAR)

275) LK: tuli Bryggestä täksi kaudeksi, **seitsemän miljoonaa** oli tuo herran siirtokorvaus. Ja tänäänhän tietysti **qatarilaisomistus toivoo**, että **Meunier toisi kenties maalin muodossa** siitä ainakin osan takaisin (PARBAR)

276) LK: Verratti, jonka **agentti on ilmoittanut**, että **herra tulee Champions Liigan jossain joukkueessa voittamaan**, jos ei se ole Paris Saint Germain, niin se on joku muu (PARBAR)

277) MH: **31 miljoonaa euroa** Danilo maksoi, kun Portosta mies hankittiin, mutta otteet eivät ole olleet ihan sellaisia, **mitä Los Blancos-kannattajat olisivat halunneet** (RMATL)

278) MH: 20 vuotta on Milot Rashicalla ikää, ja todella monet **scoutit ympäri Eurooppaa** tällä hetkellä **tarkkailevat suurennuslasilla miehen edesottamuksia** (FINKOS)

Miesten jalkapallon rahakeskeisyyttä tuodaan otteluselostuksissa ilmi paljon. Tapio Suominen puhuu esimerkissä 271 miljardööreistä, jotka ostavat eurooppalaisia huippuseuroja ja syytävät näihin valtavia rahamääriä. Lauri Kottonen käsittelee esimerkissä 275 samaa aihetta ja tuo PSG:n qatarilaisomistuksen Thomas Meunieriin kohdistamasta toiveesta puhumalla ilmi, että omistajat myös edellyttävät pelaajiltaan vastinetta rahoilleen. Pelaajista maksettujen summien lisäksi heidän arvokkuuttaan ilmennetään myös muin keinoin: esimerkissä 272 kerrotaan Zlatan Ibrahimovicin etunimen olevan *rekisteröity tavaramerkki*, ja esimerkissä 278, että *scoutit ympäri Eurooppaa* seuraavat nuoren Milot Rashican kehittymistä. Tällaisten asioiden esiintuonti kertoo katsojille, miten vakavaa bisnestä nykyjalkapallo on. Parhaiden pelaajien ympärille rakentuu tunnistettavia henkilöbrändejä ja seurojen varta vasten palkkaamat kykyjenetsijät metsästävät kilvan nuoria lupauksia värvättäviksi.

Myös pelaajiin jatkuvasti kohdistuvat odotukset näkyvät. Tekemällä scouttiverkoston vaikutuksen Rashica voi päästä eteenpäin urallaan. Esimerkissä 277 brasilialaispuolustaja Danilo puolestaan on joutunut Real Madrid-fanien epäsuosioon, kun ei ole esiintynyt heidän mielestään tarpeeksi hyvin muhkeaan hintalappuunsa nähden. Marco Verrattin agentti esimerkissä 276 vie suojattiinsa kohdistuvat odotukset äärimmilleen, ilmoittamalla tämän voittavan joskus Mestarien Liigan, jättämättä mitään vähempää edes hyväksyttäväksi vaihtoehdoksi. Sama esimerkki tuo hyvin ilmi myös jalkapallon bisnesluonteen ja pelaajien roolin agenttien ja seurojen välisenä kauppatavarana: jos Paris Saint Germain ei onnistu Mestarien Liigaa voittamaan, vie Verrattin agentti tämän jonnekin muualle.

Tilanne on hyvin erilainen naisten jalkapallon otteluselostuksissa. Rahaan liittyvät maininnat ovat harvassa, eivätkä ne tuo sitä keskeiseksi osaksi naisjalkapallon diskurssia, vaan pikemminkin etäännyttävät sitä kauemmas (esimerkit 279–281).

279) MH: Seuratasolla Petersen pelaa Koldingissa Tanskan liigassa, **ja ei saa pelaamisesta minkäänlaista korvausta** (NORDEN)

280) MH: kun talibanien vallan aikaan ei Nadim edes kouluja saanut käydä niin kohta **on valmistumassa lääkäriksi**, niin aikalailla iso muutos on tapahtunut (NORDEN)

281) MM: meillä se haaste on siitä paristakymppistä eteenpäin, kun urheilulukioelämä loppuu ja **seurat ei vielä ole niin vahvoja että pystyttäis ammattimaistamaan pelaajia rahallisesti** (GERSWE)

Raha- ja ammatillaisuusdiskurssit eivät aineistoni perusteella näytä liittyvän naisten jalkapalloon, ja sitä myös tuodaan ilmi. Esimerkissä 279 tanskalaismaalivahti Stina Lykke Petersen *ei saa pelaamisesta minkäänlaista korvausta*, vaikka pelaa pääsarjatasolla ja hänen voi maajoukkueen ykkösmalivahtina olettaa olevan koko kotimaansa paras tehtävässään. Toisen tanskalaispelaajan, Nadia Nadimin, taas kerrotaan esimerkissä 280 valmistuvan pian lääkäriksi, mikä on yksi esimerkki siitä, että naispelaajat tekevät pelaamisen ohella myös muita töitä. Lähes pohjattomat varat takaavista miljardööriomistajista puhumisen sijaan esimerkissä 281 tuodaan ilmi sitä, ettei seuroilla ole resursseja maksaa pelaajille riittävästi heidän pelaamisensa ammattimaistamiseksi.

Asian käänttöpuolena naispelaajiin ei näytä suuntautuvan likikään yhtä ankaria odotuksia. Naispelaajilla ei ole suuren rahallisen arvon tai täydellisyyttä vaativan maskuliinisen hegemonian asettamia odotuksia, joihin heidän joka hetki tulisi yltyä. Jos miespelaajat eivät suoriudu näiden heille asetettujen vaatimusten mukaisesti, se saatetaan otteluselostuksissa huomioida hyvinkin suoralla kritiikillä tai ilmauksilla siitä, että pelaaja on saanut sellaista osakseen muualta (esimerkit 282–286). Aineistoni naisten otteluissa pelaajia ei arvostella tai arvoteta likikään yhtä suorasukaisesti.

282) MH: Jos tältä mieheltä **on vaadittu lisää tehoja tämän kauden aikana**, niin nyt tulee tehoja sellaiseen paikkaan, että ei paremmasta väliä. (RMATL)

283) MH: Nyt nähtiin sitä vähän **perinteisempää** Raheem Sterlingiä, **aivan avopaikka, mutta mies jäätyy pahimmalla hetkellä**, heikko ensimmäinen kosketus ja pallo sivuverkkoon (MCBAR)

284) PP: jos **Umtitiä on vähän haukuttu tänään**, niin äsken erittäin hyvin puolustettu (MCBAR)

285) MH: Tässä Barcelonan avauskokoontulo, ehkä se **suurin yllätys**, jos näin voi sanoa, on **André Gomesin avauskokoontulo** (MCBAR)

286) TS: olen hiukan samaa mieltä kuin Aki Riihilahti studion puolelta, että **David Luiz ei ole ihan maineensa veroinen jalkapalloilija, virheitä sattuu liiankin paljon** (MCPSG)

6.2 Kritiikkiä, kritiikkiä

Hegemonisen maskuliinisuuden muutosta voidaan kutsua maskuliinisuuden kriisiksi (Connell & Messerschmidt 2005: 840). Jalkapallossa aikaisemmin vallinneen ihanteen, moraalisen ja kunniakkaan maskuliinisuuden diskurssin, on katsottu olevan tällaisessa kriisissä. Monien mielestä jalkapallosta on tullut petosten ja erimielisyyksien täyttämä rahakeskeinen sirkus, jossa pääosassa ovat pelaajien huono käytös ja tienaamat miljoonat. Aikaisemmin omistautuneista, vaatimattomista ja hyvätapaisista jalkapalloilijoista on kehkeytynyt enemmänkin hemmoteltuja, ylipalkattuja ja diivamaisia supertähtiä. (Ks. Whannel 2007: 11–12.)

Tällaisesta näkyy viitteitä myös aineistossani. Rahakeskeisyys ja sen jatkuva esiin tuominen käytiin läpi edellisessä osiossa, mutta miespelaajia representoidaan useasti myös skandaaleissa ryvetyneinä, kiukuttelevina sekä taipuvaisina filmaamiseen (esimerkit 287–303).

287) TK: ja siinä De Gea maalinsuulla, huolimatta siitä, että hän on tässä ollut **skandaalien ryöpyttämä**. Viimepäivät espanjalaislehdissä ollaan hänen nimi vedetty mukaan **prostituutioon liittyvään skandaaliin**, mutta Vicente del Bosque luottaa mieheen sataprosenttisesti (ESPCHE)

288) TK: Limberskyläkin pientä **skandaalia taustalla, rattijuopumussyytteitä** sun muuta, maa-joukkueessa mies tuttuun tyyltiin mukana (ESPCHE)

289) MH: EM-kisoissa miestä ei nähdä Ranskan paidassa. **Benzema on hyllytetty**, mutta niin voi käydä, jos **uhkailee joukkuekaveria, miten Benzema on tässä Valbuenaa uhkaillut**, tai joku video julkistetaan, niin se on se riski silloin (RMATL)

290) TS: Zlatanin pelihistoriastahan löytyy kyllä aika paljon sellaisia **ikäviäkin tilanteita, milloin, milloin nyrkinlyöntejä, milloin vastustajaan kohdistuneita potkuja** – onpa mies muutama otteeseen ottanut myös oman joukkueen harjoituskentällä yhteen omien pelikavereiden kanssa (MCPSG)

291) MH: ja jos joskus **joku on Ronaldoa pitänyt primadonnana**, niin tuossa tilanteessa se on aivan varma, että sattuu (RMATL)

292) JL: Isoksi, vahvaksi mieheksi nii **aika helposti kaatuu**. Ja varmasti sattuu aika kovasti. MH: Joo, kyllähän tuo, jos rehellisiä ollaan, niin **komiiikan puolelle menee** (RMATL)

293) MH: ja siitä tulee vapaapotku, vaikka Gabi on sitä mieltä, että Bale **heittäytyy** tilanteessa, ja nyt on sitten **ensimmäinen torikokous** valmis, toivottavasti näitä nyt **ei ihan hirveän paljon** tässä ottelussa nähdä. (RMATL)

294) JL: Joo, täs yritetään **tietysti alusta asti saada tuomari niin sanotusti omalle puolelle**, eli, eli Pepekin **oli heti selittämässä siinä**, että mikä oli hänen mielestään oikea, oikea tuomio (RMATL)

295) TK: Jaa, oli se, oli se jotenkin **koomisen näköinen** tilanne, ei voi muuta sanoa. Siinä Piquen kontakti on kyllä aika, aika kevyt, ja ennen kaikkea tuo kehonkieli Necedillä, iso mies, ja **aika sirosti kaveri kentän pintaan päätyy**. (ESPCHE)

296) MH: Suarez, saanut pienen iskun jalkaan, ja kun tuntee sen pienen kopautuksen, niin sen jälkeen Suarez **aika usein menee nurmen pintaan**. PP: **Näinhän se menee** tällä tasolla, tai näillä pelaajilla. (MCBAR)

297) MH: **Urkkija-lempinimelläkin** Busquets tunnetaan, ja aina silloin tällöin on mies **vähän heiveröisesti mennyt kentän pintaan** (MCBAR)

298) PP: **tyypillistä** Suarezia, hakee, näkee, tai havainnoi, missä on puolustaja, tuleeko kontakti, saako ehkä mahdollisuuden hakea vaparii, ja, **eikä siinä mitään** (MCBAR)

299) AL: Näitä **kierimisiä on aika paljon nähty** tämän ottelun tuoksinassa (IRQDEN)

300) TS: Fernando vie pallon, Rabiot menee nurin **aika heppoisen oloisesti**, tuohon menee puolestaan tuomari Carballo (MCPSG)

301) TS: Marquinhosin **kiukuttelusta huolimatta**, ja aivan oikein, kyllä hän siihen olkapäähän tarttuu, vapaapotku Citylle (MCPSG)

302) TS: pallo kuitenkin Angel Di Marialle, jonka Fernandinho pelaa tylästi nurmen pintaan, ja Di Marialla on **aika paljon sanottavaa** [erotuomari] Carballolle (MCPSG)

303) MH: Kosovolle hyvästä paikasta vapaapotku. Jälleen oli jonkin verran **teatraalisen oloinen tuo heittäytyminen** nurmen pintaan (FINKOS)

Pelin ikävät sivujuonteet, kuten tuomarille purnaaminen ja vapaapotkujen kalastelu, esitetään osassa esimerkkejä jopa vahvasti miesjalkapallon diskurssiin kuuluvina ilmiöinä. Esimerkissä 296 Matti Härkönen puhuu Luis Suarezin taipumuksesta mennä helposti nurmen pintaan, jos tulee mahdollisuus kalastella vapaapotkua, ja Petri Pasanen lisää, että *tällä tasolla* ja *näillä pelaajilla* asianlaita on niin. Sama tulee ilmi myös esimerkissä 298, kun Pasanen lisää *eikä siinä mitään*, puheenaiheen ollessa jälleen Suarezin pelityyli: huipputasolla pärjätäkseen pelaajat ovat monesti valmiita käyttämään kaikki mahdolliset keinot, ja se tuntuu kuuluvan asiaan. Näihin keinoihin kuuluu myös pyrkimys vaikuttaa erotuomareihin, jonka Jari Litmanen esimerkissä 294 ilmaisee *tietysti*-sanalla olevan alusta saakka luonnollinen osa ottelua. Kun pelaajat esimerkissä 293 kiistelevät vihellyksen jälkeen toistensa ja oikeudenjakajan kanssa, Matti Härkönen toteaa *ensimmäisen torikokouksen* olevan valmis, ja toivoo, ettei niitä *ihan hirveän paljon* ottelun aikana tapahtuisi. Nämä sanavalinnat antavat ymmärtää, että ”torikokoukset” voivat pahimmillaan olla hyvinkin yleinen ilmiö.

Myös kentän ulkopuolista huonoa käytöstä saatetaan katsoa jossain määrin läpi sormien. Karim Benzema kyllä *on hyllytetty* Ranskan maajoukkueesta tämän yritettyä kiristää joukkuekaveriaan Mathieu Valbuena arkaluontoisella videomateriaalilla, mutta espanjalaismaali-vahti David De Gealla on edelleen maajoukkuevalmentaja Vicente Del Bosquen täysi tuki huolimatta nimeensä liitetystä prostituutioskandaalista. Tshekin David Limberský on niin ikään *tuttuun tyyliin* edelleen tervetullut maajoukkueeseen rattijuopumusskandaalista huolimatta, Zlatan Ibrahimovic taas on pelannut läpi uransa Euroopan huippujoukkueissa huolimatta siitä,

että hänen pelihistoriastaan ilmaistaan löytyvän väkivaltaista käyttäytymistä jopa omia joukkuetovereita kohtaan.

Selostajat antavat kuitenkin kielellisillä valinnoillaan myös ymmärtää, etteivät arvosta näitä jalkapallon lieveilmiöitä. Kritiikkiä suunnataan erityisesti filmaamiseen ja loukkaantumisten teeskentelyyn. Esimerkissä 291 Cristiano Ronaldoa on Matti Härkösen mukaan pidetty *primadonnana* ja esimerkissä 297 Sergio Busquets puolestaan on saanut *Urkkija-lempinimen* taipumuksistaan yrittää hankkia vastustajille rangaistuksia suurennelluilla kaatumisillaan. Adrien Rabiot menee esimerkissä 300 Tapio Suomisen mukaan *aika heppoisesti* nurin, ja Atte Linnanlaakson mielestä esimerkissä 299 *sukelteluja ja kierimisiä* on näkynyt ottelussa *aika paljon*. Osa sanavalinnoista esittää filmaamisen myös naurettavana puuhana: Jari Litmanen toteaa esimerkissä 292 Real Madridin toppari Pepen kaatuvan *isoksi, vahvaksi mieheksi* aika helposti, ja Matti Härkönen säestää esityksen menevän *komiikan puolelle*. Tero Karhu on esimerkissä 295 samoilla linjoilla, kuvaillen *ison miehen*, Tomás Necidin, siroa kentän pintaan päätymistä *koomisen näköiseksi tilanteeksi*. Sanavalinnat kertovat myös maskuliinisuuden kriisistä jalkapallon diskurssissa: selostajien mielestä isokokoisten, fyysisten ja voimakkaiden pelaajien pitäisi kyetä pysymään pystyssä paremmin.

Filmaamisen jatkuva esiintuominen, myös kriittisessä ja negatiivisessa valossa, nostaa joka tapauksessa näkyviin sen, miten kiinteä osa miesten jalkapallon diskurssia se vaikuttaa olevan. Sitä nähdään monissa otteluissa, osassa jopa niin paljon ja niin suurennellusti, että se saa selostajat ilmaisemaan kyllästyneisyyttä tai huvittuneisuutta. Useamman pelaajan mainitaan myös olevan siitä erityisen tunnettu: filmaamisen representoidaan olevan *tyypillistä Suarezia*, ja Busquetsin kerrotaan jopa saaneen taipumukseen liittyvän lempinimen.

Naisten otteluiden selostus eroaa filmausdiskurssista samoin kuin rahadiskurssista: aiheesta ei juuri mainita, ja välillä jopa annetaan kuva, että sukeltelua vältetään silloinkin, kun siihen olisi tilaisuus (esimerkki 304).

304) LK: Siinä oli aika lähellä, ettei Blackstenius olisi voinut kenties - MM: - kaatua - LK: - kaatua, mutta sen verran vahva pelaaja on, että ei kuitenkaan nurin heitä (GERSWE)

6.3 Mahdollisuus lukea vastakarvaan

Maskuliinisen hegemonian käsite on saanut kritiikkiä muun muassa siitä, että hegemoninen vallankäyttö ymmärretään liian yksioikoisena, negatiivisena, alistavana ja muutoksia vastustavana. Jiri Nieminen on ehdottanut ratkaisuksi, että kriittinen miestutkimus kohdistaisi mielenkiintonsa vallan tuottavuuteen, vastarinnan paikkoihin ja tietoiseen vastakarvaan lukemiseen. Hänen mukaansa vastakarvaan lukeminen, eli mahdollisuus tehdä oletetun ilmisällön ensisijaisen tulkinnan kanssa ristiriitaisia, mutta silti mielekkäitä tulkintoja, voisi olla hedelmällinen lähestymistapa, joka antaisi mahdollisuuden analysoida maskuliinisuuden rakentumista ja hegemonista maskuliinisuutta uudella tavoin. (Ks. Nieminen 2006: 18–22.)

Jalkapallon maskuliininen hegemonia on aineistoni perusteella mahdollista nähdä tekijänä, joka kahlitsee enemmän mies- kuin naispelaajia. Naispelaajiin ei kohdistu samanlaisia odotuksia tai vaatimuksia, jotka kumpuavat muhkeista palkoista ja ensisijaisesta ja näkyvimmästä asemasta urheilumaailmassa. Heitä ei representoida otteluselostuksissa rahanarvoisina tai skandaalinkäryisinä supertähtinä, vaan esiin nousee erilaisia sankaritarinoita (esimerkit 305–307).

305) MM: Olen muutaman kerran Lotta Schelinin tavannu, ja erin, **erinomainen esikuva ja malli** nuorille pelaajille, todella **miellyttävä ja fiksu ihminen** ja, ja tota, **hyvin vaatimaton** (GERSWE)

306) MH: **Pitkälle on siis Nadia Nadim tullut niistä ajoista**, kun Afganistanissa vielä asui, talibanit siis tappoivat Nadimin isän, kun **talibanien vallan aikaan ei Nadim edes kouluja saanut käydä** niin kohta on valmistumassa lääkäriksi, niin aikalailla iso muutos on tapahtunut (NORDEN)

307) LK: Fischer herättänyt paljon tuolla Saksassa pelatessaan huomiota, ja muun muassa Bayern Müncheniä vastaan pelasi **sateenkaaren väreissä oleva kapteenin nauha kädessään**, ja kaikki eivät siitä pitäneet, mutta paljon tietysti myöskin positiivista kommenttia tullut, **on myöskin puhunut erittäin paljon tasa-arvon puolesta.** (GERSWE)

On mahdollista tulkita, että naispelaajissa ja naisten jalkapallossa nähdään vielä niitä piirteitä, joita ennen maskuliinisuuden kriisiä liitettiin ihannoituihin miespelaajiin. Naispelaajista kerrottaessa esiin ei tuoda suuria rahasummia tai skandaaleja, vaan heihin liitetyt narratiivit representoivat nimenomaan niitä asioita, jotka kuuluivat jalkapallossa aiemmin vallalla olleeseen moraalisuuden ja kunniaisuuden ihanteeseen: Lotta Scheliniä kuvaillaan *erinomaiseksi esikuvaksi* sekä *hyvin vaatimattomaksi*, Nadia Nadimin sitkeää taistelijaluonnetta tuodaan esiin kertomalla, miten hän on taistellut tiensä sodan jaloista parempaan elämään, ja Nilla Fischer on

puolestaan ammattilaiseksi päästyään pyrkinyt käyttämään asemaansa seksuaalivähemmistöjen tasa-arvon edistämiseen, välittämättä toimintansa aiheuttamasta pahenuksesta.

Fischerin esimerkki ilmentää myös maskuliinisen hegemonian asettamia rajoitteita, joista naisten jalkapallo näyttää olevan vapaa. Hegemonisen maskuliinisuuden hallitseva asema perustuu alistamiseen ja sivuuttamiseen, ja marginalisoidut maskuliinisuudet työnnetään tai sivuutetaan syrjään keskustasta ja maskuliinisuuden hegemoniasta (Jokinen 2003: 17–18). Vuoden 1995 teoksessaan *Masculinities* R. W. Connell kirjoitti pakkoheteroseksuaalisuuden olevan yksi tärkeimpiä maskuliinista hegemoniaa yhteenliittävistä käytänteistä. Hegemoninen maskuliinisuus oli hänen mukaansa avoinna vain heteromiehille, kun taas ei-heteroseksuaalit miehet leimattiin poikkeaviksi ei-miehiksi. (Ks. Connell 1995: 18.)

Tämän jälkeen seksuaalisessa tasa-arvossa on toki tultu jo pitkälle, mutta jalkapallossa pakkoheteroseksuaalisuuden vaatimus liittyy edelleen vahvasti maskuliiniseen hegemoniaan. Homoseksuaalisuuden suhteen käytetään sivuuttamisen taktiikkaa, eikä sitä ole yleensä esitetty huipputasolla edes vaihtoehtona. Avoimesti homoseksuaaleja miespelaajia on vain muutamia, ja heistäkin suurin osa on tullut ulos kaapista vasta pelaajauransa lopetettuaan, tai ei pelannut enää ammattilaistasolla tunnustuksensa jälkeen. Absoluuttisella huipulla, kuten Euroopan niin kutsutuissa Top5-sarjoissa (Englannin Valioliiga, Saksan Bundesliiga, Italian Serie A, Ranskan Ligue 1 ja Espanjan La Liga), ei ole kirjoittamisen hetkellä yhtään julkisesti homo- tai biseksuaalia pelaajaa.

Naisten jalkapallossa julkisesti homoseksuaaleja pelaajia on huomattavasti enemmän, ja kuten aineistostani käy ilmi, asiasta myös puhutaan avoimemmin. Lauri Kottonen mainitsee GERSWE-ottelussa, että Nilla Fischerin lisäksi Ruotsin maajoukkueessa on esiintynyt muitakin julkihomoja pelaajia (esimerkki 308). Toisin kuin miesten puolella, monet kaapista ulos tulleista pelaajista ovat myös lajin ehdotonta huippua, muun muassa USA:n kaikkien aikojen paras maalintekijä Abby Wambach sekä Saksan pitkäaikainen ykkösmaalivahti Nadine Angerer.

308) LK: Ruotsin joukkueessa näitä [avoimesti homoseksuaaleja] pelaajia on kyllä useampia (GERSWE)

Jalkapallon maskuliinisen hegemonian voi siis nähdä kahlitsevana ja rajoittavana tekijänä myös miehille siinä missä naisillekin. Miespelaajien on jatkuvasti pyrittävä vastaamaan hege-

monian jatkuvasti kohoaviin odotuksiin ja luomaan ihannemiehen kuvaan, kun taas naispelaajilta ei tällaista vaadita. Maskuliinisuuden odotusarvojen jatkuva läsnäolo voi näkyä siinäkin, miten pelaajien mieheyden ei anneta selostuksissa missään vaiheessa unohtua.

Yleensä sukupuolentutkimus on keskittynyt siihen, miten nimenomaan nainen nähdään ensisijaisesti sukupuolensa edustajana. On ajateltu, että on olemassa abstrakti normi, yksilö tai kansalainen, johon sekä miehet että naiset voidaan palauttaa, ja tämän normin on todettu olleen varsin miehinen (Jokinen 2012: 65–66). Suuri osa tieteestä tarkasteli miehiä pitkään sukupuolettomina ja neutraaleina yksilöinä, ei sosiaalisesti rakentuneina ja uusiutuvina sukupuolellisina toimijoina. Sukupuoli taas on liitetty pääasiallisesti naisiin. Jeff Hearnin mukaan tämä on sallinut sen, että miehet ovat voineet näyttäytyä sukupuolettomina, eikä heidän ole tarvinnut asettua alttiiksi kritiikille. (Hearn 2005: 170–171.) Aineistoni otteluselostuksissa tapahtuu kuitenkin täsmälleen päinvastoin: naisten sukupuoli häivytetään näkymättömiin ja heitä representoidaan useammin sukupuolineutraaleina toimijoina, miesten sukupuolta taas tuodaan jatkuvasti esille, pelaajat nähdään sen edustajina, heitä kuvaillaan ja myös arvioidaan sen kautta.

Niemisen mukaan hegemonia ei koskaan pysty sulkemaan kaikkia merkityksiä itseensä, ja vastarinta tulee mahdolliseksi diskurssin ei-intentionaalisenä sivutuotteena. Hegemoninen valta luo siis mahdollisuuden vastarintaan, jonka avulla on mahdollista myös hegemonian kyseenalaistaminen. (Nieminen 2006: 16.) Miesten jalkapalloon ja sen maskuliiniseen hegemoniaan liittyy useita lieveilmiöitä, joita olen käynyt läpi, kuten rahakeskeisyyttä, sukupuolisyrintää, seksuaalivähemmistöjen marginalisointia, pelaajien skandaaleja sekä filmaamista. Monia näistä diskursseista tuodaan esiin otteluselostuksissa, ja selostajat osoittavat myös kriittisyyttään niitä kohtaan. Jos jalkapallon maskuliinisuus on kriisissä, on mahdollista, että sen hegemonista valtaa aletaan kyseenalaistaa – tähän yksi väline voi olla naisten jalkapallo, joka ainakin aineistoni otteluselostuksien perusteella on vapaa monista miesten jalkapallon ja maskuliinisen hegemonian negatiivisista piirteistä.

7 PÄÄTÄNTÖ

Asetin tutkielmani alussa tavoitteekseni selvittää, miten mies- ja naispelaajia representoidaan otteluselostuksissa ja millaisia rooleja mieheys, naiseus, maskuliinisuus ja feminiinisyys jalkapallossa näiden representaatioiden myötä saavat. Lisäksi halusin tarkastella, millaisia miesten ja naisten jalkapalloon liittyviä diskursseja selostuksissa näiden valintojen myötä nousee esiin ja pitävätkö nuo valinnat yllä vai murtavatko ne jalkapallon maskuliinista hegemoniaa.

Aineistoni perusteella miespelaajia representoidaan useammin, monimuotoisemmin ja värikkäämmin kuin naispelaajia, joiden representoinnissa tunnutaan pyrkivän enemmän neutraaliuteen. Ilmiö on systemaattinen niin puhuttelusanojen, ulkonäön kuvausten kuin kielikuvienkin suhteen. Puhuttelusanoissa miesten sukupuoli tuodaan toistuvasti keskiöön, kun taas naisten jätetään taka-alalle. Tämä, samoin kuin erityisesti urheiluun ja jalkapalloon liittyvien *mies*-loppuisien yhdyssanojen (*kärkimies*, *pelimies*, *vaihtomies*, *maajoukkue mies*) esiintyminen, välittää kuvaa mieheydestä jalkapallon luontevana osana. Naiseutta sen sijaan ilmennetään yllättävänä ja odotusarvosta poikkeavana toimijuutena (*naispelaaja*, *huippunaisjalkapalloilija*). Myös maskuliinisuus saa representaatioissa keskeisemmän ja sopivamman roolin jalkapallossa kuin feminiinisyys. Ulkonäköviittauksissa maskuliiniset piirteet esitetään jalkapallossa hyödyllisinä, vertauskuvissa taas käytetään enemmän maskuliinisina pidettyjä kuin feminiinisinä pidettyjä aihepiirejä.

Representaatioiden myötä naisten jalkapalloon yhdistyy vierauden ja toisarvoisuuden diskurssit, miesten jalkapalloon taas ensisijaisuuden, luonnollisuuden ja tärkeyden diskurssit. Näitä diskursseja vahvistavat myös selostuksien miehiset kielenaineokset, keskinäiset viittaukset ja monet tavat, joilla naispelaajia ja naisten jalkapalloa representoidaan miespelaajien ja miesten jalkapallon kautta. Miesten jalkapallosta selostuksissa syntyvä kuva on syvälinen, ja monien pelaajien ja joukkueiden ympärille rakentuu esimerkiksi tuttuuden ilmausten kautta omia, selkeitä diskursseja. Naispelaajien diskurssit taas ovat usein riippuvaisia miesten jalkapallosta – Lotta Schelinin representointi *female Zlatanina* luo katsojille mielikuvia vain, jos heillä on asiasta tarvittavaa taustatietoa.

Nämä aineistostani löytämäni tavat representoida mies- ja naispelaajia sekä miesten ja naisten jalkapalloa lajeina pitävät yllä, vahvistavat ja uusintavat maskuliinista hegemoniaa monin kielellisin keinoin. Maskuliininen hegemonia ilmenee selostuksessa sekä ulkoisen että sisäisen hegemonian muodoissa. Vaikka kielelliset valinnat eivät murra jalkapallon maskuliinista

hegemoniaa, osasta niistä on mahdollista havaita siihen suuntautuvaa kritiikkiä ja jopa muutos-painetta.

Miesten jalkapallo on diskurssina vakiintuneempi kuin naisten, ja se koetaan monesti luontevimmaksi lajin muodoksi, mikä heijastuu myös otteluselostuksien sanavalintoihin. Tämä ei kuitenkaan ole mikään ihme, sillä miesten jalkapallo on ollut jalkapallon ensisijainen, jopa ainoa, muoto pitkään. Naisten mukaantuloa on vastustettu ja torjuttu aktiivisesti (Meân 2010: 65), kenties siksi, että sen on nähty haastavan tärkeä maskuliinisen hegemonian muoto.

R. W. Connellin mukaan maskuliininen dominanssi onkin avoin haasteille ja vaatii suuria ponnisteluja säilyäkseen. Näistä säilyttämisen taktiikoista nimenomaan naisten poissulun keinoin on olemassa useita yksityiskohtaisia tutkimuksia. (Connell & Messerschmidt 2005: 844.) Naisten sulkeminen ulkopuolelle oli jalkapallossakin pitkään keino maskuliinisen hegemonian ylläpidolle, ja vielä heidän mukaantulonsakin jälkeen heidät on monin tavoin muun muassa FIFA:n toimesta merkitty toisarvoisiksi. Tämä näkyy yhä myös otteluselostuksissa, erityisesti nimeämisen ja lingvistisen merkitsemisen runsaana esiintymisenä naisten otteluissa ja lähes täysinäisenä puuttumisena miesten otteluista.

Hegemoninen maskuliinisuus on kuitenkin kykeneväinen muuttamaan muotoaan, ja uudet muodot voivat korvata vanhat. Tämä on Connellin mukaan ollut optimistinen häivähdys muutoin melko synkässä teoriassa: mahdollisuus siitä, että inhimillisemmistä, vähemmän alistavista tavoista olla mies tulisi hegemonisempia matkalla sukupuolihierarkioiden mitätöimiseen. (Connell & Messerschmidt 2005: 833.) Jalkapallo yritti pitkään pitää kiinni maskuliinista hegemoniastaan sulkemalla pois paitsi naiset myös marginalisoitujen maskuliinisuuksien edustajat, kuten värilliset ja homoseksuaalit miehet. Etenkin homoseksuaalien miesten pois-sulku on edelleen hälyttävän ehdotonta, mutta on selvää, että tällainen maskuliinisen hegemonian dominanssi on tullut tiensä päähän.

Suurempi haaste jalkapallon maskuliiniselle ihanteelle näyttääkin otteluselostuksen perusteella tulevan sisältä päin. Lajin rahakeskeisyys, tähtipelaajien skandaalit ja diivailu sekä lieveilmiöt, kuten filmaaminen ja tuomareille purnaaminen, tuodaan miesten otteluiden selostuksissa toistuvasti esiin. Se maskuliinisuus, joka aiemmin on nähty jalkapallossa ihanteellisenä, on ajautunut kriisiin. Tämä ei ole hegemonisen maskuliinisuuden piirissä tavatonta, ja Steven Robertsin mukaan tulisikin miettiä, kuka hyötyy tällaisen kriisidiskurssin olemassaolosta – kuka hyötyy siitä, että tällaisia kriisejä ehkäistään ja ratkaistaan, ja kuinka paljon maskuliinisuus omassa merkityksessään tarvitsee kriisejä uudelleen toteutumiseen, valtaan ja kulttuuriseen legitiimiyteen (ks. Roberts 2014: 7). Jalkapallon maskuliininen hegemonia on kriisien kautta pakotettu muuttamaan muotoaan monella tapaa: muutoksiin sopeutumaan joutuvat niin

jalkapalloilevan miehen ideaali kuin keinot maskuliinisen hegemonian ylläpitämiseenkin. Hegemonian kohtaamat haasteet ovat tavallisia, joten niin on myös mukautuminen näiden haasteiden kohtaamiseksi (Connell & Messerschmidt 2005: 835). Tämä ei silti tarkoita, että jalkapallon maskuliininen hegemonia muuttuisi tai katoaisi hetkessä, tai ettei siitä edelleen näkyisi runsaasti merkkejä myös tutkimusaineistossani.

R. W. Connell on esitellyt maskuliinisen hegemonian tutkimiseen ja havainnoimiseen apuvälineeksi käsitteen maskuliinisuudesta konfiguraationa. Arto Jokinen on avannut käsitteen suomen kielelle ja ilmaissut konfiguraation tarkoittavan joukkoa toisiinsa liittyviä asioita, jotka eivät kuitenkaan muodosta yhtenäistä ja selkeää rakennetta. Vastatessaan maskuliinisuuden käsitettä kohtaan esitettyyn kritiikkiin Connell myöntää oikeutetuksi arvostelun käsitteen löyhästä ja määrittelemättömästä käytöstä, mutta puolustaa sen paikkaa tarpeellisena keinona viitata ilmiöihin, jotka kuvaavat sukupuolittuneita toimintatapoja. (Ks. Soilevuo Grønnerød 2008: 23–24, Connell 2000, Connell & Messerschmidt 2005.)

Kuten sanottu, olen mielestäni onnistunut osoittamaan jalkapallon miesten ja naisten otteluselostuksien sanavalinnoissa, representaatioissa ja diskursseissa sukupuolittuneita toimintatapoja, jotka lisäksi toistuvat huomattavan samanlaisina useilla eri selostajilla. Olen siis hahmottanut otteluselostuksista maskuliinisuuden konfiguraation, joka vaikuttaisi suurelta osin kumpuavan siitä maskuliinisesta hegemoniasta, joka jalkapallon sosiaalisessa todellisuudessa parissa yhä monella tapaa vallitsee.

On kuitenkin mustavalkoista nähdä jalkapallon maskuliininen hegemonia yksiselitteisesti miehiä suosivana ja naisia alistavana ilmiönä. Jiri Nieminen on kritisoinut miestutkimusta siitä, että maskuliininen hegemonia oletetaan usein pelkästään negatiiviseksi ilmiöksi, eikä oteta huomioon sitä, että hegemonian luoma tila antaa aina myös mahdollisuuden vastarintaan, hegemonian kyseenalaistamiseen ja myönteiseen laajentamiseen. Hegemonia ei koskaan pysty sulkemaan kaikkia merkityksiä itseensä, vaan vastarinta tulee mahdolliseksi diskurssin ei-intentionaalisenä sivutuotteena. (Ks. Nieminen 2006: 17–20.) Maskuliininen hegemonia ei ole pystynyt sulkemaan naisia jalkapallon ulkopuolelle, vaan on antanut naisten jalkapallolle pohjan, jolta ponnistaa vaatimaan oikeutta omalle, tasa-arvoiselle olemassaololleen. Vaatisivatko esimerkiksi USA:n naisten maajoukkueen pelaajat parempia korvauksia suorituksistaan, jos heillä ei olisi vertailukohtana huonommin menestyvän miesten maajoukkueen huomattavasti suurempia palkkioita?

Yksi Niemisen esiin nostama ehdotus vastarinnan paikkojen löytämiseksi on vakiintuneiden ajattelu- ja käyttäytymismallien – jollaisia myös aineistoni selostuksista havaitsemani tois-

tuvuudet ovat – etsiminen, asettaminen alttiiksi kritiikille, kyseenalaistukselle sekä mahdollisuudelle tulkita toisin. Vastakarvaan lukemalla maskuliininen hegemonia on mahdollista nähdä nimenomaan miesten jalkapalloa ja miespelaajia kahlitsevana tekijänä, josta naisten jalkapallo on vapaa. Naisten jalkapallo ei kuulu maskuliinisuuden piiriin, eikä sillä ole miesten jalkapallon tavoin velvoitteita pitkälle, maskuliiniselle historialleen. Toisaalta naisten jalkapallon ei tarvitse yltää myöskään feminiinisen hegemonian odotuksiin, koska sellaista ei ole jalkapallossa olemassakaan – näin ollen pelaajien ei esimerkiksi tarvitse sopia feminiinisten ulkonäköihanteiden piiriin tai olla heteroseksuaaleja.

Miespelaajiin sen sijaan liittyy runsaasti odotuksia ja vaatimuksia, jotka käyvät myös ilmi otteluselostuksissa. Jos pelaajat ylsivät esimerkiksi koossaan ja vahvuudessaan maskuliinisen ihanteen vaatimustasolle, se tehtiin selväksi representaatioilla – mutta samalla tavalla tuotiin esiin sitäkin, jos pelaaja oli liian lyhyt tai pienikokoinen pärjätäkseen. Miespelaajia myös kritisoitiin vapaammin kuin naispelaajia, sekä suorasanaisesti että muutaman kerran vertauskuvien kautta. Vertauskuvien kautta esitetty arvostelu keskittyi pitkälti samoihin aiheisiin kuin suora kritiikki: *märän rätin* ja *ruohonkorren* tavoin lakoavat kosovolaispelaajat kuuluvat helposti nurin menemisen diskurssiin, *raviläpät* silmillä maalaa yrittävä ja joukkuekaverinsa huomiotta jättävä Lucas taas itsekeskeisten tähtipelaajien diskurssiin.

Miesten jalkapallon asema lajin keskeisimpänä ja arvokkaimpana muotona on vaikuttanut myös sen piirissä liikkuviin rahamääriin. Huipputasolla seuroja ostavat upporikkaat öljysheikit ja oligarkit sekä pelaajista maksettavat miljoonakorvaukset ovat arkipäivää, ja myös aineistoni otteluselostusten toistuvien mainintojen perusteella rahadiskurssi on jo erottamaton osa miesten jalkapalloa. Tämä luonnollisesti lisää entisestään miespelaajiin kohdistuvia odotuksia ja sanelee sitä, minkälaisia ihanteita heidän täytyy kyetä täyttämään. Selostuksissa tuodaan ilmi pelaajien roolia nykypäivän huippujalkapallossa, joka supertähtistatuksesta huolimatta saattaa loppupeleissä olla myös joltakin osin epäkiitollinen: pelinappula omistajien ja agenttien pyörittämässä bisneksessä tai syntipukki tyytymättömien kannattajien silmissä.

Selostuksissa rakentuvasta etäisyydestä huolimatta suhtautumisen naispelaajiin voi myös ajatella olevan humanimpaa. Naispelaajia ei kritisoida rajusti, eikä heitä esineellistetä rinnastuksissa. Heitä representoidaan rohkeina ja miellyttävinä ihmisinä. Yksityiselämän mahdollisia skandaaleja ei tuoda esiin – jos niitä on, ne eivät ainakaan ole median ja yleisön yleistä riistaa, toisin kuin miesten jalkapallon tähtien.

Nähtiinpä jalkapallon maskuliininen hegemonia positiivisena tai negatiivisena, enemmän miehiä tai naisia kahlitsevana, ja keskityttiinpä sisäinen tai ulkoisen hegemonian piirteisiin, se on kuitenkin vahvasti läsnä jalkapallon sosiaalisessa todellisuudessa ja diskursseissa, joita sen

osanottajat rakentavat toistuvilla toimintamalleillaan, kuten kielenkäytöllä, joka päivä. Kieli on tasa-arvoisuuden ja eriarvoisuuden mahdollinen rakentamisen paikka, ja miesten ja naisten otteluselostuksissa on havaittavissa toistuvia, systemaattisia sukupuolittuneita toimintatapoja, jotka representoivat miesten jalkapalloa ensisijaisena.

Selostajat tekevät kielelliset valintansa kielipotentialinsa, kielellisen repertuaarinsa pohjalta, mutta kuten johdannossa todettiin, selostustilanteessa he tuottavat tekstinsä ”lennosta” puhuen useimmiten 90 minuuttia ilman suurempia mietintätauvoja, pelin välillä nopeisiinkin käänteisiin reagoiden. Tämän vuoksi oletan, että havainnoimani sanavalinnat, ilmaukset ja painottuneisuudet kuvaavat hyvin autenttisesti sitä, miltä jalkapallo näyttää heidän ideationaalisen metafunktion kautta. Kuten Susanna Shore (1992: 33) huomauttaa, yksilöllinen tietoisuus nousee sosiaalisesti organisoidusta kokemuksesta eli siitä sosiaalisesta elämästä, johon yksilö syntyy ja sulautuu. Selostajat luovat kielellisillä valinnoillaan kuvaa miesten jalkapallon ensisijaisuudesta, luontevuudesta, tuttuudesta ja rahakeskeisyydestä – kuten myös naisten jalkapallon päinvastaisuudesta – koska sellaisena se näyttäytyy siinä maailmassa, jossa he elävät.

Sen lisäksi, että kielelliset valinnat liittyvät tilanteen ja kielenkäyttäjän mukanaan tuomiin ehtoihin – kuten sopivuus ja taidot – niillä on konstruktivistisen perinteen mukaisesti myös seurauksia. Valittu kielenkäyttö omalta osaltaan myös rakentaa todellisuuttamme, kuten puheena olevaa ilmiötä. Kun ympäröivä maailmamme on ainakin osittain kielen avulla rakennettu ja kielellä tuotettu, tehdyt valinnat ovat mukana muokkaamassa tiedon ja uskomusten järjestelmiä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 17.) Kun selostajat heijastavat puheessaan mielikuviaan miesten ja naisten jalkapallosta, he myös synnyttävät samanlaisia mielikuvia katsojille. Näin kielellisissä valinnoissa ilmenevä maskuliininen hegemonia uusiutuu ja vahvistuu, ja noidankehä on valmis.

Yksi asia, jota valitsemamme kielenkäyttö todellisuudessamme rakentaa, on suhteemme muihin kielenkäyttäjiin. Selostajien kielellisissä valinnoissa naisten otteluita selostaessa on havaittavissa miesten otteluita enemmän varovaisuutta, kuten pyrkimystä neutraaliuteen ja pidättäytymistä ulkonäön kommentoinnista tai liiasta kritiikistä. Myös pelaajien naiseus jätetään valtaosa ajasta taka-alalle.

Sukupuolten tasavertaista esittämistä pohdittaessa Suomessa useimmiten suositellaan sukupuolen merkintöjen häivyttämistä niistä ilmauksista, joissa se ei ole välttämätön (Tainio 2005: 233–234). Kuten johdannossa todettiin, Suomen kielen lautakunta on linjannut sukupuolineutraalin kielenkäytön ja seksistisen kielen välttämisen edistävän yhdenvertaisuutta (Väisänen 2013). Mielenkiintoista on, että naisten otteluiden selostuksissa näiden ohjesääntöjen noudattamiseen näytetään pyrkivän jopa ylikorostuneesti, mutta miesten otteluissa se unohdetaan

kokonaan. Muutenkin selostajat vaikuttavat naisten otteluita selostaessaan paljon varautuneemmilta sen suhteen, mitä heillä on ”lupa” pelaajista sanoa, ja kuinka esimerkiksi yleisö siihen reagoi. Tällainen käyttäytyminen heijastaa vakiintunutta ajattelumallia, jossa yhdenvertaisuuteen pyrkiminen on tarpeellista vain naisten kontekstissa.

Urheilu on voimakas instituutio, jonka kautta miehistä hegemoniaa rakennetaan ja pidetään yllä, ja vain ymmärtämällä ja kohtaamalla näitä prosesseja tämä dominanssi on mahdollista murtaa (Bryson 1987: 349). En usko, että maskuliinisen hegemonian ja sukupuolten välisen epätasa-arvon poistaminen jalkapallosta on mahdollista vielä pitkään aikaan. Kielelliset toimintamallit, vakiintuneet ja toistuvat tavat, joilla asioista puhutaan, ovat kuitenkin oivallinen paikka havaita tällaisia luonnollisina pidettyjä epätasapainoisuuksia ja eriarvoisuuksia ja tulla niistä tietoisiksi. Tainion (2001: 102) mukaan juuri tällaisessa tiedostamisessa ja tunnistamisessa piilee muutoksen avain: kun sukupuoliin liittyvät myytit on ensin tuotu näkyviin, on helpompi etsiä vaihtoehtoisia tulkintatapoja.

LÄHTEET

- Brackenridge, Celia 1997: "He owned me basically...": Women's experience of sexual abuse in sport. *Sociology of Sport*, 32(2), s. 115–130.
- Bryson, Lois 1987: Sport and the maintenance of masculine hegemony. *Women's Studies International Forum*, 11(4), s. 349–360.
- Cameron, Deborah & Oittinen, Riitta 1996: *Sukupuoli ja kieli: feminismi ja kielentutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Clatterbaugh, Kenneth 1998: What is problematic about masculinities?. *Men and Masculinities*, (1)1, s. 24–45.
- Close, Kelly 2016: Here's how poorly female soccer players are paid compared to men. *Time*. – time.com/money/4277843/us-womens-soccer-equal-pay/ 31.3.2016
- Connell, Raewyn W. 1995: *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, Raewyn W. 2000: *The men and the boys*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, Raewyn W. & Messerschmidt, James W. 2005: Hegemonic masculinity; rethinking the concept. *Gender and society*, 19(6), s. 829–859.
- Crosset, Todd, Benedict, Jeffrey & McDonald, Mark A. 1995: Male student athletes reported for sexual assault: Survey of campus police departments and judicial affairs offices. *Sport and Social Issues*, 19(2), s. 126–140.
- Davis, Laurel R. 1997: *The swimsuit issue and sport: Hegemonic masculinity in Sports Illustrated*. Albany: State University of New York Press.
- Duncan, Margaret & Hasbrook, Cynthia 1988: Denial of power in televised women's sports. *Sociology of Sport*, 5(1), s. 1–21.
- Duncan, Margaret, Messner, Michael & Wilson, Wayne 1994: *Gender stereotyping in televised sports: A follow-up to the 1989 study*. Los Angeles: Amateur Athletic Foundation.
- Dure, Beau 2016: The USA women's national team are demanding equal pay. Is it realistic? *The Guardian*. – <https://www.theguardian.com/football/2016/nov/21/uswnt-60-minutes-equal-pay-us-soccer-dispute> 21.11.2016
- Dwarkin, Shari L. & Wachs, Faye L. 2000: The Morality/manhood paradox – Masculinity, sport and the media. – Jim McKay, Michael A. Messner & Donald Sabo (toim.), *Masculinities, gender relations, and sport* s. 47–67. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Edley, Nigel 2001: Analyzing masculinity. Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions. – Margaret Wetherell, Stephanie Taylor & Simeon J. Yates (toim.), *Discourse as data: a guide for analysis* s. 189–228. Milton Keynes: Open University.
- Engelberg, Mila 2010: Kielten sukupuoli. – Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsitelmä sukupuoli* s. 167–169. Tampere: Vastapaino.
- Forbes Media LLC. – <https://www.forbes.com/pictures/5924841ba7ea434078d44dcf/the-worlds-highest-paid-s/#2ab0ea292f07> 7.12.2017
- Gruneau, Richard & Whitson, David 1994: *Hockey night in Canada: Sport, identities and cultural politics*. Toronto: Garamond.

- Halliday, M. A. K. 1973: *Explorations in the functions of language*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. 1978: *Language as a social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. Michigan: University Park Press.
- Halliday, M. A. K. 1994: *An introduction to functional grammar*. London: Arnold.
- Halliday, M. A. K. & Matthiessen C.M.I.M. 2004: *An introduction to functional grammar*. 3rd ed. edn. London: Arnold.
- Hargreaves, Jennifer 1994: *Sporting females: critical issues in the history and sociology of women's sport*. London: Routledge.
- Hearn, Jeff 1996: Is masculinity dead? A critique of the concept of masculinity/masculinities. – Máirtín Mac an Ghail (toim.), *Understanding masculinities* s. 202–218. Buckingham: Open University Press.
- Hearn, Jeff 2005: Miesten ja maskuliinisuuksien sukupuolistuminen tieteessä, tiedeyhteisöissä ja tutkimuksessa. – Liisa Husu & Kristina Rolin (toim.), *Tiede, tieto ja sukupuoli* s. 170–200. Helsinki: Gaudeamus.
- Heinonen, Tarja Riitta 2013: *Idiomien leksikaalinen kuvaus: kielenkäytön ja vaihtelun näkökulmasta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Hemminki, Elina 2004: Terveystieteiden ja kauneus. – Hanna Toiviainen, Tuula Väänänen & Elina Hemminki (toim.), *Ulkonäkö, työelämä, terveys: raportti naistenpäivän seminaarista 8.3.2004* s. 9–13. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hosiaisuus, Yrjö 2003: *Kirjallisuuden sanakirja*. Juva: WSOY.
- Howson, Richard 2006: *Challenging hegemonic masculinity*. New York: Routledge.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto 1999: *Mies ja muutos: Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto 2003: Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen. – Arto Jokinen (toim.), *Yhdestä puusta. Maskulaarisuuksien populaarikulttuureissa* s. 7–31. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto 2010: Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. – Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* s. 128–139. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto, Ahlbäck, Anders & Kinnarinen, Kirsi 2012: Näkymätön sukupuoli näkyväksi. – Arto Jokinen (toim.), *Mieskysymys: Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka* s. 171–186. Tampere: Tampere University Press.
- Julkunen, Raija 2012: Mieskysymys suomalaisen tasa-arvopolitiikan asialistalla. – Arto Jokinen (toim.), *Mieskysymys: Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka* s. 30–44. Tampere: Tampere University Press.
- Juntunen, Sara 2017: *Sukupuolivähemmistöidentiteetin itserepresentaatioita Sinuiksi-sivustolla*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Juusola, Hannu 2013: Ei ole mitään rajaa. *Tiede*, 33(6). https://www.tiede.fi/artikkeli/kysy/minka_rajan_mukaan_ita_ja_lansimaat_erotellaan 15.4.18
- Juvonen, Tuula 2016: Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. – Marita Husso & Risto Heiskala (toim.), *Sukupuolikeskustelu* s. 33–54. Helsinki: Gaudeamus.

- Kaivosaaari, Annu 2017: *”Lempeä Lydia” – ”Voimakas Björgen” – Naishihtäjien representoinnin muutokset Urheilulehden teksteissä vuosina 1905–2010*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Kane, Mary J. 1995: Resistance/transformation of the oppositional binary: Exposing sport as a continuum. *Sport and Social Issues*, 19(2), s. 191–218.
- Karkulehto, Sanna 2011: *Seksin mediamarkkinat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karppinen, Kaisa 2001: *Sanomalehtikielen mies-, nainen-, poika-, tyttö- ja tytär-sanojen käytön kvantitatiivis-kvalitatiivista tarkastelua*. Suomen kielen lisensiaatintutkimus. Oulu: Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- Kivelä, Tanja 2014: Mitä ihmettä? FIFA:n mukaan jalkapallon MM-kisoihin kelpaa tekonurmi. *Suomen Kuvalehti*. - <http://suomenkuvalehti.fi/> 3.10.2014.
- Kivelä, Tanja 2016: *Mitä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden representaatiot miesten ja naisten jalkapallon selostuksissa ilmentävät?*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos.
- Klein, Alan 1993: *Little big men: Bodybuilding subculture and gender construction*. Albany: State University of New York Press.
- Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri 2010: *Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Korhonen, Anu 2005: *Silmän ilot*. Jyväskylä: Atena.
- Kunz, Matthias 2007: 265 million playing football. *FIFA Magazine*, s. 10–15.
- Kytölä, Samu 2008: Englanti huumorin ja syrjinnän välineenä suomalaisen Futisforumin keskusteluissa. – Sirpa Leppänen, Tarja Nikula & Leila Kääntä (toim.), *Kolmas kotimainen: lähikuvia englannin käytöstä Suomessa* s. 236–274. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kytölä, Samu 2013: *Multilingual language use and metapragmatic reflexivity in Finnish internet football forums: a study in the sociolinguistics of globalization*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Kytölä, Samu 2017: “Are they singing the national anthem?”: Football followers’ responses to the ethnic diversification of Finland men’s national football team. – Sirpa Leppänen, Elina Westinen & Samu Kytölä (toim.), *Social media discourse, (dis)identifications and diversities* s. 62–93. New York: Routledge.
- Kövecses, Zoltán & Benczes, Réka 2010: *Metaphor: A practical introduction*. New York: Oxford University Press.
- Lehtinen, Tiina-Liisa 2006: *Nais- ja miesurheilijan representointi Helsingin Sanomissa vuoden 2004 Ateenan olympialaisten kontekstissa*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Luhtakallio, Eeva 2016: Visuaalinen julkisuus ja sukupuolten representaatio. – Marita Husso & Risto Heiskala (toim.), *Sukupuolikysymys* s. 92–122. Helsinki: Gaudeamus.
- Luukka, Minna-Riitta, 2002: M. A. K. Halliday ja systeemifunktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–123. Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Mac an Ghaill, Máirtín 1996: *Understanding masculinities*. Buckingham: Open University Press.
- Mantila, Harri 1998: Jätkät ja jässikät, donjuanit ja gentlemannit eli Perussanakirjan mieskuva. – Vesa Heikkinen, Harri Mantila & Markku Varis (toim.), *Tuppisuinen mies – kirjoitelmia sukupuolesta, kielestä ja kulttuurista* s. 15–32. Tietolipas 154. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- McKay, Jim 1991: *No pain, no gain? Sport and Australian culture*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- McKay, Jim, Messner A. Michael & Sabo, Donald 2000: Studying sport, men, and masculinities from feminist standpoints. – Jim McKay, Michael A. Messner & Donald Sabo (toim.), *Masculinities, gender relations, and sport* s. 1–13. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Meân, Lindsey 2001: Identity and discursive practice: doing gender on a football pitch. *Discourse and society*, 12(6), s. 789–815.
- Meân, Lindsey & Halone, Kelby 2010: Sport, language and culture: Issues and intersections. *Language and Social Psychology*, (29)3, s. 253–269.
- Meân, Lindsey 2010: Making masculinity and framing femininity. – Heather L. Hudley & Andrew C. Billings (toim.), *Examining identity in sports media* s. 65–87. Los Angeles: Sage.
- Meân, Lindsey 2011: Sport, identities and consumption – The construction of sport at ESPN.com. – Andrew C. Billings (toim.), *Sports media: transformation, integration, consumption* s. 162–181. New York: Routledge.
- Messner, Michael, Duncan, Margaret & Wachs, Faye L. 1996: The gender of audience-building: Televised coverage of women's and men's NCAA basketball. *Sociological Inquiry*, 60(1), s. 422–439.
- Miller, Kathleen, Sabo, Donald, Farrell, Michael, Barnes, Grace & Melnick, Merrill 1998: Athletic participation and sexual behavior in adolescents: The different worlds of boys and girls. *Health and Social Behavior*, 39(2), s. 108–123.
- Nelson, Mariah 1994: *The stronger women get, the more men love football: Sexism and the American culture of sports*. Orlando: Harcourt Brace.
- Niemikorpi, Antero 1998: Suurfrekvenssinen mies. – Vesa Heikkinen, Harri Mantila & Markku Varis (toim.), *Tuppisuinen mies – kirjoitelmia sukupuolesta, kielestä ja kulttuurista* s. 32–49. Tietolipas 154. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Nieminen, Jiri 2006: Maskuliinisuus ja hegemoninen politiikka – kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen epistemologiasta. *Kvinnoforskning*, 19(1), s. 17–29.
- Paasonen, Susanna 2010: Sukupuoli ja representaatio. – Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* s. 39–49. Tampere: Vastapaino.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskursssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pronger, Brian 1990: *The arena of masculinity: Sport, homosexuality and the meaning of sex*. New York: St. Martin's Press.
- Roberts, Steven 2014: Introduction: Masculinities in crisis? Opening the debate. – Steven Roberts (toim.), *Debating modern masculinities: change, continuity, crisis?* s. 1–17. New York: Palgrave Pivot.
- Rossi, Leena-Maija 2003: *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruuskanen, Ulla 2011: *In the shadows of machismo: Ecuadorian women and football*. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Sabo, Donald 1997: *The Women's Sports Foundation gender equity report card: A survey of athletic opportunity in American higher education*. East Meadow, NY: Women's Sports Foundation.
- Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula 2010: Kuinka sukupuolta voi tutkia?. – Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* s. 9–21. Tampere: Vastapaino.

- Schacht, Steven P. 1996: Misogyny on and off the “pitch”: The gendered world of male rugby players. *Gender & Society*, 10(5), s. 550–566.
- Shore, Susanna 1992: *Aspects of a systemic-functional grammar of Finnish*. Sydney: Macquarie university.
- Shore, Susanna 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.
- Shore, Susanna 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimisessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutumuksen käsikirja* s. 158–186. Helsinki: Gaudeamus.
- Snyder, Eldon E. & Spreitzer, Elmer A. 1989: *Social aspects of sport*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Soilevuo Grønnerød, Jarna 2008: Kriittinen miestutkimus, maskuliinisuus ja miehen kategoria: nuorten rokkarimiesten sukupuoli. – Kai Åberg & Lotta Skaffari (toim.), *Moniääninen mies – Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen musiikissa* s. 15–53. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tainio, Liisa 2001: *Puhuvan naisen paikka: sukupuoli kulttuurisena kategoriana kielenkäytössä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Tainio, Liisa 2005: Kielitieteen kieli ja sukupuoli. – Liisa Husu & Kristina Rolin (toim.), *Tiede, tieto ja sukupuoli* s. 220–241. Helsinki: Gaudeamus.
- Tiihonen, Arto 1999: Oikeita miehiä – ja urheilijoita? Urheilun miestutkimusta. – Arto Jokinen (toim.), *Mies ja muutos: Kriittisen miestutkimuksen teemoja* s. 89–121. Tampere: Tampere University Press.
- Trujillo, Nick 1991: Hegemonic masculinity on the mound: Media representations of Nolan Ryan and American sports culture. *Critical studies in Mass Communication*, (8)3, s. 290–308.
- Törrönen, Jukka 2010: Kuvaus, näkökulma, ääni: Representaatioiden analyysi empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. – Tarja Knuutila & Ari Pekka Lehtinen (toim.), *Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteidien työkaluksi* s. 276–305. Helsinki: Gaudeamus.
- Volkwein, Karin, Schnell, Frauke I., Sherwood, Dennis & Livezey, Anne 1997: Sexual harassment in sport: Perceptions and experiences of American female student-athletes. *Sociology of sport*, 32(3), 283–295.
- Vänskä, Annamari 2012: *Muodikas lapsuus: lapset mainoskuivissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Whannel, Garry 2000: Individual stars and collective identities in media sport. – Maurice Roche (toim.), *Sport, popular culture and identity* s. 23–37. Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Whannel, Garry 2007: Mediating masculinities: the production of media representations in sport. – Cara Carmichael Aitchison (toim.), *Sport and Gender Identities: Masculinities, femininities and sexualities* s. 7–22. London: Routledge.
- Webb, Jen 2009: *Understanding representation*. London: Sage Publications.
- Väisänen, Mikko 2013: Nimeämisen sateenkaareva ihanuus: seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin käsitteistä. *Kielikuvia: Nykysuomen seuran lehti*, (28)2, s. 34–39.